

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Привилегована убиства

(мастер рад)

МЕНТОР:
Проф. др Дарко Димовски

СТУДЕНТ:
Јована Тодоров Јаковљевић
Број индекса: **M050/17-O**

Ниш, 2019.

САДРЖАЈ

I Уводна разматрања	1
II Теоријски оквир	3
1. Убиство на мах	3
1.1. Појам и облици	3
1.2. Убиство на мах кроз историју	4
1.2.1. Убиство на мах - раздражљивост и гнев у старом веку	4
1.2.2. Убиство на мах- раздражљивост и гнев у средњем веку	6
1.2.3. Убиство на мах - раздражљивост и гнев у новом веку	8
1.3. Убиство на мах у српској правној историји	12
1.4. Убиство на мах у кривичном законодавству на простору бивше Југославије	14
1.5. Убиство на мах у нашем позитивном праву	17
1.5.1. Елементи кривичног дела убиства на мах	17
2. Убиство детета при порођају	26
2.1. Појам и облици	26
2.2. Чедоморство кроз историју	27
2.2.1. Чедоморство у старом веку	27
2.2.2. Чедоморство у средњем веку	30
2.2.3. Чедоморство у новом веку	31
2.3. Убиство детета при порођају - чедоморство у српској правној историји	32
2.4. Убиство детета при порођају - чедоморство у кривичном законодавству на простору бивше Југославије	35
2.5. Убиство детета при порођају – чедоморство у позитивном праву	36
2.5.1. Елементи бића кривичног дела чедоморства	37
2.5.2. Објект радње извршења кривичног дела чедоморства	37
2.5.3. Субјект кривичног дела чедоморства	40
2.5.4. Време извршења кривичног дела- претпоставка постојања поремећаја изазваног порођајем	41
3. Лишење живота из самилости	48
3.1. Појам и облици	48
3.2. Лишење живота из самилости - еутаназија кроз историју	54
3.2.1. Лишење живота из самилости у старом веку	54
3.2.2. Лишење живота из самилости код осталих старих народа	56
3.2.3. Лишење живота из самилости у средњем веку	56
3.2.4. Лишење живота из самилости у новом веку	57

3.3. Лишење живота из самилости– еутаназија у српској правној историји	65
3.4. Лишење живота из самилости – еутаназија у кривичном законодавству на простору бивше Југославије	68
3.5. Лишење живота из самилости у нашем позитивном праву	71
3.5.1. Елементи бића кривичног дела лишења живота из самилости	72
4. Нехатно лишење живота	78
4.1. Појам и облици	78
4.2. Нехатно лишење живота кроз историју	80
4.2.1. Нехатно лишење живота у старом веку	80
4.2.2. Нехатно лишење живота у средњем веку	82
4.2.3. Нехатно лишење живота у новом веку	84
4.3. Нехатно лишење живота у српској правној историји	88
4.4. Нехатно лишење живота у кривичном законодавству на простору бивше Југославије	91
4.5. Нехатно лишење живота у нашем позитивном праву	93
4.5.1. Елементи кривичног дела нехатног лишења живота	94
III Примери из судске праксе	100
1. Убиство на мах из члана 115 КЗ	100
2. Убиство детета при порођају из члана 116 КЗ	106
3. Лишење живота из самилости из члана 117 КЗ	111
4. Нехатно лишење живота из члана 118 КЗ	111
IV Закључна разматрања	117
Попис коришћене литературе	119
Попис остале истраживачке грађе	124

I УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Живот је најзначајније добро сваког човека. То је основ свих осталих вредности човека. Из тих разлога сви правни пореци на свету штите право на живот човека. Та заштита је могућа кроз различите гране права (медицинско право, еколошко право, итд.), али ипак најзначајнију заштиту представља кривичноправна заштита. Кривично право је примарно и главно средство за правну заштиту живота, те стога кривично дело убиства представља једно од најтежих кривичних дела. Убиством се човек лишавља најосновнијег и најважнијег права, а то је право на живот.

Свако кривично дело има, поред општих елемената, који морају да постоје код свих кривичних дела, посебне елементе или елементе бића кривичног дела, а сви они морају постојати да би суд могао да донесе осуђујућу пресуду за то кривично дело. У већини правних система убиство је одређено као лишење живота другог лица. И наш законодавац је кривично дело убиства одредио диспозицијом “ко другог лиши живота”. Дакле, убиство је “смрт једног човека проузрокована од стране другог човека”.

Кривична дела убиства су у нашем законодавству сврстана у групу кривичних дела против живота и тела. Заштитни објект ове групе јесте живот и тело човека. Кривични законик Србије штити право на живот, пре свега инкриминацијом која се односи на обично убиство а затим и тешка (квалификована) убиства и привилегована убиства. Свој значај има и инкриминација недозвољеног прекида трудноће, која се односи на уништење плода тј. човековог зачетка.¹

И нека друга кривична дела, предвиђена кривичним законодавством штите право на живот, као на пример кривична дела против уставног уређења и безбедности, кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, кривична дела против здравља људи итд.

О тростепености убиства говоримо због постојања различитих облика који убиство у конкретном случају може да има. Убиства се могу разликовати према побудама извршења (ниски мотиви или сажаљење), начину извршења, околностима под којима се врши итд. Зато законодавац од обичног убиства, разликује случајеве у којима је потребно изрећи тежу казну од оне која је прописана за обично убиство, и случајеве где је, због

¹ М. Ђорђевић, *Живот као објект кривично правне заштите*, Правни живот бр.9/95, Београд, стр. 47

постојања неке околности, прихватљиво изрећи лакшу казну. Ова тростепеност постоји у готово свим законодавствима.

Из тих разлога, од обичног убиства треба разликовати са једне стране тешка убиства, а са друге стране привилегована убиства.

О обичном убиству се ради када не постоје неке квалификаторне нити привилегујуће околности.

Тешко (квалификовано) убиство је оно које је учињено под таквим квалификаторним околностима у ком случају законодавац предвиђа теже кажњавање.

Код привилегованих убистава постоје неке привилегујуће околности које закон издваја, и због чега, уколико постоје у конкретном случају, прописује лакшу казну од казне за обично убиство.²

Мастер рад “Привилегована убиства” структурално је састављен из четири целине. То су:

1. Уводна разматрања,
2. Теоријски оквир,
3. Примери из судске праксе,
4. Закључна разматрања.

У првом делу су изложена уводна разматрања.

Другу целину чини теоријски оквир, који се састоји из четири дела, с обзиром на чињеницу да наше кривично законодавство у привилегована убиства убраја убиство на мах, убиство детета при порођају, лишење живота из самилости и нехатно лишење живота. Свако од ових кривичних дела, која спадају у привилегована убиства је посебно обрађено, на тај начин, што је за свако од њих дато појмовно одређење и облик, историјски осврт кроз стари, средњи и нови век, са посебним погледом на српску правну историју, законодавна решења бивших југословенских република и најзад српско позитивно право.

Трећи део посвећен је обради примера из судске праксе.

У четвртом делу изложена су закључна разматрања.

² Драгана Коларић, *Кривична дела убиства, de lege lata i de lege ferenda*, Журнал за криминалистику и право, Београд, стр.7

II ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

1. Убиство на мах

1.1. Појам и облици

Једно од веома важних питања у кривичном праву, јесте питање да ли извршење дела у стању јаке раздражљивости или узбуђености, треба извршиоцу истог да донесе извесне олакшице, или то стање учиниоца не треба узимати у обзир.

Ово се питање нарочито поставља код извршења кривичног дела убиства, али такође и код других кривичних дела повезаних са насиљем (наношење тешке телесне повреде).

Због чега је важно разграничити чињенице када је стање узбуђености и раздражљивости битно код извршења појединих кривичних дела и када то стање треба узети у обзир, а када је оно ирелевантно за квалификацију појединих кривичних дела?

Постоји велики број насилника, који тек приликом извршења дела долазе у јако стање узбуђености, а постоји и велики број оних који бивају испровоцирани и без јачег повода, и који и при обичној свађи реагују тако што повређују противника, па чак у таквим ситуацијама врше и кривична дела убиства.

Наравно да би у оваквим случајевима било сасвим неоправдано узимати њихово стање узбуђености или раздражљивости као околности које олакшавају њихов положај и доводе их у привилеговане ситуације у односу на друге починиоце кривичних дела.

Међутим, има и случајева, где иначе безопасан човек бива испровоциран одређеним ситуацијама при којима постаје извршилац кривичних дела, па чак и кривичног дела убиства, а да то не би учинио да није било такве провокације.

Зато је важно утврдити где је та граница која доводи до тога да провокација представља основ за блажу квалификацију убиства, и које је то стање јаке узбуђености и раздражљивости које ће довести у крајњем до тога да извршилац буде блаже кажњен.

У овим случајевима је веома важно да је сама жртва крива због напада који је поднела, па самим тим жртва ових кривичних дела има и најважнију улогу у настајању и извршењу убиства у афекту, јер је она у ствари, својим понашањем довела извршиоца кривичног дела у ситуацију да је нападне.

Веома је важно да је извршилац кривичног дела у стање јаке раздражљивости доведен без своје кривице, нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране убијеног. То значи да он може изазвати конфликтну ситуацију случајно, стицајем

околности или садејством случаја, али не и скривљено, чиме би испровоцирао напад, злостављање или тешко вређање.³

Такође, веома је битно да је између провокације настале нападом, злостављањем или тешким вређањем, а која је извршиоца довела у стање јаке раздражености и самог убиства прошао кратак временски период, односно да је извршилац реаговао одмах, без много размишљања, на мах.

Због тога се убиство на мах, због својих карактеристика другачије назива и „провоцирано убиство“.

Иако убиство представља зло само по себи (*mala in se*)⁴, управо због постојања те провокације ова убиства се сматрају мање гнусним, блажим, она носе са собом мању друштвену опасност, па самим тим и спадају у привилегована убиства чији се извршиоци блаже кажњавају.

1.2. Убиство на мах кроз историју

1.2.1. Убиство на мах - раздражљивост и гнев у старом веку

Раздражљивост, гнев и афекат су одувек били предмет многих филозофских расправа. Још су филозофи античке Грчке и Рима расправљали о гневу и афекту, о њиховим добрим и лошим странама и о утицају гнева, раздражљивости и афеката на понашање човека.

Платон у свом делу „Држава“ говорио о томе да „афекти нису оно право“ и да „непомирљив гнев и искаљивање гнева треба увек избећи“. Такође по њему постоји неколико типова учињене неправде, и то из незнања, несрећним случајем, грешком, у афекту.⁵ Он је сматрао да гнев и афекат никада не воде ка добру, и да човек треба да поступа мирно, сталожено, укључивањем здравог разума.

Аристотел у својој „Никомаховој етици“ такође говорио о гневу и срџби. Сматрао је да је нормално када се човек љути због правих ствари и на људе који то заслужују. Али уколико су гнев и срџба прекомерни, они почињу да представља опасност по околину. Он је раздраженост, гнев, срџбу степеновао и говорио о преслабој, средњој и прејакој. „И у срџби постоји сувишак, мањак и средност. Иако су они безимени, ипак називајући средњу особу благоћудном-назовимо средност

³ Јовашевић Д, *Кривична дела убиства*, Београд, 2002, стр. 60

⁴ Стојановић З, *Кривично право-Општи део*, Београд, 2014, стр. 193

⁵ Платон, *Држава*, БИГЗ Београд, 2002.

благочудношћу, нек онај што претерује буде расрдљив а порок расрдљивост, онај пак који је мањкав нерасрдљив а мањак нерасрдљивост“.⁶

Описујући расрдљиве људе, који делују жучно, разјарено и који не стају док се не освете и нанесу бол, Аристотел каже: “...они што делују због гнева, попут звери, што јуре на оне који их ранише. Гнев је срљање у погибелъ па је у Хомера „и снагу гневу придода“, „те срџбу и гнев пробуди“, „и љуту срџбу на носнице протера“ и „узавре му крв“.⁷

Имајући у виду горе наведено, очигледно је да је Аристотел неке срџбе и гнев оправдавао и прихватао као нормалну реакцију, али је и јасно постављао границу преко које се не може прећи и када раздражљивост води у погибелъ.

Стоици су афекат дефинисали као прекомерни, неразумни нагон, па је Луције Анеј Сенека у својим „Дијалозима“ писао посебно о гневу као неразумној појави које се треба клонити.

Епиктет је својом чувеном изреком „Sustine et abstine“ (Издржи и уздржи се) такође дао подршку смирености и разумности.

За римског песника Хорација гнев је била краткотрајна махнитост.

И мада се у то време кривично дело убиства на мах не издваја као посебно кривично дело, нити има назнака да се раздражљивост узимала у обзир као околност приликом квалификације дела, све ово упућује на чињеницу колико је ово питање било важно, и колико се још у античком добу покушавао да нађе одговор на питање да ли је раздражиљивост битна и колико она утиче на понашање човека, и да ли је евентуално треба узети као релевантну околност у његовом понашању.

Оно што се свакако не може заобићи и не поменути, а што је представљало велики напредак за овај период и регулисање кривичноправне материје уопште, јесте Хамурабијев законик донет између 1709. и 1669. г .п. н. е. Хамурабијев законик је свакако најзначајнији клинописни правни споменик старог века. У њему се јављају прве знаке издвајања убиства на мах и његовог разликовања од осталих кривичних дела убиства. Тако се у члану 206 и 207 каже се следеће:

„Ако неки човек у свађи удари другог и нанесе му повреду, тај човек да се закуне: То нисам намерно учинио, и да плати лекара“.

„Ако умре од његовог ударца, исто тако ће се заклети, а ако се ради о сину слободног

⁶ Аристотел, *Никомахова етика*, Национална свеучилишна библиотека Загреб, 1982, стр. 34

⁷ Аристотел, *op.cit.* стр. 56

човека, платиће пола мине сребра“.⁸

Такође, морају се поменути и Драконови закони, и то нарочито његов Закон о убиству из 7. в. п. н. е. који разликује убиство са намером и оно које није извршено са намером.

„Ако човек без намере убије нека се казни прогонством“.⁹ Казна за убиство са намером је

била смртна, а такође је извршиоцу конфискована сва имовина.

Мада је ово више формулација која се може везати за убиство из нехата, ипак је значајна са аспекта намере, јер је омогућавала да се у сваком конкретном случају, па и код убиства у афекту, утврђује постојање намере или њено одсуство.

1.2.2. Убиство на мах - раздражљивост и гнев у средњем веку

И у средњем веку се настављају расправе о утицају раздражљивости, гнева и афекта на човеково понашање.

Сама Библија у псалму 37. каже: „Збаци гнев и остави јарост“. Ослањајући се на Библију и њено сврставање гнева у седам смртних грехова, многи писци тог времена у својим теоријским расправама истичу да је гнев негативно осећање и да га треба сузбити и одбацити.

Међутим, има и оних, који на неки начин гнев у одређеним ситуацијама сматрају оправданим. Тако Тома Аквински, у свом делу *Summa Theologica* истиче, да гнев може бити праведан, нпр. према својим гресима или према непријатељима вере и отаџбине, али да исто тако може да буде и срљање у понор, те може да доведе и до убиства.¹⁰ Он такође наводи и то да разјареност може настати са добрим разлогом и да таква разјареност није грех. Међутим, онај гнев и она разјареност која настане без „доброг разлога“ (*ratio recta*), јесте погрешни гнев и као такав представља порок.

Св. Јован Касијан Римљанин говори о гневу као о душевној склоности и најгорој врсти страсти, и наводи како гнев треба обуздати и сасећи у корену.¹¹

Што се тиче правних извора тог периода, у њима се још увек децидирано не помиње утицај присутног гнева, раздражљивости или афекта на квалификацију дела,

⁸ Јасић С, *Закони старог и средњег вијека*, Београд, 1968, стр. 49

⁹ Gagarin M, *Drakon and early Athenian Homicide Law*, Yale University press, 1981.

¹⁰ Гумеров П, *Православна аскетика за мирјане*, Београд, 2015, стр.1

¹¹ Гумеров П, *ibid.*

нити се помиње убиство у афекту или на мах као посебно кривично дело, али се из неких формулација тадашњих закона јасно може утврдити да су ови фактори утицали бар на врсту и висину казне.

Тако се у Салијском закону, донетом почетком 6. века, за време владавине франачког владара Клодовика, уважава случајност, те се наводи да уколико је до проузроковања последице дошло случајно, казна је мања и има карактер накнаде штете.

У закону Византијске државе, који је назван Еклога, и који је донет 726. године од стране византијског цара Лава 3. Исавријског, ставом 48 уважавају се неке посебне околности, те се говори о убиству приликом туче, и то ударцем руке, без намере, када је прописана казна бичевања и заточења, која је знатно блажа од казне прописане за убиство извршено са намером. Еклога чак прописује и то да за кривична дела учињена из нехата или у афекту извршиоци неће кривично одговарати.

Руска правда, збирка закона донетих за време Кнеза Кијевске Русије, Јарослава ВладимERICHA Мудрог, у 11. веку, такође је својим одредбама третира убиство, признајући још увек крвну освету као законски дозвољено средство одмазде. Тачком 1. предвиђено је следеће: „Ако човек убије човека, онда се свети брат за брата, или отац, или син, или братанац или сестрић“.¹² Оно што је интрересантно је чињеница да и Руска правда даје посебан третман убиству које је извршено у свађи: “Ако је убиство јавно извршено у свађи или пијанству, убица плаћа казну уз помоћ своје општине“.¹³ Уколико је убиство извршено без свађе казна је прогонство и одузимање имовине.

Општенамачки кривични закон, назван Каролина по цару Карлу Петом, који га је донео 1532. године, отишао је и корак даље у односу на претходне, па је истим прописано да се неће кажњавати убице лишене разума. Питање је колико се ова формулација односила на убиства учињена у афекту, али је у сваком случају остављала могућност да извршилац докаже да је у тренутку извршења кривичног дела убиства имао помрачен ум услед провокације којом га је жртва изазвала.

Шеријатско право средњег века такође је предвиђало блажу казну за нехотично убиство, док је за убиство са намером још увек била могућа крвна освета, која је у овом периоду сведене само на кривца а не и на чланове његове породице.

У глави четвртој, тачка 94 сам Куран каже: “Зашто би један вјерни убио другог

¹² Јасић С, *op.cit.* стр.113

¹³ *Ibid.* стр.114

вјерног, осим ако је то нехотично¹⁴. За ово убиство извршилац ће бити дужан да ослободи једног верног роба и да породици убијеног плати цену крвнине законом одређене.

„Онај који једног верног хотимично убије имаће пакао за награду, он ће у њему вечно становати“¹⁵.

Сматрамо, да се у наведеном периоду, на просторима држава шеријатског права и није могло запрети већом казном од ове која је Кураном прописана, чиме се уствари може посведочити, колико је било опасно убити некога са предумишљајем.

Из претходног видимо да је и средњи век, и поред тога што нигде није јасно и прецизно дефинисао утицај раздражености и афекта на само постојање кривичног дела и његовог извршиоца, ипак уважавао ове факторе и дозвољавао блаже кажњавање, уколико су они постојали, или је пак остављао на оцену судијама да утврде постојање кривичног дела и изрекну казну.

1.2.3. Убиство на мах - раздражљивост и гнев у новом веку

Што се тиче новог века питање утицаја афеката, раздражљивости и гнева на извршиоце кривичних дела се наставља. У многим делима припадника рационализма, попут Декарта, Спинозе и Лајбница, питање афеката се посебно разматра.

И намачки филозоф Кант се посебно бави питањем утицаја афеката на људску психу, придајући при том афекту велики значај.

Што се тиче правних извора тог периода још увек се посебно не третира убиство из афекта, али се на неки начин исто може подвести под категорију убиства без предумишљаја.

Поменула бих посебно Кривични законик Француске из 1791. године, који прописује да се убиство без предумишљаја кажњава са 20 година робије и принудним радом, док се убиство са предумишљајем изриче смртна казна.

Кривични законик Пруске из 1851. године такође има сличне одредбе, и он разликује уморство, које се одликује намером и умишљајем да се човек убије и убиство код кога нема умишљаја. Уморство се кажњавало смрћу, а убиство доживотном робијом.

Што се тиче енглеског права, оно није стриктно дефинисало убиство са и без

14 Јасић С, *op.cit.* стр.101

15 *Ibid.*

предумишљаја, па ни убиство у афекту, али је дозвољавало судијама да у конкретним ситуацијама изврше процену након изведених доказа и сходно томе да изрекну казну. Чини нам се, да је врло вероватно, да су судије приликом суђења и изрицања казне, морали да узму у обзир и чињенице да ли је конкретно убиство извршено са или без предумишљаја, па и чињеницу да ли је извршено у афекту, односно на мах, и да након анализе свих изнетих доказа одлуче о кривици извршиоца и сходно томе изрекну адекватну казну.

Убиство на мах је и у савременом добу, предмет интересовања и регулисања многих кривично правних система, у којима такође добија свој привилеговани облик, што се може закључити према висини запрећене казне, која је у односу на казну прописану за обично убиство знатно нижа.

Многе европске државе познају овај привилеговани облик убиства, и мада се различито зове у различитим државама, ипак га карактеришу веома слични елементи бића кривичног дела, као и висина казне која се за њега изриче. Наравно, наведене државе поред привилегованих убистава познају и основни облик - обично убиство, као и квалификована, тешка убиства, чији се облици од државе до државе разликују.

Кривични законик Републике Естоније из 2001. године познаје више облика привилегованих убистава. Између осталог, наведени Кривични законик својим чланом 115 регулише „убиство извршено у стању душевне узнемирености“. Чињеница је да се овде уствари ради о убиству на мах, иако га законодавац тако не дефинише. Карактеристике овог дела су да се радња извршења предузима са умишљајем на мах, а извршилац дела мора бити у посебном стању велике емоционалне узнемирености, раздражљивости. Такође, то стање раздражљивости мора бити последица провокације, било да је у питању насиље или тешко вређење, а исто мора да потекне од убијеног лица, које је практично таквим својим понашањем изазвало извршиоца. Веома је битна веза између упућене провокације и настале раздражљивости, односно раздражљивост је морала настати кривицом убијеног.¹⁶

Казна која се по овом законик у изриче јесте казна затвора од једне до пет година.

И Литванија је једна од земаља које у својој кривичној регулативи имају и кривично дело убиства на мах, с тим што се ово дело у Кривичном законик у Републике Литваније од 2000. године назива „убиство у јаком душевном узбуђењу учиниоца“. Ово

¹⁶ Јовашевић Д, *Кривично дело убиства*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2017, стр. 169

кривично дело има веома сличне карактеристике као и овај облик убиства у естонском праву.¹⁷

У Кривичном законнику Руске федерације, чланом 107 регулисано је „убиство у стању афекта“, као једно од четири облика привилегованих убистава. Поред убиства на мах, као привилегована убиства, руско законодавство познаје и „убиство новорођеног детета од стране мајке“, „убиство у прекорачењу граница нужне одбране или у прекорачењу мера неопходних ради хапшења лица које је извршило кривично дело“ и „проузроковање смрти из нехата“.

Убиство из афекта, онако како га закон регулише, подразумева чињеницу да је убиство извршено у стању јаког психичког узбуђења, које је изазвано насиљем, изругивањем, тешком увредом или другим противправним или аморалним чињењем или нечињењем жртве, или у стању дуготрајне психотрауматске ситуације која је настала систематским противправним или аморалним понашањем жртве.¹⁸

Оно што карактерише ово кривично дело према руском законодавству, јесте чињеница да је оно учињено у стању јаког психичког узбуђења. Ово јако психичко узбуђење може бити изазвано или изненадно као последица насиља, тешког вређања и др. а такође може бити и последица дуготрајне психотрауматске ситуације. Битно је да је у моменту извршења дела, учинилац био у таквом стању да није могао да управља својим поступцима. Иако свестан шта чини, ипак се налази у стању које потпуно ограничава или битно смањује могућност управљања његовим поступцима. Да ли је такво стање постојало приликом извршења дела, остаје да утврди судски вештак психијатријске струке.¹⁹

Даље, битан је и допринос жртве да извршилац дође у такво стање. Понашање жртве пре извршења кривичног дела убиства, морало је да буде такво, да је могло да доведе извршиоца у такво стање раздражљивости, да је он чак могао и да убије. То мора да буде висок степен насиља, јако, тешко вређање, или пак неке друге радње, које су саме по се би довољне да испровоцирају извршиоца да он дође у такво стање да жртву лиши живота, иако то у нормалном стању не би учинио. Оно што је такође карактеристично за руско законодавство јесте и то, да узбуђење и раздражљивост не морају да буду изазвани тренутним радњама, могуће је да буду изазвани и систематским

17 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 171

18 *Ibid.* стр. 178

19 *Ibid.* стр. 179

противправним или аморалним понашањем жртве. За ово кривично дело прописана је казна ограничавања слободе до три године или казна затвора до три године.

Поред овог кривичног дела, руско законодавство познаје и тежи, квалификовани облик убиства из афекта. Овај облик постоји када је извршилац, претходно доведен у стање раздражљивости и јаког узбуђења понашањем жртва, убио два или више лица. За овај облик кривичног дела предвиђена је казна до пет година затвора.²⁰

И кривично законодавство Немачке познаје кривично дело убиства на мах, који се налазе у делу под називом „Лакши случајеви убиства“. Немачко законодавство тражи испуњеност веома сличних услова да би ово кривично дело постојало, као и остала законодавства која инкриминишу ово кривично дело. И код овог кривичног дела мора да постоји стање раздражености у коме се извршилац налазио у моменту извршења кривичног дела убиства. Стање раздражености мора да буде испровоцирано од стране жртве и не сме да буде ни на који начин скривљено од стране извршиоца. Стање раздражености мора да буде изазвано нападом, тешким вређањем или суровим поступањем, злостављањем од стране жртве, било учиниоца или његовог блиског сродника. У сваком случају између напада, вређања или злостављања од стране жртве и стања јаке узбуђености, односно раздражљивости извршиоца, мора постојати узрочно-последична веза. Провокација учињена од стране жртве и сама радња извршења кривичног дела морају бити временски повезане, а такође морају се догодити на истом месту. Место извршења радње је битан елемент бића овог кривичног дела и закон у овим случајевима не допушта ситуацију да је провокација извршена на једном, а радња убиства на другом месту. Ово стога, што би се сматрало да стање раздражљивости више није толико јако да би условљавало неконтролисано понашање, уколико би постојала временска и месна дистанца између провокације и извршења радње самог убиства.

У сваком случају, и у немачком правном систему, питање интензитета раздражљивости и његову изазваност одређеном провокацијом мора да утврди судски вештак психијатријске струке, а на самом суду је утврђење свих релевантних чињеница на основу којих ће се утврдити да ли се ради о овом облику убиства. Прописана казна за ово кривично дело је казна затвора од једне до десет година.²¹

Кривични законик Швајцарске Конфедерације из 1937. године познаје кривично дело „убиство у афекту“, и регулише га својим чланом 113. Поред убиства у афекту као

20 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 179

21 *Ibid.* стр. 186

привилегована убиства, швајцарски законик познаје и „убиство на захтев оштећеног“, „детеубиство“ и „убиство из нехата“²²

И код овог убиства битно је стање снажне душевне узнемирености или постојање озбиљне психотрауматичне ситуације. Стање извршиоца кривичног дела убиства је такво, да битно умањује или готово потпуно искључује његову урачуљивост. То је стање јаких емоција и стање великог емоционалног стреса.²³

Постојање таквог стања утврђује судски вештак психијатријске струке, а суд процењује и остале доказе који могу потврдити да је извршилац кривичног дела доведен у такво стање где не може да контролише своје поступке. Казна за ово кривично дело по швајцарском праву је затвор у трајању од једне до десет година.²⁴

1.3. Убиство на мах у српској правној историји

И на нашим просторима, питање убиства на мах, тзв. провоцираног убиства поставља се одавно, тако да се нека назнаке срећу и у најстаријим правним изворима.

Још је Душанов законик, донет средином 14. века извршио поделу убиства на она до којих је дошло хотимице, и она до којих се није дошло хотимице, и то регулише својим чланом 87.

Међутим, Душанов законик иде још даље, те у члану 86 наводи следеће: „Где се нађе убиство, онај који буде изазвао да је крив, ако се и убије“.²⁵ На овај начин Душанов законик очигледно уважава чињеницу да ако је неко на неки начин скривио своје убиство, односно изазвао другог да га нападне и при том буде убијен, то не може теретити извршиоца кривичног дела, већ се он ослобађа сваке одговорности, па и казне.

Карађорђевићев Криминални законик из 1807. године нема посебне одредбе које би се односиле на убиства почињена у афекту или на мах, али и он такође познаје убиство које карактерише као „својевољно“ и оно које је извршено „неотице“.²⁶

Убиство на мах, може се рећи, први пут се јасно издвојено од осталих, јавља у Казнителном закону из 1860. године, чији је доносилац Кнез Михајло Обреновић. Поред „хотичног“ убиства са и без предумишљаја, који су регулисани посебним

22 Schwarzenegger C, Hug M, Jositsch D, *Strafrecht*, 8 Auflage, Zurich, 2007, стр. 278

23 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 203

24 *Ibid*

25 Јасић С, *op.cit.* стр. 178

26 Живановић Т, *Законски извори кривичног права Србије од 1804. до 1865*, Београд, 1967, стр. 79

члановима, овај законик уводи новину, један потпуно нови, засебни члан којим регулише изазвано, провоцирано убиство. Наведени члан 156 гласи:

„Ко хотично, но без предумишљаја другога убије, да се казни робијом од 20 година.

Но, ако је учинилац без своје кривице, злостављањем или великим увредама (било њега самог или њему сродним лицима) од убијеног у јарост доведен, дело на мах учинио, казна се

може и на затвор спустити, но не сме бити краћа од 2 године“.²⁷

Од овог тренутка убиство на мах постаје привилеговано и законским прописима као такво потврђено кривично дело.

Кривично дело убиства на мах познаје и Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године: „Ко другог убије на мах, доведен без своје кривице у јаку раздраженост кавим нападом или великим увредама од стране убијеног, казниће се робијом или заточењем до десет година“.²⁸

Наведеним кривичним законом Краљевине Југославије, убиство на мах је регулисано чланом 167, и то заједно са одредбама које регулишу обично убиство, као и облике квалификованог убиства. Може се приметити да је казна која се изриче за наведена дела веома различита, те да се за убиство на мах изриче видно нижа казна него за остале облике убиства. Наиме, за обично убиство, изрицана је казна вечите робије или робије од најмање 10 година, а за квалификоване облике убиства смртна казна или вечита робија. Код убиства на мах казна је робија до 10 година, из чега се јасно види да је овај облик и у наведеном закону био привилегован.²⁹

Кривични законик Федеративне Народне Републике Југославије из 1951. године иде корак даље што се тиче убиства на мах, јер га регулише потпуно посебним чланом 136, признајући при том специфичност која се код његовог бића јавља. Формулација је у потпуности преузета из Кривичног законика Краљевине Југославије, а казна која се изриче за ово кривично дело је строги затвор до 10 година.³⁰

Кривични закон Републике Србије из 1977. године био је један од девет важећих закона на просторима бивше Југославије тога времена. Наиме, доношењем Устава СФРЈ из 1974. године био је напуштен систем постојања јединственог кривичног

27 Казнителни законик за књажество Србно, Београд, 1860, стр. 67

28 Чубински, *Научни и практични коментар кривичног законика Краљевине Југославије*, Посебан део, 1929, Параграф 167, стр. 5

29 Кривични законик Краљевине Југославије, *Службене новине Краљевине Југославије*, 16.04.1929.

30 Кривични законик ФНРЈ, *Службени лист ФНРЈ* бр.106,1951.

законодавства на

територији целе државе, већ је постојао један Општи кривични закон који је важио на целој територији, шест кривичних закона који су важили појединачно на територији сваке републике, као и два покрајинска кривична закона.

Кривични закон Републике Србије је познавао кривично дело убиства на мах и исто је било регулисано посебним чланом 48. Наведеним законом наставља се привилеговање убиства на мах као кривичног дела са мањом друштвеном опасношћу од обичног убиства, а што се може закључити према висини запрећене казне, која је у овом случају затвор од 1 до 10 година. Казна за обично убиство износила је „најмање седам година“.³¹

Напокон, Кривични законик Републике Србије донет 2005. године, који је и данас у примени, такође регулише кривично дело убиства на мах својим чланом 115, настављајући и даље тенденцију смањења казне и прописивањем казне за овај облик убиства у висини од једне до осам година затвора. Међутим, одредбе овог законика биће предмет посебног разматрања у поглављу „убиство на мах у позитивном праву“, те се овде не би око тога дуже задржавала.³²

1.4. Убиство на мах у кривичном законодавству на простору бивше Југославије

Кривично дело “Убиство на мах” спада у ред привилегованих убистава и у Казенском законнику Републике Словеније (Урадни лист РС бр.50/2012 од 26.06.2012. год.). Наведени законик такође познаје и обичан облик убиства, за који је прописана казна од најмање пет година, као и тешке, квалификоване облике убистава, за које је прописана казна од 10 до 30 година.

Својим чланом 117 Казенски законик Републике Словеније прописује следеће:
“Kdor koga ubije na mah, ker ga je ta brez njegove krivde z napadom ali hudimi žalitvami močno razdraži, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.”³³

Ова формулација је врло слична формулацији која се јавља у Кривичном законнику Републике Србије, а такође је и прописана казна иста као у нашем законодавству.

Наиме, и по словеначком законнику убиство на мах има привилегован третман,

31 Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник СРС* бр.26/77, 1977.

32 Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник РС* бр.85/2005, 2005.

33 Казенски законик Републике Словеније, *Урадни лист РС* бр.50/2012, 2012.

што се може закључити из висине прописане казне за ово кривично дело, која износи од једне до 10 година, за разлику од других кривичних дела убиства где је казна много већа.

У хрватском Казненом закону (Народне новине бр.125/2011) који је донет 21.10.2011. године, односно његовим чл. 112 предвиђено је “Усмрћење” као посебан облик кривичног дела убиства, а који обухвата “лакше облике убистава” - привилегована убиства.³⁴

За овај закон је интересантно да он разликује неколико облика убистава, и то: ”Убојство”, “Тешко убојство” и Усмрћење”.

За убојство, као основни облик овог дела предвиђена је казна од најмање пет година затвора, за тешко убојство казна од најмање десет година, док су за усмрћења предвиђене много блаже казне.

Члан 112 - Усмрћење, обухвата убиство на мах, чедоморство и еутаназiju, иако нигде нису децидирано наведени називи ових дела.

Тако у тачки 1 чл. 112 стоји ”Тко усмрти другога, доведен без своје кривње његовим нападом, тешким вријеђањем или злостављањем у стање дуготрајне патње, јаке раздражености или препасти, казнит ће се казном затвора од једне до десет година.”³⁵

Хрватски закон, попут немачког предвиђа и злостављање, поред напада и тешког вређања, као провокацију која може да доведе до стања дуготрајне патње, јаке раздражености или препасти, које даље могу да доведу до извршења кривичног дела убиства на мах.

И овде, као и у немачком законодавству, између напада, вређања или злостављања од стране жртве и стања јаке узбуђености односно раздражљивости извршиоца, мора постојати узрочно-последична веза.

Такође, провокација од стране жртве и радња извршења кривичног дела морају бити временски и месно повезане, јер само тако дело може бити оквалификовано као убиство на мах.

Кривичен законик Републике Македоније из 1996. године са својим бројним изменама, од којих су последње биле 2013. године, а који је објављен у Службеном веснику Републике Македоније, својим чланом 125 предвиђа кривично дело “Убиство

34 Казнени закон Републике Хрватске, *Народне новине* бр.125/2011, 2011

35 Казнени закон Републике Хрватске, *op.cit.* чл. 112

на миг” са карактеристикама врло сличним карактеристикама у нашем законодавству.³⁶

Оно што је карактеристично за македонски законик је чињеница да он предвиђа и породично насиље извршено од стране жртве као провокацију која може да изазове извршење радње кривичног дела убиства на мах, поред напада и тешког вређања извршеног од стране жртве. Такође, македонски кривични законик предвиђа најнижу казну за ово кривично дело и то казну затвора од једне до пет година.³⁷

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине (Службене новине ФБИХ) од 01.08.2003. год. такође познаје кривично дело убиства на мах као посебно - привилеговано убиство.

“Ко другога усмрти на мах, доведен без своје кривње у јаку раздраженост или препаст његовим нападом, злостављањем или тешким вређањем, казнит ће се затвором од једне до десет година”.³⁸

Као и хрватски законик, тако и закон ФБИХ признаје злостављање као провокацију која може да доведе до извршења кривичног дела убиства на мах. Иначе као и углавном остали закони, познаје облике обичног убиства за које се изриче казна затвора од најмање пет година, као и облике тешких убистава за која се изриче казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

И на крају, Кривични законик Црне Горе, објављен у Службеном листу Црне Горе бр.70/2003, са бројним изменама, од којих су последње биле 2015. године, својим чланом 145 предвиђа убиство на мах: “Ко другог лиши живота на мах доведен без своје кривице у јаку раздраженост нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране убијеног, казниће се затвором од једне до осам година.”³⁹

И црногорски законик, поред хрватског и закона ФБИХ, прихвата злостављање као могући окидач за извршење убиства на мах, а такође прописује нижу казну од осталих законодавстава, која износи од једне до осам година затвора. Једино македонски законик предвиђа нижу казну од ове, и то од једне до пет година затвора.

Оно што се може закључити из предњег излагања јесте то да сва ова законодавства имају врло слична решења са малим варијацијама у погледу прописане казне и појединих елемената.

36 Кривичен законик Републике Македоније, *Службен Весник* бр.37/96, 1996

37 Ibid.

38 Кривични закон ФБИХ, *Службене новине* ФБИХ бр.36/2003

39 Кривични законик Црне Горе, *Службени лист* Црне горе бр.70/2003

1.5. Убиство на мах у нашем позитивном праву

Члан 115 Кривичног законика Републике Србије гласи: ”Ко другог лиши живота на мах доведен без своје кривице у јаку раздраженост нападом, злостављањем или тешким вређењем од стране убијеног, казниће се затвором од једне до осам година.”

У односу на стару одредбу Кривичног закона републике Србије, важећи Кривични законик доноси две измене, и то тако што проширује круг могућих понашања од стране жртве која се могу сматрати узроцима јаке раздражености код извршиоца, тако што уводи и злостављање поред напада и тешког вређања, а с друге стране смањује посебни максимум казне са десет на осам година.⁴⁰

1.5.1. Елементи кривичног дела убиства на мах

Кривично дело “убиство на мах” спада у привилегована, лака убиства, а оно што га сврстава у ред привилегованих убистава јесу три елемента, која се код осталих кривичних дела убиства не појављују. То су : а) да је дело учињено на мах, б) да је учинилац у време извршења дела био у стању јаке раздражености и в) да је у стање раздражености учинилац доведен без своје кривице.⁴¹

Поставља се питање када је **дело учињено на мах**, а што је битан елеменат овог кривичног дела. Дело је учињено на мах када је до предузимања радње извршења кривичног дела дошло непосредно, у врло кратком временском периоду након извршене провокације од стране убијеног. Провокација убијеног се састојала од напада, злостављања или тешког вређања. Извршилац кривичног дела своју одлуку доноси у афекту, изненада, без дугог размишљања.⁴² Код овог кривичног дела учинилац делује са умишљајем- *dolus repentinus*, који је специфичан јер лице делује нагло, тренутно, одмах после напада, злостављања или тешког вређења. Сам израз “на мах” значи у истом тренутку кад је напад, злостављање или тешко вређање предузето, или најкасније одмах по завршетку истог. Временски интервал између напада, злостављања или тешког вређања и извршеног убиства је врло кратак. Он није утврђен објективним правилима и

40 Стручни коментар *Појам и основна обележја убиства на мах и његов однос са убиством учињени уда се прекорачењу нужне одбране*, Параграф лекс

41 Јовашевић Д, оор.cit, стр. 59

42 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *Кривично право*, Посебни део, Службени гласник, Београд, 2004, стр. 115

зависи искључиво од трајања стања јаке раздражености. Колико ће то стање трајати зависи од карактера напада, злостављања или тешког вређања, али и од психичких својстава учиниоца.

Битно је да постоји једно стање континуитета у коме се убиство појављује као реаговање, под утицајем стања јаке раздражености, на понашање убијеног.⁴³

Уколико тог континуитета нема, односно ако је извршилац касније реаговао, иако је та његова реакција испровоцирана понашањем убијеног, па чак и онда када је извршилац и даље био у одређеном афективном стању, убиство на мах ипак неће постојати.

Такође, неће постојати убиство на мах ни онда када је извршилац кривичног дела дошао у стање јаке раздражености тако што је накнадно сазнао за напад, злостављање или тешко вређање, јер му управо недостаје тај непосредни моменат који условљава непосредну реакцију.

У правној теорији постоје размишљања да се законом регулише дужина временског периода између упућене провокације и извршеног кривичног дела, која би омогућавала да се дело оквалификује као убиство на мах. Ипак, више је оних који сматрају да је то немогуће учинити јер је деловање “на мах” уско повезано са стањем јаке раздражености, а то је ипак индивидуално, те се у сваком конкретном случају процењује да ли је постојало стање јаке раздражености и колико је оно дуго трајало. Из тих разлога постоје и предлози да се промени назив овог кривичног дела, те да се уместо убиства на мах исто зове убиство у афекту.

Други битан елеменат овог кривичног дела јесте да је **извршилац у време извршења дела био у стању јаке раздражености**. То стање представља повећано, снажно узбуђење које утиче на понашање човека и које доводи до афективног стања високог степена дејства. Понашање је свесно али није контролисано.⁴⁴ Та раздраженост треба да буде толико јака, да извршилац без размишљања, у тренутку доноси одлуку да изврши убиство и одмах делује на мах. Потребно је дакле, да је извршилац кривично дело извршио у афекту.

Сама дефиниција афекта указује да се ради о таквим емоционалним доживљајима које одликују наглост у настанку и релативно кратак временски интервал између деловања повода и настанка афекта, најчешће кратко трајање, јак интензитет и

43 Стручни коментар, Параграф лекс, op.cit

44 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, op.cit, стр. 115

буран ток (посебно у односу на емоције).⁴⁵ Услед свега наведеног, афективна стања могу бити узрок агресивних или деструктивних поступака.⁴⁶

Поставља се питање процене оваквог стања извршиоца кривичног дела, и шта треба узети као стање јаке раздражености. Овде се мора узети у обзир објективни критеријум, па се мора водити рачуна о ономе шта је изазвало стање раздражености и како нормална особа реагује у таквој ситуацији. Зато се ова привилегујућа околност неће признати извршиоцу кривичног дела који је доведен у стање јаке раздражености захваљујући чињеници што је он посебно преосетљив. Због тога се процена да ли је повод - провокација била довољно јака да изазове стање јаке раздражености код извршиоца дела, врши по објективним мерилима, а не по субјективној оцени самог извршиоца. У прилог томе говоре и бројне пресуде које истичу да између повода који је изазвао раздраженост и степена те раздражености мора постојати одређена сразмера, коју треба оцењивати по објективним мерилима, а не по субјективној оцени учиниоца која може бити и последица његове преосетљивости.⁴⁷

Због тога се питање да ли је постојало стање јаке раздражености и да ли је оно “јаког” степена и интензитета, те да ли је конкретна провокација могла да изазове такво стање, препушта судским вештацима психијатријске струке,⁴⁸ који имају задатак да то утврде у сваком конкретном случају, примењујући објективне критеријуме.

Међутим, иако је прихваћен став да се стање јаке раздражености процењује објективно, независно од индивидуалних карактеристика извршиоца кривичног дела, у последње време се све чешће чује мишљење да би ипак требало уважити особености психичке структуре личности учиниоца.⁴⁹ Сви људи не реагују подједнако на спољашње надражаје, тако да један исти повод може код различитих људи произвести различите последице. Прихватање искључиво објективног критеријума, довело би до тога да емоционално стабилне особе буду привилеговане, док би, супротно њима, нестабилне особе биле неправедно ускраћене у признавању привилегија.⁵⁰

У сваком случају, мора да постоји сразмера између повода (напада, злостављања или тешког вређања) и степена раздражености, и ту се као параметар узима “нормалан” човек, односно врши се процена да ли би такав повод изазвао стање јаке раздражености

45 Ћирић З, *Судско-психијатријски аспект афективних стања*, стр. 148

46 Ibid.

47 Пресуда Кж.315/86 Врховног суда Србије од 20.06.1986. године

48 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 60

49 Стручни коментар, Параграф лекс,*op.cit.*

50 Ibid.

код личности нормалног психичког стања. Да ли је постојало стање јаке раздражености цени се у сваком конкретном случају, али се мора поћи од објективне процене карактера и интензитета напада, злостављања или тешког вређања и могуће нормалне реакције.⁵¹ Потребно је такође да јако афективно стање остаје у границама нормалног, тј. не сме се радити о патолошким афективним стањима, јер би се тада већ могло поставити питање урачунљивости, тј. урачунљивост би у наведеном случају могла бити компромитована. Убиство извршено у стању раздражености као последице душевног обољења не би се квалификовало као убиство на мах, већ би се решавало по општим одредбама о урачунљивости.⁵²

Трећи битан елемент овог кривичног дела јесте захтев да је у стање јаке раздражености учинилац доведен без своје кривице нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране жртве.

Овде је веома важно да извршилац није дао повода за напад, злостављање или тешко вређање од стране жртве. Уколико је извршилац кривичног дела скривио напад, злостављање или тешко вређање, па онда извршио кривично дело убиства, неће се говорити о убиству на мах. Из предњег произилази да извршилац може изазвати конфликтну ситуацију случајно, стицајем околности или садејством случаја, али не и скривљено.⁵³

Учинилац кривичног дела не сме бити крив за напад којим је доведен у стање јаке раздражености, и не сме дати повода том нападу, нити сме провоцирати убијеног.⁵⁴

Напад, злостављање или тешко вређање треба да потичу од убијеног, а не од неког другог лица. Не може се сматрати убиством на мах, убиство неког другог лица, а не лица које је дало повод и испровоцирало извршено убиство. У образложењу Пресуде Врховног суда Србије Кж.388/78 наводи се следеће: ”То што је учинилац без своје кривице доведен у јако раздражено стање тешким вређањем од стране оца убијеног, а не од самог убијеног, не може довести до квалификације по чл. 115 КЗ, који одређује кривично дело убиство на мах. Околност што је оптужени доведен у афектно стање без своје кривице, тешким вређањем од стране оштећеног, а не његовог сина, и што је затим дошло до преношења таквог раздраженог стања оптуженог према оштећеном на сина оштећеног, не може представљати околност која би оправдавала да се понашање

51 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 115

52 Стручни коментар, Параграф лекс, *op.cit.*

53 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 60

54 Пресуда Кж.бр.188/2006 Врховног суда Србије

оптуженог према сину оштећеног правно цени као кривично дело убиства на мах. У овој кривичној ствари оптужени није успео да доврши започето кривично дело према оштећеном оцу, јер када је повукао обарач пиштоља метак је затајио а оштећени побегао, због чега је истовремено дошло до преношења таквог раздраженог стања на присутног сина оштећеног, а можда и до појачаног афектног стања оптуженог у коме је, угледавши сина, према њему испалио четири метка и усмртио га. Суд је оправдано нашао да се понашање оптуженог према сину оштећеног не може правно да оцени као убиство на мах, већ је ово околност која се може узети као олакшавајућа околност приликом одлучивања о казни.”⁵⁵

Напад, злостављање или тешко вређање не морају увек бити усмерени на извршиоца кривичног дела. Као објекат напада, злостављања или тешког вређања могу се јавити и блиски сродници извршиоца, па чак и лица за које је он емотивно везан, уколико је напад на њих објективно, код извршиоца могао да изазове стање јаке раздражености. За разлику од чињенице да пасивни субјект овог кривичног дела може бити само лице од кога потиче провокација, тј. напад, злостављање или тешко вређање, објекат напада, злостављања или тешког вређања може бити како сам извршилац, тако и њему блиска лица.

Кривично дело убиства на мах може бити испровоцирано нападом, злостављањем или тешким вређањем упућеним од стране жртве.

Напад представља ону делатност којом се угрожава или повређује телесни интегритет неког лица. Поставља се питање да ли напад може бити усмерен и на неко друго добро извршиоца, нпр. имовинско добро, или само на његов телесни интегритет, као и да ли се напад на телесни интегритет односи како на физички (телесна повреда) тако и на психички интегритет (изазивање страха).

О томе постоје различита мишљења. На једној страни су они који истичу да природи овог дела више одговара кад се појам напада ограничава на живот и тело.⁵⁶

Други пак истичу да се законско биће овог кривичног дела не ограничава само на лична добра, већ да предмет напада може бити и имовина, под условом да се то одражава на личност извршиоца кривичног дела, односно да је тај напад подобан да извршиоца доведе у стање јаке раздражености. Сагласно томе, по њима, напад би био сваки тежи облик повреде или угрожавања неког правног добра учиниоца или њему

55 Пресуда Кж.бр.388/78 Врховног суда Србије

56 Стручни коментар, Параграф лекс, op.cit.

блиског лица, напад на личност, њен физички или психички интегритет, личне слободе или напад на имовину, под условом да је таквог степена да је могао учиниоца дела да доведе у стање јаке раздражености.⁵⁷

У највећем броју случајева под нападом се ипак подразумева напад на живот и тело човека, па се даље поставља питање да ли и психички напад може бити повод за убиство на мах. Уколико би се прихватио став да тело човека треба посматрати у јединствености његовог телесног и душевног здравља, онда не би било сметњи да се под нападом подразумева и психички напад. Али уколико би се прихватило становиште да се и психички напад може подвести под појам напада, било би врло тешко разликовати га од тешког вређања, које је један од облика радње убијеног којом се учинилац може довести у стање јаке раздражености.⁵⁸

Због тога је много више оних који сматрају да се под нападом подразумева напад који је усмерен на физички интегритет, односно на угрожавање или повреду живота и тела. У прилог овом мишљењу иде и наша судска пракса која се изјашњава да се под нападом код кривичног дела убиства на мах не може сматрати напад на имовину већ само напад управљен према личности.⁵⁹

Напад мора бити обичан, ни сувише слаб, ни сувише јак. Уколико је слаб, не би могао да произведе као последицу стање јаке раздражености код извршиоца дела, а ако је јак могао би да произведе афекат страха, због кога би се учинилац дела могао да нађе у стању нужне одбране.⁶⁰

У сваком случају између напада и стања јаке раздражености мора да постоји узрочно последичана веза. Напад мора објективно да постоји. Објективно постојање напада се процењује према објективним мерилима у сваком конкретном случају.⁶¹ На процену нема утицаја лично схватање извршиоца дела, односно његово субјективно виђење.

Као што смо већ и раније навели, напад увек мора да потиче од убијеног, а не мора увек бити усмерен ка извршиоцу дела, већ може бити усмерен и ка њему блиском лицу.

Злостављање, у смислу члана 115 Кривичног законика, треба схватити као свако

57 Камбовски В, Кривично право, стр. 151

58 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 66

59 Решење Кж.бр.1279/99 Врховног суда Србије

60 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 66

61 Радовановић М, Ђорђевић М, Кривично право, стр. 63

деловање на тело које нема елементе телесне повреде (нпр. гурање, шамарање, повлачење за косу, плување), а изазива телесни и психички бол. Злостављање се може вршити и психичким малтретирањем, исмевањем, омаловажавањем, сталним подсећањем на непријатне ситуације, а што код неког лица изазива психичке патње.⁶²

Злостављање обично траје дуже време и најчешће се понавља, али оно што је веома важно, јесте то, да се мора водити рачуна о томе да ли постоји узрочна веза између злостављања и стања јаке раздражености. Судови морају бити доста пажљиви приликом процене да ли постоји ова узрочно последицана веза, односно да ли је злостављање било подобно да је могло да доведе извршиоца кривичног дела у стање јаке раздражености. Управо се поставља и питање да ли то понашање, које се понавља у дужем временском периоду, може да буде окидач – провокација за стање јаке раздражености, јер обично непосредни повод није толико интензиван да би изазвао овакво стање. Код овог континуираног, дужевременског малтретирања долази углавном, до одлагања и потискивања афекта са накнадном бурном и интензивном реакцијом. Овде постоји више провокативних радњи, које су у дужем временском периоду усмерене ка учиниоцу. Те радње доводе до кумулације афеката, које у једном тренутку производе ерупцију, односно доводе учиниоца у стање јаке раздражености. У овом случају стање јаке раздражености наступа након последње извршене радње, када извршилац губи контролу над својим поступцима. Значи и у овом случају постоји јака раздраженост, постоји и реаговање на мах, ако се узме у обзир да се радња лишавача живота предузима непосредно након последње провокације.⁶³

Тешко вређање такође може бити провокација, која доводи до убиства на мах. Под тешким вређењем се подразумева не само увреда и клевета, већ и сваки други поступак којим се наноси повреда осећања части код учиниоца кривичног дела.⁶⁴

Под тешким вређањем подразумева се интензивно изазивање психичког бола и тешка повреда осећања, која код учиниоца изазивају снажан револт, какав се са моралног становишта по друштвеној оцени сматра сасвим оправданим.⁶⁵

Под тешким вређањем подразумева се таква врста вређања која по објективним мерилима, а не по субјективној оцени самог учиниоца може прузроковати јаку раздраженост, услед које овај без критичког просуђивања и на мах одлучује да изврши

62 Стручни коментар, Параграф лекс, op.cit

63 Стручни коментар, Параграф лекс, op.cit

64 Радовановић М, Ђорђевић М, op.cit, стр. 63

65 Стручни коментар, Параграф лекс, op.cit

убиство.⁶⁶ Овде су од посебног значаја одређени културни и морални кодекси, које прихвата шира друштвена заједница. Проблем може да представља одређивање просечног, нормалног, јер то зависи од бројних фактора. Између осталог нужно је проценити да ли је по стандардима одређене друштвене заједнице увреда подобна да произведе тако бурну реакцију, која ће довести до убиства на мах. У различитим социјалним срединама, процена може бити веома различита. Оно што је у некој социјалној средини “нормално”, у некој другој није. Оно што је у некој средини увредљиво у другој не мора да буде. Због тога се морају успоставити неки објективни критеријуми ради утврђивања да ли се ради о таквом вређању које је према тежини, објективно узевши у датој ситуацији, било подобно да код учиниоца прузрокује стање јаке раздражености.⁶⁷ Уколико јесте радиће се о убиству на мах. Ако вређање према објективном критеријуму није било подобно да изазове стање јаке раздражености радиће се о обичном убиству, а постојање увреда се евентуално може узети као олакшавајућа околност.

Вређање не мора бити упућено само речима већ и одређеним поступцима. Школски пример за то је затицање једног брачног друга од стране другог у брачној превари. Напад на живот или телесни интегритет, злостављање или тешко вређање части и угледа учиниоца или њему блиских лица, морају да буду узрок стања јаке раздражености учиниоца убиства на мах, односно између њих и убиства мора постојати узрочна веза. Неће бити узрочне везе ако је такво стање већ постојало због неког догађаја који се претходно догодио и који нема директне везе са овом ситуацијом.⁶⁸

Елементи бића кривичног дела убиства на мах су:

- заштитни објект: живот човека,
- објект радње: лице које је испровоцирало учиниоца кривичног дела и довело га у стање јаке раздражености нападом, злостављањем или тешким вређањем,
- извршилац дела: свако лице које је нападом, злостављањем или тешким вређањем доведено у стање јаке раздражености,
- радња извршења: одузимање живота лица које је испровоцирало убиство,
- последица: смрт лица које је испровоцирало убиство,
- облик виности: умишљај на мах (*dolus repentinus*).

66 Пресуда Кж бр.138/92 Врховног суда Србије

67 Стручни коментар, Параграф лекс. op.cit

68 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, op.cit. стр. 116

Између провокације учињене од стране убијеног и стања јаке раздражености код извршиоца кривичног дела мора постојати узрочно последична веза.

Што се тиче облика виности за извршење овог дела, потребан је умишљај на мах, изненадни умишљај – *dolus gerentinus*.⁶⁹ То би значило да је дело извршено непосредно после напада, злостављања или тешког вређања, док још траје стање јаке раздражености. Убиство на мах значи лишавање живота неког лица одмах после настанка повода.⁷⁰ Извршилац дела не размишља много, већ одлуку доноси у моменту, тренутно, изненадно. Провокација је толико јака да учиниоца доводи у такво стање где се он више не контролише и где у једном једином тренутку се одлучује на убиство. Управо из тих разлога ова се ситуација дефинише као ситуација “кратког споја”. Изненадни умишљај се формира код учиниоца дела нагло, моментално, независно од тога да ли још увек траје напад, злостављање или тешко вређање, или су ови поводи престали али обавезно у стању јаког афекта или јаке раздражености.⁷¹ Када се из понашања учиниоца може закључити да је он пре убиства деловао свесно, а не махинално, не може се радити о убиству на мах.⁷²

Суд ће у сваком конкретном случају ценити све околности, а нарочито да ли је до убиства дошло у стању јаке раздражености и да ли је убиство учињено у стању јаке раздражености резултирало из намере да се одбије истовремени противправни напад, или је учињено као импулсивна реакција на напад.⁷³

Уопште гледано, између кривичног дела убиства на мах и убиства у прекорачењу нужне одбране постоје извесне сличности, те је нужно направити нека разграничења. Код оба убиства постоји дејство афективног стања, због кога је лице, које је предузело напад, лишено живота. Међутим, код прекорачења нужне одбране, до убиства долази услед напада на живот или телесни интегритет, док код убиства на мах повод може бити и злостављање, односно тешко вређање. Код прекорачења нужне одбране до убиства долази у циљу одбране од истовременог противправног напада, док код убиства на мах то није случај. Овде не постоји одбрана јер се убиство врши углавном по престанку напада, злостављања или вређања, због насталог афективног стања, беса и срџбе које је провоцирала сама жртва.⁷⁴

69 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 116

70 Атанацковић Д, *Кривично право*, Посебни део, Београд, 1985, стр. 145

71 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 74

72 Пресуда Кж.бр.1346/95 Врховног суда Србије

73 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 74

74 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 116

Код убиства у прекорачењу нужне одбране, напад може бити испровоциран од стране учиниоца кривичног дела, док код убиства на мах учинилац не сме скривити, односно испровоцирати напад. Даље, код прекорачења нужне одбране напад мора бити противправан

док код убиства на мах то није услов.⁷⁵

Као један од критеријума за разграничење узима се теорија о средству и циљу. Код прекорачења нужне одбране убиство је средство да се одбије напад, код убиства на мах, убиство је циљ. Међутим овај критеријум је врло непоуздани често непримењљив.⁷⁶

Због тога суд у сваком конкретном случају мора ценити о ком се кривичном делу ради,

узимајући у обзир све околности случаја. У случају сумње, када није могуће правно разлучити која квалификација постоји, треба применити правило *in dubio pro geo* и утврдити шта је у конкретном случају повољније за окривљеног.⁷⁷

За ово кривично дело се изриче казна затвора од једне до осам година.

2. Убиство детета при порђају - чедоморство

2.1. Појам и облици

Чедоморство представља посебан облик инфантицида, који подразумева убиство, односно намерно усмрђивање деце. Инфантицид је шири појам од чедоморства, јер подразумева убиство деце уопште, од стране било ког лица, које са дететом не мора да буде ни у каквом сродству, док чедоморство представља убиство властитог детета и то искључиво од стране његове мајке.

Историјски посматрано, инфантицид је феномен који је био присутан од почетка људске врсте па све до данас, у свим људским друштвима и свим културама. Обично се инфантицид вршио из економских или религиозних разлога. Њиме је вршена елиминација деце која су на неки начин била “ненормална”, “чудовишна” или су у било ком смислу била инфериорна у односу на “нормалну” децу.⁷⁸

Као посебне подврсте инфантицида јављају се неонатичид - убијање

75 Стручни коментар, Параграф лекс, *op.cit*

76 *Ibid.*

77 *Ibid*

78 Infanticide, преузето 23.06.2019 са: <https://en.wikipedia.org/wiki/Infanticide>

новорођенчади и фетицид-убијање нерођене деце.⁷⁹

Посебан облик неонатичида представља чедоморство, чија је специфичност у томе што убиство детета може бити извршено само од стране мајке, и то непосредно после порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем, за разлику од неонатичида који може бити извршен од стране било ког лица.

Чедоморство се може извршити или активним учешћем или пасивним занемаривањем детета од стране мајке. Самим тим и чедоморство може бити активно и пасивно.

Активно чедоморство може бити извршено на више начина, а најчешће се врши угушењем, задављењем, утопљењем, пригњечењем или ударцима, док се пасивно огледа у пасивном држању мајке, пропуштањем, односно непредузимањем радњи које су неопходне да би се дете одржало у животу, нпр. недавање хране.

2.2. Убиство детета при порођају - чедоморство кроз историју

2.2.1. Чедоморство у старом веку

Оно што је карактеристично за стари век, јесте чињеница да је државна власт прелазила преко случајева чедоморства, не упуштајући се много у њихово решавање и санкционисање.

У античкој Грчкој чедоморство није било непознато. Напротив, чедоморство не само да је сматрано оправданим и дозвољеним, већ је било и сасвим уобичајена појава. Још у грчкој митологији инфантицид се врло често појављује, а у делима тадашњих песника и филозофа инфантицид и чедоморство су врло честе теме.

У Хесиодовој Теогонији, Титан Хронос гута своју децу чим се роде, из страха да ће се обистинити пророчанство, те да ће га његови властити синови свргнути с престола.⁸⁰

Такође, у миту о Едипу, Едипов отац Лај, краљ Тебе, узима новорођеног Едипа, везује му ноге и тако везаног га односи на планину Китара, где га оставља, са намером да спречи пророчанство које је казивало да ће га Едип убити и оженити се својом мајком Јокастом. Едип је само чудом избегао смрт, јер су га пронашли пастири, који су

⁷⁹ Infanticide, преузето 23.06.2019 са: <https://en.wikipedia.org/wiki/Infanticide>

⁸⁰ The Chilling Ancient Practice of Infanticide Was Once Accepted as Normal, преузето 23.06.2019 са <https://www.ancient-origins.net/history/infanticide-0011396>

наставили да се брину о њему.⁸¹

У миту о Персеју, Персејев деда Акризије, не преза од тога да своју рођену кћер Данају затвори у подземну тамницу од бронзе, како би спречио рођење Персеја, који је по делфском пророчанству био предодређен да га убије. Данаја је ипак остала трудна са Зевсом и родила је Персеја, а Акризије их је одмах по сазнању да се Персеј родио, затворио у ковчег и бацио у море.⁸²

И уопште грчка митологија је пуна оваквих примера где се неретко прибегавало убиству сопствене деце, како би се заштитио властити положај и престо.

Међутим, овакви примери се нису дешавали само у митологији, већ су били део свакодневице, део живота како људи на власти, тако и оних сасвим обичних. Многи докази из тог периода говоре о чедоморству као контрацептивном средству тога доба. Наиме, древне грчке породице биле су релативно мале, бројале су само по неколико деце, па се оправдано сматра да су сва деца која су на неки начин била “вишак” једноставно убијана или излагана, чиме је заправо и вршено планирање породице. Радило се углавном о женској деци, која су сматрана ментално и физички инфериорним у односу на мушку децу.⁸³

Грчки песник Посидип је то овако објаснио: ”Сви подижу сина чак и ако су сиромашни, али излажу ћерку чак и ако су богати”.⁸⁴

У Спарти су деца такође била излагана, али оно што је било карактеристично за Спарту у односу на остале делове Грчке, па и Атину, јесте да су се излагала углавном мушка деца која су имала неке недостатке, док су женска деца и овако сматрана безвредном.⁸⁵

У Спарти је такође у све те процесе била укључена и држава (племенске старешине) која је доносила одлуку о судбини сваког детета. У Спарти отац није имао контролу над судбином своје деце, већ су о томе одлучивале старешине племена.

О томе је писао и древни писац Плутарх, који извештава да су у Спарти новорођене бебе одвођене старешини племена, који их је испитивао. Уколико би утврдио да је беба здрава, допуштао је оцу да је одведе и гаји. Уколико би беба имала неке недостатке, била болесна и деформисана, одвођена је на планину Таигетос и тамо

81 The Chilling Ancient Practice of Infanticide Was Once Accepted as Normal, op. cit.

82 Ibid.

83 Infanticide in Sparta and Athens, Sparta reconsidered, преузето 27.07.2019 са:

<http://spartareconsidered.blogspot.com/2011/11/infanticide-in-sparta-and-athens.html>

84 The Chilling Ancient Practice of Infanticide Was Once Accepted as Normal, op. cit.

85 Ibid.

бацана у понор. На овај начин Спартанци су обезбеђивали да само здрава деца имају место у њиховом друштву.⁸⁶ Ово је било сасвим логично јер је Спарта била ратничка држава, којој су били потребни здрави и способни војници.

У римском друштву су доминирали мушкарци, и отац као глава породице (*pater familias*), је имао неограничену власт која је обухватала и право живота и смрти (*vita e necisque potestas*). Због тога се државна власт није мешала и није истраживала случајеве чедоморства, сматрајући то делом извршавања очинске власти.

Тек Закон XII таблица из 450. године п.н.е. предвиђа да је убиство новорођенчета допуштено само уколико је пет сведока потврдило да је новорођенче било толико слабашно, да не би могло да преживи.⁸⁷ Убиство детета од стране мајке се није разликовало од убиства међу сродницима (*parricidium*). Чедоморка се за убиство свог новорођенчета кажњавала за парицидиум. Парицидијум је представљао кривично дело оцеубиства, односно убиства родитеља или блиских сродника.⁸⁸

У периоду домината (284.-565. г. н. е.), под утицајем хришћанске етике, ово кривично дело се третира као квалификовано убиство, и из тих разлога се строже кажњавало, и то, нарочито тешким начином извршења смртне казне. За разлику од мајке, отац који је убиство починио вршећи своју очинску власт, није се кажњавао, све до промена уведених за време цара Константина, који је установио ограничење очеве власти.⁸⁹ Од Миланског едикта цара Константина из 313. године, чедоморство (*infanticidium*) почињен било од оца, било од мајке, третира се као *crimen* и кажњава казном за убиство.

Коначно, Конституцијом Валентијана I, Валенса и Грацијана из 374. године изричито је прописано да је убиство новорођенчета капитални злочин за који треба испаштати.

Пауловим актом, *Sententiae* чедоморством се сматрало како убиство новорођенчета гушењем, тако и његово одбацивање, ускраћивање хране и неге, као и излагање детета на јавном месту, које је у то време посматрано као пасивни облик чедоморства.

Што се тиче излагања детета, цар Константин је 329. и 331. године прописао да новорођенчад која су изложена непосредно после рођења, а која су спашена од стране

86 Infanticide in Sparta and Athens, Sparta reconsidered, op.cit.

87 Brennan Karen, *Evidence of infanticide and exposure in antiquity*, 2002, стр. 93

88 Зерголерн-Чупак Љиљана, *Право на живот и право на смрт*, Загреб, 1982, стр. 35-37

89 Brennan Karen, op.cit. стр. 108

других припадала су апсолутној власти свог спаситеља, док је родитељ губио прво да захтева враћање детета.

Цар Јустинијан је 539. године одредио да отац излагањем свог детета губи сву власт над њим, а такође ни особа која га је спасила није га могла лишити слободе и продавати као робље.⁹⁰Касније, убиство новорођенчета од стране мајке такође је предмет расправе и у оквиру ранохришћанских концила (*concilijum*), те тако канон LXIII прописује да удата жена која затрудни, роди и незаконито усмрти дете, мора испаштати, за свој “двоструки грех”, те се до краја живота искључује из црквене заједнице. Иако је та казна временом смањивана на 10, а касније на 7 година, злочин чедоморства се и даље сматрао једним од најтежих злочина у законодавству. Ово из разлога што се чедоморство повезивало са блудом и преваром, а то је доносило додатну тежину и морало је бити кажњено.

2.2.2. Чедоморство у средњем веку

Након пропасти Западног Римског царства 476. године, надлежност над чедоморством је била искључиво у домену цркве, која је овај деликт посматрала мање као злочин а више као грех. Битно обележје чедоморства у канонском праву било је да је дете зачето ванбрачно или прељубом. Казна за ово дело се састојала у јавној покори мајке у трајању од 7 до 15 година, што је представљало блажу казну од казне за убиство одрасле особе.

У средњовековним друштвима жртве чедоморства биле су углавном незаконита деца, јер се рађање незаконитог детета сматрало наношењем срамоте породичној заједници, а уједно је доносило губитак посла, немогућност удаје, егзистенцијале проблеме, па су чедоморке спасоносно решење виделе у убиству детета.

Интересантни су примери кажњавања чедоморства у енглеском и француском праву.

У средњовековном енглеском друштву, краљевски судови су се ретко бавили чедоморством. То је углавном такође било препуштено црквеним судовима. Најчешћи облик почињавања чедоморства било је пригњечење, када је мајка новорођенче стављала у кревет и гушила га сопственим телом, правдајући се да је то учинила у сну.

⁹⁰ Др Дуња Пастровић, *Двоструки гријех: кажњавања чедоморства на хрватском подручју до кодификације казног материјалног права*, 1852, стр. 124.

Мада су постојала и случајна пригњечења, због њиховог великог броја, Црква је ипак кажњавала те случајеве и то углавном постом тако што је мајка била годину дана на хлебу и води, а након тога и две године без меса и вина.

У Француској, Салијски закон из 6. века прописује да ће свако ко усмрти дете у мајчиној утроби или одмах након порођаја бити дужан да плати 100 солида.

И у осталим државама средњег века ситуација је била врло слична. Чедоморство је било у надлежности црквених судова, који су чедоморке кажњавали углавном постом, уздржавањем од одређених намирница, до искључења из црквене заједнице.

2.2.3. Чедоморство у новом веку

У енглеској правној историји, у 16. веку, због наглог пораста сексуалног неморала, криминалне активности сиромашних слојева и пораста броја ванбрачне деце, донето је неколико закона (Закон о сиротињи), према којима су неудате мајке кажњаване уколико нису могле издржавати своју децу, а биле су и присиљене да открију име оца детета, како би од њега добиле финансијску потпору, а не финансијска средства од жупе у којој су живеле.

Све ово је довело до тога да су сиромашне жене биле принуђене да скривају своју „незакониту“ трудноћу, па и да усмрте новорођенче како не би биле кажњене. То је довело до тога да је број жена процесуираних за убиство новорођенчета порастао крајем 16. века за 225%.

Преласком надлежности са црквених на краљевске судове појавио се проблем, јер се морало доказати да је дете живо рођено и након тога намерно убијено. Терет доказивања је пребачен на мајку, која је била кажњавана и смртном казном уколико није имала сведоке да је дете рођено мртво. Касније је било довољна сама чињеница да је новорођенче пронађено мртво и да је мајка претходно скривала трудноћу.

Ипак, у 17. веку се стање нешто променило, па се ипак морало доказати да је новорођенче живо рођено, а истрага се водила према правилима која су важила за тешка убиства.

Све до средине 18-тог века чедоморство је било третирано као квалификовано убиство, а све то због његове уске повезаности са блудом и прељубом, због чега се сматрало да жена која убија своје дете уствари чини “двоструки грех”.

Тек почетком 20. века, енглеским законодавством је призната специфична природа убиства, које мајка чини над својим дететом, па је укинута смртна казна за мајке које усмрте своје дете за време трајања психичког поремећаја чији је узрок порођај.

Што се тиче француског права, чедоморство је у 16. веку, Едиктом Хенрика Другог било окарактерисано као капитални злочин, а да би исто постојало било је битно да је дете мртво и да је мајка скривала своју трудноћу и порођај.

Након Француске револуције, све до Наполеоновог Code penal-а из 1810. године чедоморство је третирано као обично убиство. Code penal чедоморство третира као квалификовано убиство и исто се кажњавало смртном казном.

У 19. веку смртна казна за ово дело је задржана али је судија добио овлашћење да мајци изрекне казну присилног рада, па чак и да је ослободи ако су постојале изузетно олакшавајуће околности. Мајка и њен злочин су сагледавани у новом светлу и способност мајке да убије своје новорођенче објашњавала се привременим губитком разума или неконтролисаним страху која је узрокована страхом од губитка части, презиром околине, одрицањем породице.

Ово је новина, јер се наведеном регулативом истакла јасна тенденција да се чедоморство сврста у ред привилегованих убистава. Ипак, привилеговано кажњавање чедоморства уследило је тек са доношењем Аустријског казненог законика из 1803. године. Наведеним Законом било је прописано да чедоморство није посебан злочин, већ је само посебна врста убиства, због којег се мајка-чедоморка блаже кажњавала, а све то због њеног посебног положаја коме доприноси трудноћа и порођај. Овде је већ чедоморство третирано као привилеговано убиство, и то због тога што се разлози за почињавање овог убиства могу наћи једино у абнормалном стању мајке које је узроковано порођајем, а ако се ради о неудатој мајци, онда се у обзир узимао и мотив чувања части.⁹¹

2.3. Убиство детета при порођају - чедоморство у српској правној историји

И у нашем праву праћена је тенденција блажег кажњавања чедоморства током векова.

91 Др Дуња Пастровић, *op.cit.*, стр. 151

С обзиром да су код нас околности биле такве да је веома често долазило до ратова, буна, устанака и окупација, то су се веома често рађала и ванбрачна деца. Рађале су их девојке без мужева, али и удате жене у одсуству мужева који су ратовали. Таква деца су често убијана, јер је и код нас „копилство“ било велика срамота. „Копилад“ су налажена мртва у шупљинама дрвећа, у вировима и рекама, најчешће да би се прикрила срамота њихових мајки, које нису могле да нађу оправдање за своју превару, трудноћу и доношење детета на свет.⁹²

Српско средњовековно кривично право заснивало се углавном на старим српским обичајима и обичајном праву, а општепозната је чињеница на који начин се гледало на жену која превари свог мужа, или занесе и роди као девојка. Самом том чињеницом је она била обележена, а убиство новорођенчета које таква жена учини могло се третирати само као злочин који је изискивао најтежу казну.

У почетку, чедоморство није третирано као посебан злочин, па је према Законоправилу или Номоканону из 1219. године било сврстано и третирано као и остала убиства. „Ко удари човека и он умре, казниће се погубљењем“.

Међутим, већ Душановим закоником из 1349. године који је допуњен 1354. године, односно његовим чланом 96 каже се следеће: „Ко се нађе да је убио оца или матер или брата или чедо своје, да се тај убица сажеже на огњу“. Очигледно је да Душанов законик предвиђа веома строге казне и то како за мајку која нехотице у сну убије своје чедо, тако и за ону која то намерно уради.⁹³

Према Црквеним канонима и на нашим просторима, чедоморство је један од највећих грехова и као такав подлеже дугогодишњој епитимији-црквеној казни забране уласка у цркву, забране причешћа и другим забранама. Према Светом писму, Бог је тај који детету даје живот, а рађање је само по себи велико чудо и свети чин. Самим тим, нико нема права да одузме туђи живот, поготову не живот некога ко не може да се брани. Са оваквим ставом Цркве и великим утицајем који је Црква имала у средњем веку, није ни чудо да су казне за чедоморство биле јако строге. Међутим, и тако строге казне нису утицале на смањење броја случајева чедоморства о чему сведоче и регистри (деловодни протоколи) појединих среских начелстава, у којима су заведене пријаве рођења, али и убијања деце. Неретке су пријаве ванбрачно рођене па уморене деце, бачене, смрзнуте или од звери поједене. У Регистрима Ужичког начелства могу се

92 Гласник етнографског музеја у Београду, књига 48, 1984, стр. 236

93 Н.Радојичић, *Законик Цара Стефана Душана*, 1349, 1354, Београд 1960, стр. 116

видети и овакви записи: “Станика, кћи Матије М. из Дрежника родила ванбрачно дете па удавила“.⁹⁴

Зато се и појавила потреба да се чедоморство регулише на прихватљивији начин, па се најпре Законом Проте Матеје из 1804. године, а онда и Карађорђевим закоником из 1807. године, односно његовим чл. 30 каже следеће: “Жена или девојка, којој би се случило да роди без оца дете, тј. копиле, заповест да се изда да никаква се не би усудила удавити дете, но слободно нека роди, или ако је веома стидно, то може однети и на путу оставити, куд људи сваки час пролазе, да који год нађе, примиће се и наћи ће се и ранити. Ако би се усудила удавити, то таки и она се осуђује на смрт без икакве даље милости, за узрок што је убила човека на свету“.⁹⁵ Овим закоником се очигледно пружа могућност жени-мајци да своје дете не убије већ да га остави да га неко нађе и очува. У противном уколико га ипак и поред предње могућности убије, не преостаје ништа друго него да и она буде осуђена на смрт.

Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године такође својим чланом 170 регулише чедоморство, и исто квалификује као преступ, чиме прихвата тенденцију да је жена чедоморка привилегована чак и у односу на жену која изврши побачај, чиме обезбеђује на неки начин повлашћени положај извршиоцу овог дела.⁹⁶ Предвиђена казна за чедоморство по овом законуку била је за мајку брачног детета строги затвор, а за мајку ванбрачног детета затвор са могућношћу ублажавања казне.

Каснији кривични законици чедоморство - убиство детета при порођају већ сврставају у приволегована убиства, те тако Кривични законик ФНРЈ донет 02.03.1951. године својим чл. 138 предвиђа да мајка која лиши живота своје дете за време порођаја, док траје поремећај што га је код ње изазвао порођај, казниће се затвором најмање 6 месеци. Предвиђено је такође да ће се за покушај казнити.⁹⁷

Каснији Закони углавном задржавају сличну формулацију, с тим што се казна унеколико мења, те тако Кривични закон СР Србије из 1977. год. (Службени гласник СРС 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90, Службени гласник РС 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/48, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03, 67/03) својим чланом 50 уз потпуно исти опис бића кривичног дела, предвиђа казну затвора од три

94 Регистар деловодног протокола Начелства Среза ужичког, No 241, 1984. Историјски архив Ужице

95 Тома Живановић, *Извори кривичног права Србије од 1804. до 1865*, стр 12.

96 Кривични законик Краљевине Југославије, *Службене новине* Краљевине Југославије 33-XVI/1929

97 Кривични законик ФНРЈ, *Службени лист* ФНРЈ бр.13/51

месеца до три године. Покушај по овом закону је такође кажњив.⁹⁸

И напослетку, Кривични законик из 2005. год. (Службени гласник РС 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016) својим чл. 116 регулише ово дело на следећи начин: „Мајка која лиши живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја, док траје поремећај изазван порођајем, казниће се затвором од 6 месеци до 5 година“.⁹⁹

Може се приметити да је овим законом казна нешто строжије прописана, вероватно из разлога што се број чедоморстава у Србији упорно не смањује.

2.4. Убиство детета при порођају - чедоморство у кривичном законодавству на простору бивше Југославије

И у државама на простору бивше Југославије, ово кривично дело се нашло у свим кривичним законима, и то као облик привилегованог убиства.

Наиме, сва кривична законодавства ових држава третирају „убиство детета при порођају“ као посебан, лакши облик убиства, дају му привилеговани статус и обезбеђују изрицање ниже казне у односу на друга дела убиства.

Тако Казенски законик Републике Словеније (Урадни лист РС бр.50/2012 од 26.06.2012. год.) својим чл. 119 предвиђа ово кривично дело под називом „Детемор“, и каже да мајка, која убије дете при порођају или непосредно после њега, док је још под утицајем порођаја, казниће се затвором до 3 (три) године.¹⁰⁰ У словеначком Кривичном законнику предвиђена је најнижа казна за ово дело на овим просторима.

Казнени закон Републике Хрватске (Народне новине бр.125/11), који је ступио на снагу 01.01.2013. године својим чл. 112 – „Усмрћење“ третира више облика привилегованих убистава, па тако својим ставом другим обухвата и усмрћење детета при порођају, и истиче да „мајка која усмрти своје дете под утицајем јаког душевног оптерећења услед трудноће или порођаја, казниће се затвором од 6 месеци до 5 година.“¹⁰¹

Кривичен Законик Македоније, објављен у Службеном веснику Републике Македоније, такође предвиђа убиство детета при порођају својим чл. 127, којим

98 Кривични закон СР Србије, *Службени гласник СРС* 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90, *Службени гласник РС* 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/48, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03, 67/03

99 Кривични законик РС, *Службени гласник РС* 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016

100 Казнени законик Републике Словеније *Урадни лист РС* 50/2012

101 Казнени закон Републике Хрватске, *Народне новине* бр.125/11

одређује да време извршења кривичног дела мора бити за време или непосредно после порођаја, али такође потенцира да то мора бити „у стању растројсва” мајке које је проузроковано порођајем.¹⁰²Предвиђена казна за ово кривично дело је затвор од три месеца до три године, што такође представља ниже предвиђену казну у односу на остала законодавства са ових простора. Код македонског законодавства карактеристично је то, да се и покушај такође кажњава.

Кривични закон Федерације БиХ, објављен у Службеним новинама ФБиХ бр.36/03, 37/03,21/04,69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14 у свом чл.169, за ово кривично дело под називом „Чедоморство“ предвиђа нижи распон казне, те је предвиђена казна за ово кривично дело затвор од једне до пет година.¹⁰³Као и остала законодавства, и ово кривично законодавство предвиђа да је дело извршено за време или „изравно“ након порођаја, када ово дело добија статус привилегованог убиства.

Кривични законик Црне Горе својим чланом 146 такође предвиђа кривично дело „Убиство детета при порођају“ као облик привилегованог убиства, и за ово кривично дело ако је извршено за време или непосредно после порођаја, док код мајке траје поремећај изазван порођајем, мајка ће се казнити затвором од 6 (шест) месеци до 5 (пет) година.¹⁰⁴

Из предњег се може закључити да сва ова законодавства овом кривичном делу признају привилеговани облик, и самим тим прописују мање казне у односу на остала кривична дела из ове групе кривичних дела, уважавајући дубоко чињеницу да рањена психа мајке условљена порођајем може довести до чедоморства, чак и у оним случајевима када мајка то ни у једном тренутку није желела, нити је тако нешто планирала.

2.5. Убиство детета при порођају – чедоморство у позитивном праву

Убиство детета при порођају спада у привилегована убиства, што значи да у том случају постоји блаже кажњавање у односу на обично убиство. Као и код сваког другог кривичног дела убиства, заштитини објект овог кривичног дела јесте човеков живот.

102 Кривичен законик Македоније, *Службени весник* на РМ бр. 37/96, 80/99, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 73/2006

103 Кривични закон Федерације БиХ, *Службене новине* ФБиХ 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14

104 *Службени лист* Републике Црне Горе бр.70/2003

Чедоморство је у нашем кривичном законодавству инкриминисано чланом 116 Кривичног законика, који гласи:

“Мајка која лиши живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем, казниће се затвором од 6 месеци до 5 година”.

2.5.1. Елементи бића кривичног дела чедоморства

Елементи бића кривичног дела чедоморства су следећи:

- заштитни објект: живот новорођенчета,
- објект радње: дете, новорођенче,
- извршилац: мајка детета,
- радња извршења: одузимање живота новорођенчету, чињењем или нечињењем у току порођаја или непосредно након порођаја (радња чињењем може бити задављењем, утопљењем, угушењем, ударцима, а нечињењем, нпр. недавање хране – комисивно-омисивно кривично дело),
- последица кривичног дела: смрт новорођенчета,
- узрочна веза између радње извршења и последице: нужно је утврдити да је у моменту лишавања живота детета код мајке постојао поремећај изазван порођајем, и да је убиство детета последица тог поремећаја,
- облик виности: умишљај, који може бити директни и евентуални.

Оно што ово кривично дело чини специфичним у односу на друге облике кривичног дела убиства, јесте специфичност у погледу објекта, субјекта и времена предузимања радње извршења.

- Објект радње је живо рођено дете;
- Извршилац кривичног дела је мајка;
- Време извршења кривичног дела је: у току порођаја, односно непосредно после порођаја, док код мајке траје поремећај изазван порођајем.

2.5.2. Објект радње извршења кривичног дела чедоморства

Објект радње извршења кривичног дела чедоморства је живо дете које је у току

рађања или је тек рођено.

Битно је разграничити од ког тренутка се сматра да је плод постао дететом, као и моменат до ког се дете сматра новорођенчетом, тј. још увек није постало одојче. Кривично дело убиства детета при порођају могуће је искључиво извршити на новорођенчету. Да ли се ради о новорођенчету, одговор дају судско-медицински вештаци. На основу развојног степена плода, који може бити побаче, новорођенче и одојче, дело се може квалификовати као недозвољни прекид трудноће, убиство детета при порођају или тешко убиство.¹⁰⁵ Ако је радња извршења предузета пре него што је порођај отпочео, реч је о кривичном делу недозвољени прекид трудноће, а ако је дете већ постало одојче, радиће се о тешком убиству. Из напред наведеног, веома је важно утврдити од ког тренутка почиње кривичноправна заштита живота. У правној литератури постоје супротстављени ставови поводом овог питања.

Према једној теорији, кривичноправна заштита живота почиње са почетком порођајних болова, али се не даје одговор да ли се мисли на болове отварања или притиска. Према схватању које је дуго преовладало, почетком порођаја се сматрају болови напона тј. притиска, када дете гура кроз порођајни канал, што означава почетак одвајања детета од мајке. Према супротном схватању, као почетак порођаја узима се настанак тзв. болова отварања. Није од значаја да ли су они настали спонтано или су изазвани вештачки. Такође, према једној теорији кривично правна заштита живота почиње изласком дела тела из мајчине утробе. На послетку, постоји схватање да је неопходно да је започело самостално дисање детета, тј. да је престало плацентарно и да је започело ванматерично дисање.

Преовлађујуће учење у Намачкој прихвата тзв. болове отварања, док се у Швајцарској заузима потпуно супротан став и истиче се да болови отварања не могу бити поуздан критеријум, јер су временски неизвесни, те да прелаз трудничких болова у порођајне болове отварања може да траје и више дана. Наша кривичноправна теорија и законодавство као релевантан тренутак за пружање кривичноправне заштите сматра почетак порођаја, с тим што се не прави разлика на болове напона и болове отварања. Неопходно је да је започео процес порођаја, а то значи од првих контракција и порођајних болова. Није неопходно да се дете појавило, односно да се одвојило од мајчине утробе. Порођај може да започне и царским резом, тако да овај се хирушки

¹⁰⁵ Др Елдар Шаљић, *Кривично дјело убиства детета при порођају*, стр. 5

захват сматра за тренутак почетка порођаја.¹⁰⁶

Из свега напред наведеног, битно је разликовати термин “плод” и термин “дете” (новорођенче), јер у зависности од тога да ли је објект радње извршења плод или дете - новорођенче, зависиће и квалификација кривичног дела на недозвољени прекид трудноће или чедоморство. Да би се остварило биће кривичног дела чедоморства, није потребно потпуно одвајање детета од мајке, па га је могуће учинити и за време порођаја, по изласку главице из порођајног канала или непосредно након порођаја.

Такође је неопходно утврдити колико дуго после порођаја се дете сматра новорођенчетом, односно до када дете нема статус одојчета. Сматра се да је дете новорођенче док не буде први пут подојено, а да се од тог тренутка сматра одојчетом. Ово разликовање је од значаја ради утврђивања да ли се ради о кривичном делу убиства детета при порођају или о тешком убиству. Ово је спорно, јер постоје бројни случајеви чедоморстава који су извршени након првог подоја.

Да би могло да постоји кривично дело чедоморства, неопходно је да је дете живо рођено. Само ако је дете рођено живо постоји објект овог кривичног дела. Није од значаја и да ли је оно способно за живот. У том смислу кривичнопрвна заштита се пружа и деци са телесним и душевним недостацима, те наказној деци.¹⁰⁷

Да би се све ове чињенице утврдиле од одлучујуће важности је налаз и мишљење вештака – лекара специјалисте одговарајуће струке. Без изричитог налаза обдукције о томе шта је узрок смрти, да ли је новорођенче у тренутку порођаја било живо рођено и способно за ванматерични живот, нема ни кривичног дела чедоморства. Да се ради о новорођенчету указују остаци пупчане врпце, порођајна отеклина главице, меконијум у цревима итд. Осим новорођености и живорођености судско-медицинским вештачењем неопходно је утврдити и његову донесеност, односно његову способност за ванматерични живот. Сматра се да је дете донесено ако је рођено након 37. недеље трудноће, када су унутрашњи органи довољно развијени да је оно способно за ванматерични живот. Донесеност се доказује тежином, дужином, добро развијеном хрскавицом уха и носа, ноктима на прстима шаке који прелазе јагодице, обимом главице која мора бити између 34 и 35 цм, ружичастом бојом коже итд. Побачена деца и недоношчад имају јарко црвену боју коже, па ако се ради о недоношчету које није способно за ванматерични живот или побаченом плоду, нема ни кривичног дела

106 Игор Цветковић, *Убиство као облик криминалитета насиља*, Мастер рад, стр. 12

107 Игор Цветковић, *op.cit.* стр. 13

чедоморства. Осим новорођености, живорођености и донесености, циљ судско-медицинског вештачења је и утврђивање смрти новорођенчета. Судско-медицинским вештачењем треба утврдити да ли је смрт природна или насилна. Код новорођенчета може доћи до природне смрти пре, у току или након порођаја. Ако је смрт наступила интраутерино, пре порођаја или за време порођаја, радиће се о мртворођенчету, што искључује чедоморство. Понекад, чак и ако се судско-медицинским вештачењем утврди да је смрт новорођенчета насилна, то не мора да значи да је у питању чедоморство, јер постоји могућност да је смрт изазвана нехатно.¹⁰⁸

2.5.3. Субјект кривичног дела чедоморства

Субјект кривичног дела убистава детета при порођају (чедоморства) може бити само мајка детета, с обзиром да једино код ње постоје околности које ово дело чине привилегованим (лакшим), јер се она налази у једном посебном психичком стању изазваном порођајем (својеручно кривично дело – *delicta propria*).

Сва остала лица која убију новорођенче одговарају за тешко убиство. Такође, саизвршилац или саучесник у ужем смислу (подстрекач, помагач) одговарају за тешко убиство. Ако дело изврши неко друго лице, а мајка га на то подстрекне или му у томе помогне за време порођаја или непосредно након порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем, она ће бити саучесник у овом кривичном делу, иако извршилац чини тешко убиство.

Према истраживањима која су вршена поводом кривичног дела „убиство детета при порођају“, а на основу извршених криминолошких анализа изводи се закључак како су чедоморке особе које карактерише ментална инфериорност, пасивност, неуротичност, склоност депресији, психо-физичка незрелост, емоционална нестабилност, низак степен образовања, али такође има и случајева где чедоморство врше и образоване, психо-физички зреле особе које живе у браку и већ одгајају једно или двоје деце.

Има и случајева чедоморства условљених лошом финансијском ситуацијом и различитим облицима притисака из социјалне средине у којој чедоморке живе. Ако су у питању породице лошијег финансијског стања, сваки нови члан представља проблем. Ове жене готово у свим случајевима су зависне од својих партнера и немају сопствени

108 Гордана Вулама, *Криминалистичко истраживање казненог дела чедоморства*, стр. 525

извор прихода. Такође, до овог кривичног дела може доћи и у случају ако мајка није сигурна у погледу очинства детета или ако је дошло до нежељене трудноће у каснијим годинама, али и нежељене трудноће услед партнеровог сексуалног злостављања или кривичног дела, нпр. инцеста или силовања. Мада су ово све фактори који се не могу узети у обзир приликом квалификације овог кривичног дела, ипак се не може ни у потпуности занемарити њихов утицај на стварање једног посебног психичког стања које прати порођај или период одмах након порођаја.¹⁰⁹

Када је реч о овом кривичном делу, постоји више типова жена које врше кривично дело чедоморства. Према Елфију постоје три типа жена - чедоморки:

- Први тип представљају жене које потискују и одбијају своју трудноћу и током читаве трудноће се самообмањују и зававају да ће родити мртво дете. Када се дете живо роди она има одбрамбену реакцију, у виду напуштања детета и непружања потребне неге, услед чега дете умире. Ово најчешће настаје због њеног сукоба са околином која је морално осуђује. Овај тип жене је психички незрео и врло лабилан.
- Други тип чедоморке је жена која дуго планира и разматра како да се ослободи детета, те обично чедоморству претходи неуспео покушај абортуса. Углавном су у питању егоцентричне жене које сматрају да ће им дете сметати у даљем начину живота, на који је навикла до тада, па се крајње непријатељски понаша према детету, без икаквих емоција и осећаја одговорности.
- Трећи тип жене чедоморке се налази негде између ових екстремних типова и најбројнији је у пракси. Код овог типа жене делују најразличитији фактори а најчешће је то објективни утицај неког лица, нпр. притисак брачног друга или родитеља који уз лабилну психичку конституцију мајке чини да она поступа преваходно из осећаја зависности коју има у односу на ту, њој битну особу и због њеног притиска чини све да се ослободи детета.¹¹⁰

2.5.4. Време извршења кривичног дела - претпоставка постојања поремећаја изазваног порођајем

У већини европских законодавстава основ који доводи до блажег кажњавања

109 Гордана Вулама, *op.cit.*, стр. 520

110 Константиновић-Вилић, *Жене убице*, 1986, стр. 61

стоји у вези са посебним психичким својствима мајке, тј. истиче се да сам физиолошки процес порођаја, услед порођајних болова и узбуђења, доводи до извесног поремећаја равнотеже између душевних и телесних функција, па се сматра да се мајка - породиља услед те психичке и физичке неуравнотежености налази у неком стању смањене урачунљивости. Треба напоменути да се овде не примењују одредбе о неурачунљивости и битно смањеној урачунљивости.

Најзначајније обележје овог кривичног дела јесте лишење живота детета **за време порођаја или непосредно након порођаја, док траје поремећај изазван порођајем**. До поремећаја долази услед претрпљених болова, губитка крви, малаксалости, физичке и психичке исцрпљености, који у склопу са посебним спољашњим факторима утичу на психичко стање породиље, и уједно смањују њену способност за расуђивање.¹¹¹

Готово сваки порођај је праћен траумом, која може довести до извесних соматских и психичких поремећаја. Питање је само колика ће тежина тих поремећаја бити и да ли ће они остати у неким границама нормалног, или ће изаћи ван тих граница. Код 0,1 до 0,2 % порођених жена долази до тешких психоза (тзв. "постпарталне психозе"), док се постпорођајна депресија јавља у 10 до 13% случајева. Међутим, чак 50 до 70% порођених жена прође кроз један период узнемирености, плача, напада гнева, несанице, избегавања хране, односно кроз период који је познат као *baby blues*. Новија медицинска истарживања показују да током и одмах након порођаја долази до наглог пада хормона естрогена код породиље, што доводи до њеног депресивног психичког стања, које може трајати и дуже време.¹¹² Ипак, срећна је околност да ова психичка стања, која прате порођај, код већине жена остају у границама нормалног, док је ипак мали проценат тешких психичких поремећаја, који могу довести до стања да чак компромитују урачунљивост новопостале мајке.

Законском формулацијом је одређено да се убиство детета врши за време порођаја и непосредно после порођаја, док код мајке траје поремећај изазван порођајем, да би дело било квалификовано као убиство детета при порођају. Што се тиче формулације "за време порођаја" ситуација је јасна, али се поставља питање, колико износи временски период након порођаја, када код мајке може да постоји поремећај који

111 Правни живот, *Часопис за правну историју и праксу*, бр.9, Београд, 1996, стр. 69

112 Др Иван Димитријевић, *Рањена психа после порођаја може довести до чедоморства*, www.b92.net, 07.06.2018.

је порођај изазвао, да би се радило о чедоморству. Медицинска наука нема јасно и прецизно одређене те границе, нити је то законодавством одређено. Сматра се да то време не може бити унапред одређено и да је условљено трајањем поремећаја, те да је то индивидуално и мора бити утврђено у сваком конкретном случају.

Професор Лазаревић истиче да се временски оквири овог поремећаја не могу одредити, али да између порођаја и извршеног детеубиства не сме да постоји већи временски размак.

Професор Камбовски наводи да одговор на питање колико дуго може да постоји поремећај након порођаја, суд решава уз помоћ вештака, тј. да медицина прихвата да трајање овог поремећаја буде од једног до пет дана.

Професор Стојановић је мишљења да треба заузети став да поремећај може трајати краће или дуже време, у зависности од околности сваког конкретног случаја, а пре свега од личних својстава мајке.

У већини европско-континенталних правних система није законом унапред одређено колико дуго тај временски период може да траје. Најчешће се користи израз “током порођаја” или “за време док се мајка налази под утицајем порођајног процеса или поремећаја”. Иако законом није изричито прецизирано, законодавац је формулацијом “непосредно после” хтео да сугерише да се ради о крећем временском периоду, што је питање фактичке природе које се процењује у сваком конкретном случају, уз помоћ налаза и мишљења вештака одређене специјалности.

Појам “непосредно” после порођаја означава временски интервал који може бити различит од случаја до случаја, а све зависи од неуро-психичке сметње које је код породиље изазвао порођај. Најприхватљивије је мишљење, да је лишење живота детета извршено непосредно после порођаја, ако је извршено у периоду док је мајка – породиља под утиском порођаја и док код ње постоји узбуђење, душевни немир, некада и душевни потрес. Тај временски период може трајати од неколико сати, па и до три дана, а изузетно у неким случајевима и дуже. Како би се убиство детета од стране мајке квалификовало као привилеговано убиство, неопходно је да постоји узрочна веза између наведеног поремећаја и убиства детета.¹¹³

У прилог томе говори и судска пракса, те је у Решењу Апелационог суда у Београду, у предмету Кж1 4034/2010 од 12.07.2010. год. наведено следеће:

113 Мрвић-Петровић, *Убиство детета при порођају*, Правни Живот, 1996, стр. 4.

„Услов да се код кривичног дела убиства детета при порођају стекну сва битна обележја кривичног дела, јесте да је радња овог кривичног дела предузета непосредно после порођаја, и то у посебном психичком стању код учиниоца“.

Наиме, у образложењу наведеног Решења се наводи следеће: “Да би се у радњама учиниоца стекла сва битна обележја овог кривичног дела, неопходан услов је да се радња овог дела предузима непосредно после порођаја, и то у посебном психичком стању код учиниоца, тако да је неопходно било утврдити да је код мајке постојао поремећај, и да је дело извршено под утицајем тог поремећаја. Међутим, првостепени суд је пропустио да утврди одлучујућу чињеницу да ли је код окривљене постојао психички поремећај изазван порођајем, која чињеница представља битно обележје наведеног кривичног дела, а на шта се основано жалбом јавног тужиоца указује, те да ли је услед таквог психичког поремећаја окривљена новорођенче лишила живота непосредно након порођаја, одн. да ли је тај поремећај у узрочној вези са порођајем тј. да ли је њиме изазван, чиме је учињена битна повреда одредаба кривичног поступка из чл. 368 ст. 1 т. 11 ЗКП-а , због чега је првостепена пресуда морала бити укунута“.¹¹⁴

Јачина поремећаја зависи од бројних фактора, укључујући здравствено стање, брачно стање мајке, њено материјално стање, прихватање и неприхватање од стране породице и шире околине, чињеница да ли је реч о нежељеној трудноћи – малолетничкој трудноћи, трудноћи у позним годинама, трудноћи која је последица партнерског злостављања, кривичног дела инцеста или силовања, итд. Иако је наш законодавац изричит да се мора радити искључиво о постојању поремећаја изазваног порођајем, те да остали спољашњи фактори немају никаквог утицаја приликом квалификације овог кривичног дела, ипак, колико год да ови фактори нису пресудни, не може се занемарити њихов утицај на настајање психофизичких поремећаја код породиље и њихову јачину.

Из тих разлога, у појединим законодавствима, нарочито италијанском, даје се велики значај и овим факторима и њиховом утицају на настајање поремећаја изазваног порођајем. Кривични законик Италије из 1930. године познавао је кривично дело „чедоморство због части“, где је признавао у потпуности чињеницу да мајка може попустити пред спољашњим притисцима и извршити ово кривично дело, како не би

114 Решење Апелационог суда у Београду Кж1 4034/2010 од 12.07.2010.

била стављена на „стуб срама“. И данашњи италијански кривични законик познаје кривично дело „чедоморство у условима материјалне и моралне запуштености“, прихватајући такође утицај спољашњих фактора на јачину и настанак поремећаја изазваног порођајем.

Такође, и у неким земљама Јужне Америке, прихвата се чињеница да психички поремећаји могу бити изазвани не само самим чином порођаја, већ и многим спољашњим факторима, а нарочито фактором заштите породичне части, те да цео тај склоп новонасталих околности и ових спољашњих фактора утиче на стварање могућности да ово кривично дело буде извршено.

Међутим, у већини европских законодавстава, па и код нас, прихваћено је становиште да се током порођаја и одмах након њега мајка налази у посебном психофизичком статусу, одн. да сам физиолошки процес порођаја, услед порођајних болова и посебне узбуђености, доводи до поремећаја равнотеже између телесних и душевних функција, те да се мајка услед тога налази у посебном стању неуравнотежености, које води смањеној урачунљивости. То овом делу и даје посебну карактеристику и привилеговани статус.¹¹⁵

Битно је нагласити да садашња инкриминација привилегује мајку-породиљу услед постојања поремећаја изазваног порођајем, а не услед постојања других околности (финансијских, неодговарајућег стамбеног смештаја, неприхватања од стране породице, ванбрачна трудноћа, и других социјалних и емоционалних притисака). Ако се утврди постојање и утицај других фактора, овакво убиство се неће квалификовати као убиство детета при порођају. Наравно, постоји могућност да мајка лиши живота дете у стању поремећаја изазваног порођајем, и да уз ту, главну привилегујућу околност постоји и нека друга околност, нпр. ванбрачно дете, тешка економска ситуација итд. па се дело, ако су испуњени услови, квалификује као убиство детета при порођају.

На основу ставова медицинске струке и науке, неки аутори закључују да појам психофизичког поремећаја који изазива порођај није утемељен у објективној стварности, већ да се ради о правној конструкцији, где се уствари блажем кажњавању кривичног дела убиства детета при порођају приступа из психо-социјалних разлога стида због ванбрачног, малолетног материнства, из економских разлога, када мајка као једино разрешење своје социјалне ситуације види управо у убиству свог тек рођеног

115 Др Елдар Шаљић, *op.cit.*, стр. 1 и 2

детета. Управо због тога, неки аутори предлажу укидање овог кривичног дела, те да се постојање психофизичког поремећаја мајке код убиства детета при порођају третира по општим одредбама о урачунљивости, неурачунљивости или битно смањеној урачунљивости.¹¹⁶

Са друге стране, постоје предлози да се прошире услови који дају овом делу привилегујући карактер. Аргументи који су највише изношени у прилог томе јесу стресне ситуације у којима се мајка може наћи по доласку детета на свет. Тај стрес је повезан са односом околине према мајци али и са ширим социјалним притиском. Међутим, ипак је више оних који сматрају да бар за сада не треба проширивати услове, јер би то можда довело до одређених злоупотреба и повећања броја извршених ових кривичних дела.

У сваком случају и судска пракса потврђује овакав став законодавца, те је и Пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Кж1 5518/2013 одв 03.04.2014. год. утврђено следеће: „Неопходан услов за кривично дело из чл. 116 Кривичног законика јесте постојање поремећаја који настаје код мајке за време порођаја, одн. непосредно после порођаја, услед којег она лишава живота своје дете, па ако је изведеним доказима утврђено да такав поремећај (тзв. „постпартална психоза“, коју карактерише отуђење од реалитета и мноштво различитих психопатолошких доживљаја и феномена, услед којих не би била у стању да спроведе низ целисходних смишљених радњи, нити да се у потпуности сећа и опише дешавања из периода када су симптоми били изражени) није постојао, већ да је иста била у стању смањене урачунљивости изазване страхом од могућих социјалних последица, које ће наступити због рођења детета из сексуалног односа са својим рођаком, не може се говорити о овом кривичном делу“.

Наведеном Пресудом оптужена СМ оглашена је кривом због кривичног дела тешко убиство из чл. 114 ст. 9 Кривичног законика и осуђена на казну затвора у трајању од 8 година.

Бранилац окривљене у својој жалби истиче да се у овом случају у радњама окривљене не остварују законска обележја кривичног дела тешко убиство из чл. 114 ст 9 КЗ, већ кривичног дела убиство детета при порођају из чл. 116 КЗ, из разлога што је првостепени суд погрешно закључио на основу резултата доказног поступка да је оптужена инкриминисане радње предузела са директним умишљајем, као обликом

¹¹⁶ Драгана Коларић, *op.cit.* стр. 161

виности, иако је у спроведеном доказном поступку несумњиво утврђено да је иста била у стању смањене урачунљивости, због чега је, по ставу браниоца, могла поступати искључиво са евентуалним умишљајем. Тешко убиство из чл. 114 ст. 9 подразумева искључиво директни умишљај.

Апелациони суд налази да су ови жалбени наводи неосновани, јер (супротно тези браниоца) општеприхваћено схватање је да институт битно смањене урачунљивости не искључује директан умишљај, као психички однос учиниоца према учињеном делу.

Иако смањено урачунљива, оптужена је критичном приликом била способна да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, па је тако свесно, након што су током ноћи отпочели порођајни болови, отишла у купатило да је нико од укућана не би видео како се порађа, а затим је одмах након порођаја, у страху да укућани не чују плач детета, из фиоке извукла пертлу, обмотала је детету око врата и исту стезала све док код њега услед затварања дисајних путева није наступила смрт, да би потом дете завила у ћебе и однела у стару кућу у оквиру њеног домаћинства у којој нико не живи, а након неколико дана леш ставила у кесу и бацила на место у близини куће где се баца смеће и затим га прекрила другим кесама од смећа како не би био пронађен.

Из наведених чињеница и околности јасно произилази да је оптужена критичном приликом била свесна свих радњи које предузима, како оних које се тичу лишења живота детета, тако и оних које су после тога биле управљене на прикривање трагова о извршењу кривичног дела, па када се те чињенице имају у виду, као и чињеница да оптужена по сопственом казивању дете није желела, јер је исто било плод сексуалне везе коју је имала са својим рођаком, правилан је закључак првостепеног суда да је дело извршила са директним умишљајем, као обликом виности, јер је свесно предузела инкриминисане радње, била свесна последице која ће из тога произаћи - смрт детета, и све то хтела, због чега се супротни наводи њеног браниоца показују као неосновани.

Наиме, неопходно потребан услов да би се могло говорити о постојању кривичног дела из чл. 116 КЗ, јесте постојање поремећаја који настаје код мајке за време порођаја или непосредно после порођаја, услед којег она лишава живота своје дете. У спроведеном поступку, путем тима вештака психијатара и психолога, првостепени суд је међутим несумњиво утврдио да код оптужене критичном приликом такав поремећај (тзв. "постпартална психоза") није постојао, већ да је била у стању смањене урачунљивости изазване страхом од могућих социјалних последица које ће наступити

због рођења детета из сексуалног односа са својим рођаком, као и то да се такво стање због низа смислених и свесних радњи које је окривљена предузела у конкретном случају, не може изједначити са поремећајем који настаје после порођаја, будући да исти карактерише отуђење од реалитета и мноштво различитих психопатолошких доживљаја и феномена, услед којих особа није у стању да спроведе низ целисходних смишљених радњи, нити је у стању да се у потпуности сећа и опише дешавања из периода када су симптоми били изражени, а који симптоми према резултатима доказног поступка код оптужене очигледно нису постојали у време извршења кривичног дела, па се стога жалбени наводи њеног браниоца, изнети у правцу повреде кривичног закона, показују неосновани.¹¹⁷

Оно што бих још навела, јесте питање како решити ситуацију, када мајка своју одлуку да лиши живота своје новорођено дете донесе пре започињања порођаја, а изврши за време трајања поремећаја изазваног порођајем. У теорији и пракси је најзаступљеније схватање да уколико мајка пре порођаја планира убиство детета, па то учини за време, односно непосредно након порођаја, и тада постоји ово привилеговано убиство, уколико је у моменту лишавања живота детета код мајке постојао поремећај изазван порођајем.

Уколико мајка, приликом лишења живота свог новорођенчета то учини на свиреп или подмукао начин, или из других ниских побуда, па буду остварена и обележја неког тешког убиства, ове околности ће се узети као отежавајуће при одмеравању казне, али ће мајка одговарати за кривично дело убиства детета при порођају, уколико је извршено за време порођаја односно непосредно након порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем.

3. Лишење живота из самилости

3.1. Појам и облици

Еутаназија кроз векове иритира човеков ум и увек се испочетка поставља питање да ли исту треба одобрити или не. Много је оправданих аргумената који иду у прилог прихватању еутаназије, али се истовремено не може рећи да нису оправдани и они који су против ње.

Еутаназија може бити предмет разматрања различитих научних дисциплина,

117 Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1 5518/2013 од 03.04.2014.

првенствено медицине, али исто тако и етике, теологије, социологије и других друштвених наука, па и правне науке, и свака од ових научних дисциплина ће наћи разлоге и за и против ње.

Сам појам еутаназија има више значења. Термина еутаназија потиче од грчке речи euthanasia, која означава лаку и безболну смрт, одн. добру смрт („eu“ и „thanatos“ би значило управо „добра, лака смрт“).¹¹⁸У медицини еутаназија представља ублажавање болова давањем болеснику наркотичких средстава, или усмрћивање неизлечивих болесника ради прекраћивања њихових мука.¹¹⁹У кривичном праву еутаназија подразумева убијање из милосрђа неизлечивих болесника.¹²⁰

Комплексна дефиниција еутаназије би била следећа: ”Еутаназија је свеобухватан назив за проблеме који настају у случају када пацијент одлучи да одбије да започне или да настави лечење ради очувања свог живота, или када захтева да лекар употреби неко медицинско средство за убрзање иначе блиске и неизбежне смрти, односно за ослобађање од непролазне патње коју лекар не може делотворно да ублажи, нити отклони иједним другим расположивим медицинским третманом.”¹²¹

Људски сан о бесмртности, за сада је неостварив. И поред веровања у будући живот на неком другом свету, постоји универзална жеља код свих људи да им се овоземаљски живот продужи и да буде што бољи и срећнији.

С друге стране, и поред напредовања медицине, човек је још увек немоћан пред многим болестима, и даље умире у великим мукама, сломљен неизлечивим болестима, и у тим ситуацијама једина жеља му је да бол престане, да се муке прекрате, јер живот у тим условима губи смисао. Многи у таквим ситуацијама проблем решавају самоубиством, али и самоубиство није увек могуће. Некада неизлечиви болесници нису у могућности да то ураде сами, и тада траже од својих најближих или лекара који их лече, да им помогну у томе.

Ту сада настаје позната дилема, шта учинити, да ли по сваку цену продужавати живот, или га прекинути када за то постоји изричит захтев болесника.

Неко ће сматрати да би било сасвим нормално у таквој ситуацији пружити

118 O.Bamgbose, Euthanasia: Another Face of Murder, *International Journal of Offender Therapz and Comparative Criminology*, 2004.

119 G.Bosshard, Assisted suicide and euthanasia in Europe, with special regard to Switzerland, *Briefing paper to the End of Life Assistance Bill Committee*, мај 2010.

120 H.White, *Over 30% of Euthanasia Cases in Belgian Region Did Not Give Consent: Study*, преузето 01.07.2019.ca http://www.ifrl.org/ifrl/news/100520_3.htm

121 Д.Димовски, Еутаназија, *Социјална мисао*, бр.2/2010

подршку умирућем болеснику, и из хуманистичких побуда му омогућити да достојанствено умре, али је много и оних који би настојали да по сваку цену продуже живот, између осталог плашећи се да ће другачијим поступањем довести у питање своју правну сигурност, односно да ће бити кривично гоњени.

Различита законодавства различито третирају еутаназију, од оних који је потпуно легализују и дозвољавају, до оних који је потпуно забрањују и изједначавају са обичним убиством.

И међу лекарима мишљења су подељена. На једној страни су бројни лекари који тврде да треба до краја поштовати Хипократову заклетву и до краја се борити за сваки људски живот. Као аргумент за овакво своје опредељење наводе чињеницу да се никада не зна у ком тренутку ће бити пронађен лек за поједине болести, па је самим тим недопуштено одузимати неке прерано живот. Такође, наводе да је задатак лекара да подржавају живот а не смрт, те да нико није овлашћен да одлучи када ће неке престати живот.

Другу групу чине они, који су у потпуности за то да се еутаназија легализује, те да иста више не представља кривично дело. И они имају аргументе за такав свој став, па као оправдање за овакво своје схватање наводе чињеницу да се еутаназија примењује онда када је смрт неизбежна, и то када њој претходи дуг период патње и бола. Према самој дефиницији, тврде они, еутаназија је добра, лака смрт, убиство из милосрђа. И сама реч еутаназија потиче од грчких речи „eu“ и „thanatos“ што би значило управо „добра, лака смрт“. Она се и примењује најчешће на особама које су оболеле од тешких, неизлечивих болести, па самим тим има оправдања прекинути им муке, сузбити им патње и дозволити им да мирно заврше свој живот.

Основа оваког схватања је постојање „права на смрт“. Појам права на смрт појављује се почетком 20-тог века. Темелј те поставке је Шопенхауеров морални критеријум самилости. Заговорници права на смрт сматрају то људским правом, и траже да се оно озакони. Разлог томе они налазе у заштити личности и достојанства човека, у заштити од физичке и душевне деградације човека, коју обавезно доноси дуготрајно умирање. Они сматрају да друштво треба да прихвати и право неизлечивих болесника на laku смрт. Такође сматрају да дужност лекара није само пружање помоћи у животу, него и у умирању. Заговорници еутаназије нису свакако без аргумената. У противправном одузимању живота починитељ наступа са лошом намером или ниским

побудама, а код еутаназије мотиви су самилост и саосећање.¹²²

Статистика говори да је постављена дијагноза карцинома и сиде најчешће и разлог да се пацијенти и њихове породице одлучују за еутаназију. Ово из разлога јер су то болести, које бар за сада врло ретко имају повољну прогнозу лечења, воде неминовно у бол и патњу, и самим тим и доводе до размишљања и жеље да се овакво стање прекине.

Лишење живота из самилости може бити учињено на два начина. Први начин претпоставља активно предузимање одређених радњи, којима се жртва лишава живота. Други начин је пасиван, и подразумева нечињење, односно пропуштање неких радњи, које су биле неопходне да би се живот жртве наставио и даље.

Тако можемо говорити о активној и пасивној еутаназији.

Активна еутаназија подразумева усмрћивање одговарајућом активном радњом, активном помоћи у умирању.¹²³ Она постоји када извршилац директно или индиректно, на захтев жртве, проузрокује њену смрт. Мотив за овакво понашање и спроведене радње налази се у тежњи да се жртви оконча патња. Она подразумева директно, намерно скраћење живота неизлечиво болесног пацијента од стране лекара или другог лица, када се активним мерама утиче на процес живљења односно умирања. Активна еутаназија се извршава тако што се пацијенту дају велике количине хипнотичких средстава, опојних дрога или отровних супстанци као што је нпр. калијум-хлорид.¹²⁴

Из предњег произилази да активна еутаназија може бити директна и индиректна.

Активна директна еутаназија представља лишавање живота пацијента од стране лекара, и то на изричит захтев пацијента обузетог субјективним осећањем неподношљиве и безнадежне патње.¹²⁵

Један од најпознатијих случајева активне директне еутаназије је пример холандске докторке Гертруде, која је својој мајци, која је боловала од церебралне хеморалгије дала најпре инјекцију морфијума, која је довела до губитка свести, а затим и инјекцију кураре, што ју је и убило. Овај случај се десио 1971. године и био је иницијални корак у процесу легализације еутаназије у Холандији.¹²⁶

Код активне индиректне еутаназије, лекар даје пацијенту лекове у циљу смањења

122 Зечевић и Шкавић 1996, стр. 330

123 Д. Коларић, Кривично дело убиства, *Службени гласник*, Београд, стр. 307

124 Мирјана Живковић, *Право на живот и еутаназију*, Библид, 2015, стр. 56

125 Весна Клајн Татић, Однос између активне директне и активне индиректне еутаназије, *Правни живот*, бр.9/2005, стр. 451

126 Студије и чланци, 2014, стр. 261

болова и патњи, иако притом неминовно долази до скраћења пацијентовог живота, чега су свесни и лекар и пацијент.¹²⁷

У иностраној литератури има мишљења да се под еутаназијом у кривичноправном смислу подразумева само активна директна еутаназија.¹²⁸ У последње време и многи домаћи аутори, све више су наклоњени овом становишту.

Пасивна еутаназија подразумева непредузимање или обустављање мера, као што су вештачко давање воде и хране пацијенту, вештачког дисања, кисеоника, трансфузија крви, дијализе, а којима се продужава живот умирућег пацијента, тј. пасивна еутаназија подразумева усмрћивање прекидањем даљег лечења и одржавања живота односно, пуштањем неког лица да умре.¹²⁹

Активна еутаназија се у многим земљама изједначава са убиством, или са убиством из нехата, и повлачи исте казнене мере, док се пасивна еутаназија законом одобрава, наравно уз постојање одређених околности. Ово се објашњава чињеницом да сваки пацијент има право да затражи да се обустави даље лечење, као и да одбије даљи третман којим се живот продужава.

У вези са активном еутаназијом постоје три различита става у законодавствима различитих земаља. По једном становишту, активна еутаназија квалификује се као убиство првог степена, по другом иста се квалификује као привилеговано убиство, док је према трећем, еутаназија сасвим легитиман поступак, уз постојање одређених услова.

Наше законодавство, као и у већини европских земаља, заузима став да је лишење живота из самилости привилеговани облик убиства.¹³⁰

Према субјекту који еутаназију врши, може се извршити подела на еутаназију која је извршена од стране лекара, и еутаназију која је извршена од стране неког другог лица, најчешће сродника пацијента.

С обзиром на чињеницу да ли је пацијент свестан или не у тренутку извршења еутаназије, иста се може поделити на еутаназију извршену над пацијентом који је свестан, и еутаназију извршену над пацијентом који се налази у несвесном стању.

Такође, постоји еутаназија *de facto* и *de jure*, у зависности од тога да ли је забрањена законом или не. *De facto* еутаназија је забрањена законом, и третира се као

127 Студије и чланци, 2014, стр. 261

128 J. Lucy Pridgeon, Euthanasia Legislation in the European Union is a Universal Law Possible, *Hanse Law Review*, No.1/2006, стр. 46

129 Д. Коларић, *op.cit.* стр. 307

130 Клајн-Татић Весна, Лекарска помоћна излечиво болесном пацијенту-етички и правни проблем, Институт друштвених наука, Београд, 2002, стр. 4

привилеговано убиство, док је де јуре еутаназија законом дозвољена, уколико се спроводи под одређеним условима.¹³¹

Поменула бих овом приликом и постојање добровољне, недобровољне, опоручене и принудне еутаназије.

Добровољна еутаназија подразумева помагање у умирању на захтев или молбу болесника, док недобровољна подразумева случај када нема захтева за усмрћење болесника, из разлога што се болесник налази у стању без свести, те самим тим није у могућности да постави јасан и изричит захтев за усмрћење.

Недобровољна еутаназија је незаконита готово у свим државама света, осим у Холандији где је Гронингенским протоколом предвиђено усмрћење неизлечиво болесне новорођенчади на захтев родитеља.

Опоручена еутаназија представља подврсту добровољне еутаназије и подразумева изјаву којом се болесник унапред одриче примене посебне неге и захвата на њему, ако дође у ситуацију која је пуна патње и без изгледа на оздрављење.¹³² У овом случају болеснику се омогућава да унапред постави захтев за усмрћење, у случају да то не буде могао учинити касније, јер није у стању да изрази своју вољу.

Принудна еутаназија није еутаназија у правом смислу речи, јер се ради о усмрћењу болесника против његове воље, и иста се кажњава као убиство.

Еутаназија је омогућена у више европских земаља, а Белгија је исту прва легализовала. И у овим земљама постоје подељења мишљења да ли еутаназија заиста треба да буде легализована, или је то нешто што ипак мења природан ток ствари. Тако су у 12 европских земаља спроведена истраживања, која су показала да већина становништа подржава еутаназију, али да има и оних који су против ње. У Немачкој, према овим истраживањима, чак 87% Немаца подржава еутаназију, док је тај проценат најмањи у Грчкој, где свега 52% становника подржава еутаназију. Код нас оваква истраживања нису рађена.¹³³

У овом тренутку у Србији, према Закону о заштити здравља из 2005. године у неким ситуацијама се одобрава тзв. пасивна еутаназија, када је пацијент на респиратору или у коми, па се не предузима даље лечење. У свим другим случајевима еутаназија је кривично дело, које се кажњава казном затвора од 6 месеци до 5 година.

131 Дарко Димовски, *Еутаназија*, Социјална мисао 2, 2010 стр.185-198

132 Новаковић, *Еутаназија*, 1990, стр. 196

133 Преузето са www.rts.rs 17.11.2014.

3.2. Лишење живота из самилости - еутаназија кроз историју

3.2.1. Лишење живота из самилости у старом веку

Врло је тешко установити када се први пут појавила идеја о еутаназији, али једно је сигурно, а то је, да се еутаназија појавила прво у друштву па тек онда, много година касније и у праву.

Још су стари Грци убијали своју деформисану и слабо развијену децу.

Платон је сматрао да човек нема права на болест, и да га треба пустити да умре ако се тешко разболи, и самим тим је заговарао неке облике пасивне еутаназије. За њега је самоубиство било племенит и херојски чин, ако се тиме избегава агонија дуготрајне болести.¹³⁴

Стоици су одузимање живота такође сматрали рационалним одговором на специфичне ситуације. И многи други грчки филозофи сматрали су самоубиство, па и еутаназију „добром смрћу“.

Велики број људи тог доба се убијало отровом, гушењем, вешањем или сечењем вена. Мотиви су углавном били јаки болови услед постојања неизлечивих болести, али исто тако и страх да ће ситуација постајати све тежа како болест буде одмицала. Многи су чак захтевали од својих лекара да их снабду средствима за извршење суицида, или да убрзају њихову смрт путем медицинске интервенције. Помоћ у самоубиству или убиство из милосрђа били су део уобичајене праксе и толерисане су у старој Грчкој.¹³⁵ Становници Атине су могли чак добити дозу отрова која би им омогућила да изаберу смрт.¹³⁶

Једном речју, самоубиство и еутаназија нису били у супротности са моралним уверењима тог периода. Стари Грци који су се одлучили да окончају свој живот нису доживљавали осуду својих савременика, нити су доживљавали било какво друштвено неодобравање.¹³⁷

Међутим, нису сви у Старој Грчкој били присталице еутаназију. Било је и оних који су били жестоки противници, попут Питагорејаца и Епикурејаца, који су сматрали да само Бог има права да одузме живот, а да сви остали на то немају права, и не смеју то да учине.¹³⁸

134 Ian Dowbiggin, *A Concise History of Euthanasia: Life, Death, God, and Medicine*, 2007.

135 Ibid.

136 Jennifer Fecio McDougall, Martha Gorman, *Euthanasia, a Reference Handbook*, 2008.

137 Ian Dowbiggin, op.cit.

138 Jennifer Fecio McDougall, op.cit.

Аристотел није у потпуности одобравао самоубиство и еутаназију, али то његово схватање није имало никакве везе са било каквим концептом о светости живота, већ је он сматрао да сваки грађанин има одређене дужности према држави, које самоубиством или еутаназијом бивају негиране.¹³⁹

Спартанци су такође убијали своју децу ако су била дегенерисана, физички и психички слаба, и која као таква нису могла учествовати у ратовима. Инвалиди свих узраста нису били пожељни, чак је било природно да као такви треба да умру. Према спартанској идеологији, болесна особа, која није могла да служи држави није ни требало да живи. Поред тога важан је био и економски аспект вршења еутаназије, који се огледао у смањењу издатака за оне становнике Спарте, који ни на који начин нису доприносили њеном развоју. Врло често, према таквим особама, људи су се понашали врло окрутно, а начин на који су се они убијали је ретко био безболан.¹⁴⁰

Стари Римљани су сматрали да није неправда одузети живот ономе ко то стварно жели. У свом Закону 12 таблица отишли су и корак даље, па су у 4-тој табlici изричито прописали: “Наказно дете треба одмах убити”.¹⁴¹

Римски филозоф Плиније Старији је сматрао да је слобода сваког човека да одлучи о сопственом животу и смрти знак сопствене аутономије.

Сенека је био мишљења да је одлука о сопственом животу основно лично право.¹⁴²

Римљани су од својих лекара захтевали и очекивали, између осталог, и да им они пруже помоћ да у одређеним ситуацијама заврше своје животе. Већина захтева за еутаназију или асистирано самоубиство је испуњавано.¹⁴³

Међутим, са увиђењем и ширењем хришћанства у римском царству мењали су се и ставови о еутаназији. Самоубиство уопште, па и еутаназија, је било незамисливо и строго забрањено, јер је одлучивање о животу и смрти било искључиво у надлежности Бога. Чак су и чланови породице онога ко је извршио самоубиство или био еутаназиран трпели последице, тако што су им одузимане ствари са намером кажњавања, и остављани су у потпуном сиромаштву.¹⁴⁴

139 Ian Dowbiggin, op.cit.

140 Ibid.

141 Миленковић М., “Еутаназија или убиство из милосрђа”, Славија, Скопље 1940, стр. 23

142 Ian Dowbiggin, op.cit.

143 Ibid.

144 Jennifer Fecio McDougall, Martha Gorman, op.cit.

3.2.2. Лишење живота из самилости код осталих старих народа

Стара номадска племена су своје старе сународнике убијали, из простог разлога, јер људи у годинама нису могли да прате темпо њиховог кретања, а уједно више нису могли ни да привређују, па су самим тим постали сувишни, тј. стварали су тешкоће својим млађим члановима заједнице, јер је о њима требало бринути.

Код појединих народа нпр. Аборицана, било је сасвим нормално, на племенским свечаностима убијати децу и старе, који нису могли да испуне строге економске захтеве, односно нису могли да привређују, или су то чинили из верских разлога.

Амерички Индијанци су своје родитеље остављали да умру од глади, или да их поједу дивље звери, уколико нису више били у могућности да брину о себи.¹⁴⁵

Швеђани су имали обичај да на свечан начин убијају, одн. премлаћују тешке, неизлечиве болеснике, као и старе и изнемогле људе. У Шведској су по црквама биле изложене велике „породичне буце“ које су служиле у ту сврху и којима је обред на свечан начин вршен.¹⁴⁶

Најближе данашњем схватању еутаназије било је поступање Пруса, који су убијали старе и изнемогле родитеље, по њиховој изричитој жељи.¹⁴⁷

Код старих Словена постојао је обичај убијања женске деце, јер су она касније рађала многобројну децу, и тиме угрожавала економски опстанак мушке деце, којој је придавана већа важност. И лужички Срби убијали своје старе и изнемогле родитеље, рођаке и познанике ако нису били способни за привређивање.

3.2.3. Лишење живота из самилости у средњем веку

Рана хришћанска црква је била против еутаназије, па је тако Св. Аугустин (354-430.) у свом делу „Civitas Dei“ изричито изразио и тадашњи став цркве, рекавши да нико нема право да се убија да би тиме избегао пролазне патње, јер ће се тиме осудити на вечне муке.

Тома Аквински је самоубиство осуђивао и изричито је истицао да се самоубиство противи љубави према самом себи, према заједници, и према Божјој власти над

¹⁴⁵ Миленковић М. *op.cit.*, стр. 23

¹⁴⁶ Миленковић М, *op.cit.* стр. 24

¹⁴⁷ Миленковић М, *op.cit.* стр. 24

људским животом.

И за хришћанску цркву у средњем веку, еутаназија је непозната и изричито неодобравана.

3.2.4. Лишење живота из самилости у новом веку

Френсис Бекон је први, почетком 17. века у својој књизи *Novum organum sciētiarum*, јавно проговорио о еутаназији, рекавши да је дужност лекара да поправи здравље, да ублажи патње и болове, и то не само онда када то може довести до излечења, већ и онда када ће то болеснику пружити мирну и спокојну смрт.¹⁴⁸

У време реформације, под утицајем просветитеља, донекле се почињу мењати ставови о еутаназији. Томас Мор у свом делу „Утопија“ из 1551. год. каже следеће: “За тебе је у животу све изгубљено. Другима си тежак а себи си несносан пошто само надживљујеш своју смрт. Одлучи се да не храниш више ту неизлечиву кугу. Живот је твој само мучење и зашто оклеваш. Пун наде што ћеш се ослободити своје тамнице, мучеништва свог, свог чемерног живота, одлучи се и ослободи се сам, или дај одобрење да те други ослободе. Само ће патње твоје, а на срећу твоју прекинути смрт, и стога је мудро ако је убрзаш. То ти саветују свештеници, тумачи воље Божје. Послушај их, и учинићеш побожно и свето дело“.¹⁴⁹

Француска револуција укида кажњавање самоубиства и привилегује помагање при самоубиству, што је слично еутаназији на захтев, и што на неки начин уводи идеју да еутаназију треба блаже кажњавати. Па ипак и у 19. веку и даље постоји тенденција да се еутаназија не одобрава, па су лекари углавном одбијали усмрћивање тешко оболелих болесника, истичући да је дужност лекара да лече а не да убијају.

Двадесети век доноси промене у схватањима и односу према еутаназији. У том смислу можда треба поменути Кривични законик за Кнежевину Црну Гору из 1906. године, који додуше, еутаназију није привилеговао, али је у свом општем делу у чл. 59 ст. 2 предвиђао да ће се за олакшавајуће околности приликом извршења кривичног дела убиства, узимати, између осталог и чињеница, да је кривац тешком невољом на зло наведен.

У том правцу најдаље је отишао Кривични закон Руске Социјалистичке

148 Богданић М, Ј.Ракић, Еутаназија, *Правне теме* 2, 2014, стр. 221

149 Мор.Т, *Утопија*, 2011, стр. 104

Републике из 1922. године, који је ослобађао кривичне одговорности извршиоца еутаназије, ако је овај успео да докаже да је деловао у потпуности на захтев жртве. Касније, после Другог светског рата, однос према еутаназији у совјетском праву се потпуно променио, у смислу да еутаназија ни у ком виду више није била привилегована.

Даљи примери говоре о томе да је еутаназија све више прихватана, па чак и злоупотребљавана.

Најдрастичнији пример је еутаназија у Хитлеровој Немачкој, где бива и легализована у оквиру чувеног програма Акција Т4. Наиме 1939. године законодавство Трећег Рајха донело је Декрет о еутаназији, чији је идејни творац био сам Хитлер. По наведеном декрету омогућава се сваком, ко је проглашен неизлечивим болесником да буде ослобођен од патње.¹⁵⁰

За спровођење Декрета били су задужени Филип Булер, шеф Хитлерове канцеларије, и доктор Карл Брант, Хитлеров лични лекар.

Сам Декрет о еутаназији, донет 01.09.1939. године и написан на Хитлеровом личном меморандуму, гласио је:

„Рајх вођа Булер и доктор Брант су задужени одговорношћу да прошире надлежност лекара, наведених именом, дотле да пацијентима који се сматрају неизлечивим према најбољој доступној људској процени стања њиховог здравља, могу да омогуће милосрдну смрт“.¹⁵¹

Многи аутори тврде да је Програм Т4 развијен из расне хигијене Нацистичке партије, из веровања да немачки народ треба да буде очишћен од расно небезбедних елемената, који су укључивали људе са посебним потребама.¹⁵²

Историчар Ијан Кершоу је овај програм назвао „виталним кораком у спуштању у модерно варварство“.¹⁵³

Идеја спровођења расне хигијене је била основа Хитлерове идеологије од самог почетка, тако да је он још 1924. године у својој књизи Мајн Кампф (Mein kampf) написао:

„Онај ко телесно и ментално није безбедан, не сме да преноси ову несрећу на тела своје деце. Народна држава мора да спроведе најгигантскији одгајивачки задатак

150 Илић Д, *Еутаназија*, 2014.

151 Robert Jay Lifton, *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide*, Basic Books, 1986, стр. 64

152 Aktion T4, Преузето 27.07.2019 са https://en.wikipedia.org/wiki/Aktion_T4

153 Kershaw, *II*, стр. 252

овде. Једнога дана, међутим, испоставиће се да је ово дело веће од најпобедоноснијих ратова наше савремене буржоаске ере¹⁵⁴.

По овом програму чак ни деца нису била поштеђена. Одређена за убијање била су сва деца испод три године старости, код које се сумњало на Даунов синдром, микроцефалију, хидроцефалију, малформације свих врста, укључујући и спазматична стања.

У том периоду постојала су специјална одељења за децу, у која су болесна деца слата. Неколико недеља су била на посматрању, а онда су убијана смртоносном инјекцијом. Као узрок смрти углавном је бележена упала плућа. Касније, овај програм је проширен и на старију децу, адолесценте, онда и на јеврејску децу, па затим и на јеврејско-аријевску полукрвну децу. Родитељи су под притиском морали да се сагласе са тим да њихова деца буду одведена, а уколико то нису желели претило им се принудним радом. На овај начин до 1941. године убијено је више од 5.000 деце.¹⁵⁵

Иако је закон већ после 2 године укинут, за време његовог важења убијено је 275.000 људи, под изговором да су сви они ослобођени од патњи. Међутим, само укидање закона није значило да ће сва убиства под изговором еутаназије бити прекинута. И даље су убијани сви они који су на било који начин могли да покваре супериорност немачког народа.¹⁵⁶

Ишло се толико далеко да је чак уведен и израз „unnulze esser,, или “бескорисно јело“, којим је објашњавана чињеница да ови болесници, који би требало да буду еутаназирани, неправедно и неоправдано узимају храну од Немаца, који већ трпе ратне неприлике.¹⁵⁷

Касније, овај програм и његови сурови видови еутаназије коришћени су и у концентрационим логорима. “Еутаназија“ је настављана у гасним коморама концентрационих логора, где су вршена масовна убијања људи.¹⁵⁸

Новинарка Гита Сарењи је 1971. године спровела серију интервјуа са Францом Штанглом, који је био у затвору у Дизелдорфу, након што је осуђен за учествовање у убијању 900.000 људи, као командант логора смрти Собибор и Треблинка у Пољској. Приликом интервјуа он је описао како су штићеници разних азила довођени аутобусима

154 Hitler A, *Mein Kampf*, стр. 447

155 Aktion T4, Преузето 27.07.2019 са https://en.wikipedia.org/wiki/Aktion_T4

156 Илић Д, op.cit.

157 Jennifer Fecio McDougall, Martha Gorman, op.cit.

158 Илић Д, op.cit.

у логоре. Неки од њих су били у таквом менталном стању да нису знали шта се дешава, али неки су били сасвим нормални, те је било нужно обмањивати их на разне начине. Говорено име је да су дошли у специјалне клинике где ће добити бољу негу, а онда су увођени у собе за туширање где су гушени угљен моноксидом.¹⁵⁹

Колико год да се акција Т4 описује као програм еутаназије, то свакако није била. Акција Т4 је спровођена по идеологији расне хигијене, а поред тога и да би се смањили државни трошкови које је изискивала брига о људима са посебним потребама, с обзиром на чињеницу да је у то доба економски приоритет био наоружавање.

Данас су многе земље легализовале лишење живота из самилости, а многе су на путу да то учине.

Швајцарска, још далеке 1941. године легализује самоубиство уз помоћ или без помоћи лекара, а омогућава и странцима да то учине на њеној територији, уз навођење чврстих разлога предвиђених самим законом.

У Јапану је 1963. године Врховни суд дао смернице за разликовање еутаназије од обичног убиства. Било је потребно постојање одређених услова, као што су постојање болести која се не може излечити, неподношљиви болови код пацијента који се не могу ублажити, непомућено стање свести код пацијента, његов озбиљан захтев да се еутаназија изврши, потреба да еутаназију изврши лекар, као и да начин на који се еутаназија врши буде моралан.

САД доносе Закон о праву на природну смрт 1976. године, којим на неки начин легализују еутаназију, мада директно еутаназија није дозвољена, али је легализовано потпомогнуто самоубиство. Услов је и овде да се ради о пунолетном лицу, које болује од неизлечиве болести, као и то да је само написало захтев за помагањем у самоубиству, те да је то и усмено потврдило.

Америчка држава Орегон 1994. год. доноси Закон о о смрти са достојанством, којим је регулисано да особа, старија од 18 година може да затражи од лекара да му пропише медицинско средство које ће довести до његове смрти, уколико болује од неизлечиве болести, а болест ће неизбежно довести до смрти у року од 6 месеци. Нужно је да пацијент напише захтев за посредовање при самоубиству, на посебном обрасцу, који ће бити потписан од стране пацијента, али и од стране два сведока, који ће посведочити да је пацијент захтев написао добровољно, без притисака са стране.

¹⁵⁹ Aktion T4, Преузето 27.07.2019 са https://en.wikipedia.org/wiki/Aktion_T4

Пацијент, захтев мора поставити и усмено, а између постављања захтева и извршења самоубиства мора протећи најмање 15 дана. Лекар мора поставити дијагнозу да пацијент болује од смртоносне болести, утврдити да је пацијент држављанин Орегона и информисати га о дијагнози и прогнозама о кретању болести. Дијагнозу и прогнозу мора потврдити и други лекар. О сваком посредовању у самоубиству се води евиденција у коју се уносе све дијагнозе, прогнозе, мишљења, захтеви и докази, као и да су учињени сви кораци које предвиђа закон.

Касније, 2008. године, Закон о смрти са достојанством доноси и држава Вашингтон, и он је готово идентичан са законом Орегона.

Закон о правима смртно болесних пацијената, 2009. године доноси и држава Монтана, која иде и корак даље, те не ограничава право пацијента да затражи окончање живота, одредбом да се посредовање у самоубиству може извршити само уколико је пацијенту због тока болести остало само 6 месеци живота. Пацијент може затражити лишење живота самом чињеницом да болује од смртоносне болести. Остале одредбе су веома сличне законима Орегона и Вашингтона.¹⁶⁰

Аустралија 1995. године доноси Закон о еутаназији, којим је легализовано вршење еутаназије под строго прописаним условима. Наведени закон је укинут 1997. године због његове несагласности са Уставом, али је практично представљао први покушај, којим би се озваничила активна еутаназија. За време његове примене од две године извршено је 86 случајева еутаназије.¹⁶¹

Кина се укључује у земље које на неки начин прихватају еутаназију, тако што је Влада НР Кине 1998. године одобрила еутаназију у завршним фазама болести, ако пацијент то затражи, и ако је постало извесно да лека наведеној болести нема.

Почев од 2002. године и многе европске земље заузимају став да еутаназију треба легализовати и дати јој место у правним системима наведених држава.

Прва земља која је у потпуности дозволила еутаназију, била је Белгија. То је учињено Законом о еутаназији, који је донет 2002. године. Од доношења овог закона број еутаназија је знатно порастао, па је само током 2003. године извршено 259 лишења живота из милосрђа. Године 2004. и 2005. извршене су 742 легалне еутаназије. Овај број у наредним годинама показује тенденцију раста, па је већ 2009. године пријављено око

160 Вељко Турањанин, Лишење живота из милосрђа и помагање у самоубиству – поглед на законодавна решења држава које су их декриминализовале, *Гласник права*, Правни факултет у Крагујевцу, 2012.

161 Ibid.

700 легално извршених еутаназија.¹⁶²

Иначе, идеја о легализацији еутаназије у Белгији јавила се још почетком 80-тих година, под утицајем Удружења за право на достојанствену смрт. Белгијски закон је представљао закон у правом смислу те речи, с обзиром да до тада у Белгији нису постојали никакви акти који би на било који начин регулисали ову материју на непосредан или посредан начин, за разлику од Холандије чији је закон, на неки начин представљао кодификацију дотадашњих прописа.

Еутаназија у Белгији је дозвољена, ако су испуњени следећи услови:

- да је пацијент упознат са својим здравственим стањем,
- да је пацијент свесно поднео захтев,
- да пацијент трпи константан и неподношљив физички или психички бол који се не може олакшати,
- да је консултован други лекар, лекарско особље и друга лица која пацијент тражи,
- да је пацијент пунолетан или је еманциповано лице.¹⁶³

Захтев пацијент мора написати у писаној форми, датирати га и потписати, и мора га више пута поновити. Захтев се прилаже медицинској документацији и исти увек може бити повучен. Поред захтева у строгом смислу речи, може се говорити и о унапред датој изјави воље у вези са жељом за лишењем живота, уколико пацијент дође у ситуацију да трпи неподношљиве болове, а изгледа за излечењем нема. Овде, изјава мора бити дата у присуству два сведока, који се у својству сведока и потписују, а изјаву такође потписује и пацијент који жели да се над њим изврши еутаназија.

Између подношења захтева и чина еутаназије мора проћи најмање месец дана, како би пацијент имао довољно времена да преиспита свој захтев.

Након сваке извршене еутаназије лекар доставља извештај Федералној комисији, која утврђује да ли су у сваком конкретном случају поштоване законске норме.

Оно што је интересантно, јесте чињеница да лекар мора бити уверен да поступа исправно, да еутаназију изврши добровољно, без икакве принуде, односно он не сме доћи у сукоб са својом савешћу.

С друге стране, пацијент мора бити у стању неподношљивих физичких или

162 H.White, Over 30% of Euthanasia Cases in Belgian Region Did Not Give Consent:Study, преузето 01.07.2019.са http://www.ifrl.org/ifrl/news/100520_3.htm

163 Параграф 1 и 2 Закона о еутаназији Белгије

психичких болова, за разлику од холандског закона који менталне болове не признаје. У Белгијском закону постоји и норма да особа која се еутанизира мора бити белгијски држављанин, што спречава појаву да Белгија постане држава са „туризмом еутаназије“.¹⁶⁴

Холандија у свом Закону о окончању живота има сличне одредбе, с тим што је у Холандији дозвољена еутаназија деце изнад 12 година старости, а лекар који еутаназију врши мора да испуни строге законске услове без којих еутаназија не би била дозвољена. Основни услов јесте да је стање пацијента неподношљиво, као и да се побољшање не може очекивати.

Такође, потребно је да не постоји лек који би могао да умањи такву патњу. Одлука о еутаназији се доноси од стране суда, на захтев лекара који би еутаназију извршио. Уколико приликом еутаназије нису поштовани предвиђени услови, предвиђена је казна до дванаест година затвора.

У ове две земље се примењују многи механички начини, као и хемијске супстанце, како би се што брже, безболније и на што једноставнији начин изазвала смрт особе над којом се еутаназија врши.

У Француској је од 2005. године еутаназија дозвољена у одређеним случајевима, и то тако што се терапија прекида, али активна еутаназија није дозвољена. Шта више, у Француској се еутаназија третира као обично убиство, па се приликом кажњавања лица које је еутаназију извршило, не предвиђају као олакшавајуће околности сагласност жртве, ни самилост као мотив извршења кривичног дела.

Луксембург, својим Законом о еутаназији и потпомогнутом самоубиству, који је ступио на снагу 2009. године, дозвољава еутаназију само над пунолетним особама, које о томе мора саме да одлуче. Разлика од холандског закона је у томе што овај закон такође, као и белгијски, дозвољава еутаназију и у случају психичких болова, а лекар да би извршио еутаназију мора да затражи и добије дозволу Националног већа.¹⁶⁵

Услови, који морају бити испуњени да би еутаназија у Луксембургу била дозвољена су следећи:

- да је пацијент пунолетан,
- да је захтев поднео свесно, добровољно и промишљено,

164 Вељко Турањанин, op.cit.

165 Вељко Турањанин, op.cit.

- да се пацијент налази у тешком и неизлечивом здравственом стању,
- да пацијент трпи неподношљиве физичке или психичке болове без могућности побољшања,
- да је пацијент информисан о свом стању,
- да су консултовани други лекар, болнички тим по жељи пацијента, као и свака друга особа коју пацијент затражи,
- да је лекар добио одобрење Националног већа за контролу.¹⁶⁶

Одобрење Националног већа, које се мора добити пре извршене еутаназије, представља битну разлику овог законодавства и законодавстава Белгије и Холандије.

Швајцарски закон познаје помагање у самоубиству, где лекар у случајевима када болеснику помоћи више нема, може да одреди смртоносну дозу лека, али пацијент мора сам да је узме. Лишење живота из милости за сада је кривично дело, али се третира као привилеговано убиство за које је прописана релативно блага казна. У Швајцарској постоје многа удружења која се активно боре и за декриминализацију активне еутаназије. За сада лишење живота из милости је кажњиво, с тим што се исто кажњава новчаном казном или казном до три године затвора. Као кривично дело је прописано и помагање у самоубиству, с тим што ако је исто учињено из несебичних разлога, неће се сматрати кривичним делом.

Да би се неком могло помоћи у самоубиству неопходно је да буду испуњени следећи услови:

- да лице болује од неизлечиве болести, која води сигурној смрти,
- да су примењене све алтернативне мере,
- да је лице способно да донесе одлуку о самоубиству, и да наведену одлуку донесе слободно, без притиска.¹⁶⁷

За доношење такве одлуке способно је свако лице изузев малолетника и лица која пате од психичких болести или заосталог душевног развоја.

Немачка и Аустрија познају институт „помоћ да се умре“, и у њима лекар може да прекине терапију, али само на изричит и јасно изражен захтев пацијента. Немачка квалификује еутаназију као облик привилегованог убиства, и закон предвиђа казну затвора од 6 месеци до 5 година.

¹⁶⁶ Закон о еутаназији и потпомогнутом самоубиству Луксембурга

¹⁶⁷ Вељко Турањанин, op.cit.

У Норвешкој такође, лекар може да прекине терапију на изричит захтев пацијента или његове породице, ако пацијент није у стању да комуницира, а Данска познаје „медицински тестамент“, који је лекар дужан да поштује.

У Великој Британији еутаназија је званично забрањена, али лекар пацијенту на самрти може да да смртоносну дозу морфијума, под велом олакшавања неиздрживих болова.

У Шпанији, еутаназија је забрањена али је дато право пацијенту да одбије лечење.

Грчка, Румунија, Пољска и Ирска строго забрањују еутаназију, и предвиђају високе затворске казне за особе које су еутаназију извршиле.

3.3. Лишење живота из самилости – еутаназија у српској правној историји

И на нашим просторима од давнина су постојали неки видови лишења живота из самилости.

Наиме, и код наших предака постојао је обичај убијања старих и изнемоглих родитеља, под називом „лапот“. Овај обичај се нарочито практиковао у крајевима око Сврљига и Пирота, и није било ништа неуобичајено да деца своје родитеље који су били изнемогли, болесни и неспособни за привређивање, једноставно убију. Ма колико то данас изгледало сурово и неприхватљиво, у тадашње време то је било сасвим нормално, и није прихватано као казна, већ као чин добротинства.

И саме жртве овог чина, лапот су доживљавале као олакшање и самилост својих ближњих. Лапот је био јавни чин, који се одвијао пред целим колективом, а ишло се до те мере далеко, да су извршиоци лапота чак позивали своје суграђане да присуствују овом чину речима: „Хајдете, лапот је у том и том селу, у тој и тој кући, дођите на подушје“.¹⁶⁸

Сам чин лапота обављао се углавном премлаћивањем, најчешће батином, а ређе камењем или секиром. Био је то ритуални чин, прихватан са одобравањем и од стране извршилаца, и од стране жртава, а такође и од стране колектива у коме се лапот вршио. Није лапот био само „специјалитет“ Сврљига и Пирота. У селу Сиге код Крепољина су такође у стара времена убијали старце. „Кад ко наврши 70 година, скупе се старешине

168 Богданић М, Ј. Ракић, Еутаназија, 2014, *Правне теме* 2, стр. 221

свију задруга, изведу преживелог чичу чисто обученог, и то на одређено место. Том приликом донесу његови задругари умешену проју, ставе му је на главу изговарајући ове речи: „Не убијамо те ми, већ овај хлеб“. После ове смртне пресуде убијају га, затрпавају и разиђу се својим кућама“.¹⁶⁹

Еутаназија се такође примењивала и у Хомољу и Тимочкој крајини.

И код нас, као и код већине других народа, лапот је био израз потребе за економским опстанком и просперитетом, како појединца, тако и заједнице.

Што се тиче правне регулитаве, на нашим просторима, лишење живота из самилости је сматрано умишљајним убиством, и није било привилеговано ни на који начин.

Иако је Нацрт Криминалног законика Кнежевине Србије из 1857. године инкриминисао „убиство умирућег болесника“ као посебан облик убиства из милосрђа, за које је дело била прописана казна затвора од две године, Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године није садржао овакву инкриминацију.

Касније, предратна правна теорија, па чак и судска пракса, биле су на становишту да еутаназији треба дати привилеговани статус. Наравно, и овде је било нужно да је испуњен услов да је еутаназија била извршена на молбу, односно захтев жртве, да је тај захтев изричит и озбиљан, и да се не може изводити из конклюдентних радњи. Такође, било је потребно да је захтев упућен одређеном лицу које је еутаназију и извршило, и нико други се није могао позивати на тај захтев. Сажалење је било битан мотив, и оно је произилазило из чињенице да је особа, која је еутаназију извршила, трпела болове жртве као своје сопствене, из чега произилази да је учинилац морао бити нека блиска особа. Стање жртве је морало бити безнадно, односно морало је бити утврђено да до побољшања неће доћи.

Што се тиче самог законодавства, помак у смислу привилеговања овог убиства учинио је тек Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године, који је познавао два облика овог кривичног дела. У првом кривичном делу се радило о убиству на захтев или молбу, без обзира на мотиве које је учинилац имао. У другом је била инкриминисана еутаназија, односно помагање у умирању, тзв. убиство из самилости или сажалења. У сваком случају, овај законик је привилеговао лишење живота „на

¹⁶⁹ Миленковић М. *op.cit.* стр. 25

изричит и озбиљан захтев или молбу жртве“, и исто кажњавао са 5 година затвора, а ако је лишење живота учињено „услед сажалења према бедном стању жртве“, тада је казна износила 3 године затвора.¹⁷⁰

Под „бедним стањем жртве“ подразумевало се стање праћено јаким боловима, односно неизлечива болест која ничим није указивала на могуће побољшање. Као сажалење сматрало се осећање туђег бола као свог сопственог. У оба ова случаја захтев је морао бити изричит, упућен учиниоцу речима, писмено или усмено, или чак знацима, и озбиљан, тј. морао је одговорати правој вољи и расположењу онога ко моли. Овај законик је, с обзиром на време у коме је донесен, имао доста либералан став према еутаназији, и представљао је један прогресиван закон тог времена.

У односу на предњи законик, Кривични законик из 1951. године је био ретроградан по питању овог кривичног дела, јер еутаназију није посебно привилиговао, већ је исту сматрао кривичним делом умишљајног лишења живота. Једино је чл. 38 уважавао олакшавајуће и отежавајуће околности при одмеравању казне, па би се могло очекивати да је суд ценио све појединачне околности које су могле утицати на извршење овог кривичног дела.

Кривични закон СФРЈ, као и Кривични закони република и покрајина, донети 1977. године, изузев Хрватске и Словеније, нису предвиђали блаже казне за ово кривично дело. У словеначком закону је била дата једна шира одредба, која је подразумевала блажу казну за онога ко изврши убиство под посебно олакшавајућим околностима.

Хрватски закон је ишао корак даље, па је предвиђао благу казну за оног “ко лиши живота особу, која то због своје тешке болести изричито захтева“. Захтев је морао бити изричит, и није се могао само наслутити. Уколико није постојао изричит захтев жртве, ни убиство није могло да добије свој привилеговани облик.¹⁷¹

Остали закони, па ни српски, нису посебно инкриминисали кривично дело убиство из самилости, нити су давали неке посебне олакшавајуће околности. У сваком конкретном случају било је нужно утврђивати све околности, за сваки конкретан случај утврдити кривичну одговорност, и у складу са тим одмерити казну.

Актуелни Кривични законик Републике Србије, својим чл. 117 регулише кривично дело лишење живота из самилости, дајући му привилегујући карактер, за

170 Богданић М, Ј.Ракић, *op.cit.* стр. 221

171 Д.Суботић, Ј.Радомировић, *Еутаназија у КЗ Србије*, Семинарски рад

разлику од ранијих закона, па и претходног Кривичног закона Републике Србије. На овај начин кривично законодавство Републике Србије иде у корак са савременим тенденцијама и међународним стандардима у овој области.

3.4. Лишење живота из самилости – еутаназија у кривичном законодавству на простору бивше Југославије

И у земљама са простора бивше Југославије, у њиховом актуелном кривичном законодавству, ово кривично дело се нашло као привилеговани облик убиства, што нужно доводи и до блажег кажњавања, односно до изрицања нижих казни у односу на друга кривична дела убиства.

Казенски законик Републике Словеније (Урадни лист РС бр.50/2012 од 26.06.2012. год.) не познаје кривично дело лишења живота из самилости у таквом облику. Међутим, својим чл. 120 овај законик регулише кривично дело навођење на самоубиство и помоћ при самоубиству (*napeljevanje k samomogu in pomoč pri samomogu*), те у тачки 5. наведеног члана истиче да, уколико неко некоме помаже у самоубиству, а притом постоје посебне олакшавајуће околности, казниће се затвором до три године.

Ово је знатно мање у односу на остале видове овог дела, те сматрамо да би и лишење живота из самилости могло да се подведе под тачку 5 овог члана, наравно уз постојање свих услова неопходних да би се утврдило постојање посебних олакшавајућих околности.

Интересантна је чињеница, да је предлог словеначког Кривичног закона садржавао одредбу о убијању на захтев, која је допуштала изузеће од кажњавања у случају прекида лечења на захтев пацијента који је боловао од неизлечиве болести, чији је смртни исход био изванредно, али је наведена одредба касније уклоњена из предлога.¹⁷²

Казнени закон Републике Хрватске (Народне новине бр.125/11) својим чланом 112 „Усмрћење“, третира више облика привилегованих убистава, тако да у тачки 3 каже следеће:

„Тко усмрти другог на његов изричит и озбиљан захтев из суосјећања због његовог тешког здравственог стања казнит ће се затвором до три године“.

У овом случају, код законодавства Републике Хрватске, предвиђена је најблажа казна у односу на друге видове привилегованих убистава које ово законодавство

¹⁷² Амброж Матјаж, *Mednarodno kazensko pravo*, Љубљана, 2012.

познаје, из чега произилази да лишење живота из самилости, према хрватском законодавству, представља једно од најпривилегованијих кривичних дела на овим просторима.

Претходним Казненим законом Републике Хрватске за наведено дело, била је предвиђена казна од једне до осам година, што је хрватско законодавство чинило једним од строжих. Смањивањем казне и њеном формулацијом „до три године“ омогућено је и изрицање казне у износу законског минимума од три месеца, па и изрицање новчане казне или условне осуде. Такође могуће је изрећи уместо затвора и меру рада у јавном интересу што очигледно представља веома либерално законско решење.

Што се тиче еутаназије у Хрватској треба истаћи чињеницу да је било неколико суђења за обављање активне еутаназије а такође је било и више случајева пасивне еутаназије.¹⁷³ Кривични законик Републике Македоније (Службен весник на Република Македонија бр.37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7(08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13) својим чл. 124 третира „Убиство од благородни побуди“, наводећи да ће онај ко другог лиши живота из благородних побуда бити кажњен затвором од шест месеци до пет година. На овај начин и македонско законодавство се придружује законодавствима која привилегују ову врсту убиства, дајући простора да се утврде „благородне побуде“, те да се на тај начин изрекне казна блажа од казне за обично убиство.

Из предњег се може закључити да Кривични законик Македоније на неки начин оправдава и убиство из самилости, дајући прилику његовом извршиоцу да докаже да је имао племените побуде кад се одлучио да особу која се налази у тешком здравственом стању лиши живота.

Интересантан је став македонског јавног мњења када је у питању еутаназија. Наиме, према неким истраживањима само 21,9% Македонаца сматра да је еутаназија оправдана.¹⁷⁴ Интересантно је и то да у Македонији нису забележени случајеви убиства из самилости.

Кривични закон ФБИХ још увек не познаје ово кривично дело као самостално кривично дело, нити исто привилегује у односу на обично убиство. Кривични закон ФБИХ, као и словеначки законик познаје кривично дело „Учествовање у самоубиству“,

173 Турковић К, Роксандић В, Маршавелски А, *Еутаназија и потпомогнуто самоубиство – етичке дилеме криминалне политике*, Хрватски летопис за казнено право и праксу, 2010, стр. 234

174 Вељко Турњанин, *op.cit.*

али ниједном својом одредбом овог члана не помиње, нити наслућује кривично дело лишења живота из самилости, нити исто на било који начин привилегује у односу на остала кривична дела убиства.

Међутим, с обзиром на чињеницу да у Федерацији Босне и Херцеговине, поред Кривичног закона који се примењује на целој територији, постоје још три важећа кривична закона која се примењују у одређеним ентитетима и окрузима, то је потребно поменути Кривични закон Републике Српске, који истини за вољу не познаје убиство из самилости као посебно кривично дело. Међутим, у свом чл. 148 ст. 2 наведени закон прописује следеће:

„Ако је кривично дело из ст. 1 овог члана (обично убиство) учињено под посебно олакшавајућим околностима учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година“.

У литератури се овај облик убиства назива “убиство под посебно олакшавајућим околностима“ и представља компромис између јавног интереса очувања људског живота с једне стране и права на смрт као интегралног дела права на живот, које припада сваком појединцу.¹⁷⁵

Из тих разлога може се рећи да, иако закон Републике Српске не познаје убиство из самилости као посебно кривично дело, он ипак на неки начин уважава посебност овог кривичног дела о чему говори и висина прописане казне, која јасно указује о његовом привилегујућем карактеру.

Кривични закон Брчко дистрикта не познаје овакву формулацију, већ садржи исто решење као и Кривични закон Федерације БИХ.

Кривични законик Црне Горе (Службени лист РЦГ бр.70/2003, 13/2004, 47/2006, Службени лист ЦГ 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15, 58/15) својим чланом 147 третира кривично дело „Лишење живота из самилости“ и каже:

„Ко лиши живота пунољетно лице из самилости због тешког здравственог стања у којем се оно налази, а на његов озбиљан и изричит захтев, казниће се затвором од шест месеци до пет година“. Овом одредбом оставља се велики простор да се приликом утврђивања и изрицања казне за ово кривично дело сагледају све околности које су довеле до извршења истог, те да се у том светлу казна и изрекне с обзиром на околност да је распон казне од шест месеци до пет година.

Наравно, и у овом сличају је неопходно да буду испуњени одређени услови.

¹⁷⁵ Бабић М, Марковић И, *Кривично право, посебни део*, Бања Лука, 2005, стр.1434

Пацијент мора да буде пунолетан, захтев упућен особи која је извршила еутаназију мора да буде озбиљан и изричит, намера починитеља мора да буде усмерена на усмрћење, али иста мора да буде изазвана хуманим побудама, а такође и сама еутаназија мора бити спроведена на потребан начин.

3.5. Лишење живота из самилости у нашем позитивном праву

Кривични законик Републике Србије, својим чланом 117 регулише кривично дело лишења живота из самилости, тако што прописује следеће: „Ко лиши живота пунолетно лице из самилости због тешког здравственог стања у којем се то лице налази, а на његов озбиљан и изричит захтев, казниће се затвором од шест месеци до пет година“.

Карактеристично за ово кривично дело, јесте чињеница да оно има сва обележја кривичног дела убиства, али код њега су присутне и неке околности које други облици убиства немају, па је из тих разлога лишење живота из самилости посебно кривично дело у односу на обично убиство. Оно што ово дело чини посебним, јесте то што жртва сама захтева да буде лишена живота. Код свих осталих облика убистава, лишење живота се врши против жеље, и без сагласности жртве.

Чињеница да жртва сама захтева лишење сопственог живота не искључује противправност, али посебне околности које приликом вршења овог дела постоје, битно смањују његову опасност, а самим тим и кажњивост учиниоца.

Па чак и термилошки ово дело није означено као „убиство“, већ као „лишење живота“, што на неки начин указује да се овде ради о делу које прате неке посебне околности у односу на кривично дело убиства.

У неким законодавствима ово кривично дело се назива „убиство на захтев“ или „лишење живота на захтев“. Међутим, оно што ова дела разликује од дела у нашем законодавству јесте одсуство сажаљења према жртви. Зато је убиство на захтев шири појам од убиства из самилости, и може се рећи да убиство на захтев свакако обухвата и убиство из самилости. Мотиви за извршење овог кривичног дела могу бити врло различити, и не увек позитивни. Битно је само постојање озбиљног и изричитог захтева од стране жртве.

Код убиства из самилости, основно за постојање овог кривичног дела јесте

управо чињеница да је оно извршено из алтруистичких побуда, да постоји сажаљење према жртви, осећање њене патње и болова и жеља да се жртва спаси и да јој се помогне.

3.5.1. Елементи бића кривичног дела лишења живота из самилости

Да би постојало кривично дело лишења живота из самилости, морају бити испуњени следећи услови:

- да се лишење живота врши из самилости,
- да се лишава живота пунолетно лице, које је тешко болесно и без изгледа за излечење,
- да се лишење живота врши на озбиљан и изричит захтев овог лица.

Први услов за постојање овог кривичног дела јесте да се **убиство врши из самилости**. Управо постојање самилости разликује ово кривично дело од свих других облика убиства. Самилост уствари представља мотив, побуду због кога се ово кривично дело и извршава. Код извршиоца мора постојати сажаљење према болу и патњи лица према коме је ово дело усмерено, те је овде реч о алтруистичком мотиву који се са аспекта морала, позитивно вреднује.

Уколико би постојали неки други мотиви, ово би кривично дело могло постојати, уколико ти други мотиви, по природи ствари, не искључују самилост као нпр. користољубље, а што се у сваком конкретном кривичном делу може препознати. У сваком случају, важно је да се ово кривично дело врши из љубави према ближњем, из жеље да тешко оболела особа не пати, да јој се на неки начин прекрате муке и помогне јој се да достојанствено умре.

Други, овде наведени услов, јесте да се живота лишава **пунолетно лице које тешко болесно, а да уједно не постоје изгледи за његово излечење**.

Пасивни субјект овог кривичног дела, према нашем позитивном законодавству, може бити само пунолетно лице. Уколико би се као пасивни субјект појавило малолетно лице, то већ не би било ово кривично дело, већ би сасвим сигурно то био неки други облик умишљајног убиства. Мада, у неким европским законодавствима, малолетно лице може бити пасивни субјект код овог кривичног дела, наше је право стало на становиште, да је врло дискутабилно колико би малолетно лице могло да постави

озбиљан и изричит захтев за лишењем живота. Сматра се да малолетно лице ипак још увек не поседује довољну зрелост да би овакав захтев могло ваљано да упути. Пунолетство дакле, мора постојати, не само у време извршења кривичног дела, већ и у време постављања самог захтева.

Пунолетно лице које је пасивни субјект овог кривичног дела мора бити у „тешком здравственом стању“.

У правној теорији поставља се питање шта све обухвата тешко здравствено стање. Да ли особа која тражи еутаназију мора да буде у стању патње, односно да ли мора да трпи јаке физичке или психичке болове. Ово стога што је велики број примера, да особе које не трпе јаке физичке болове и патњу, ипак траже да буду еутаназирани. Ради се о болесницима који нпр. болују од тешких облика парализе, где конкретно не постоје јаки физички болови и стање патње, али где не постоје ни изгледи за излечење или побољшање стања. Ове особе нису животну угрожене, налазе се практично ван животне опасности, али ипак због свог специфичног стања желе да буду лишене живота, јер болест свакако утиче на квалитет њиховог живота.

Став нашег законодавства и правне теорије јесте, да тешко здравствено стање мора бити праћено физичком или психичком патњом јаког интензитета, јер привилеговање лишења живота из самилости управо проистиче из чињенице, да се пасивни субјект овог кривичног дела налази у стању које се са аспекта медицинског сматра неизлечивим, и које сигурно води ка смртном исходу, а уједно је праћено јаким боловима и физичком и психичком патњом.

Трећи услов је да се лишење живота врши **на озбиљан и изричит захтев пунолетног лица, које се налази у тешком здравственом стању**. Захтев мора да постоји објективно. Није довољна субјективна представа учиниоца да такав захтев постоји. Уколико учинилац погрешно сматра да такав захтев постоји, а истог објективно нема, неће моћи да постоји ни ово кривично дело, већ ће се постојање истог и његова квалификација ценити у сваком конкретном случају. Такође, није могуће просто пристајање пасивног субјекта на извршење еутаназије. Његова воља мора бити јасно исказана.

Из предњег произилази да захтев мора да буде:

- озбиљан, а он је озбиљан када одговара правој вољи особе која га истиче (захтев се неће сматрати озбиљним ако је стављен у пролазном нерасположењу, афекту,

или под утицајем опијата);

- изричит, што подразумева да воља може бити исказана речима, усмено или писмено, или јасним гестовима, с тим да се недвосмислено може утврдити садржина воље жртве;
- слободан, што значи да је последица слободно изражене воље (изнуђен захтев, дат под присилом или у заблуди, искључује постојање кривичног дела лишење живота из самилости). Само добровољно захтевана еутаназија може да добије привилегујући карактер;
- личан, тј. исти мора долазити од саме жртве која је способна за давање такве изјаве, и која може да схвати њено пуно значење.¹⁷⁶

У овом случају, поставља се питање шта учинити у ситуацијама када се ради о тешким болесницима, који нису у стању да захтев за лишење живота поставе озбиљно, изричито, па ни лично. Овде су у питању болесници који чињенично осећају и бол и патњу, али нису у стању да то изразе на било који начин, а поготову не изричито и лично. Реч је о болесницима са физичким недостацима, који онемогућавају изражавање воље било каквим конклюдентним радњама, или пак онима који су потпуно непокретни, а уједно из неких разлога не поседују ни моћ говора.

Такође, овде би се могли убројати и душевно поремећени болесници, који свакако осећају и бол и патњу, али су њихове изјаве и захтеви правно ирелевантни у тим ситуацијама. Поставља се питање, да ли би се овде могло применити правило, да захтев буде постављен од њихових најближих сродника, као у неким случајевима који захтевају хитне интервенције, а пацијент није у свесном стању.

Код пацијената који су у коми, или се налазе у бесвесном стању, чини се да је ствар мало јаснија, бар у погледу њиховог стања. Сматра се, да у овим случајевима болесници не могу трпети бол и патњу, те да самим тим лишење живота оваквих пацијената не би представљало лишење живота из самилости, с обзиром да ово кривично дело подразумева тешко здравствено стање праћено патњом. Уколико се бол и патња не осећају, нема ни реалне потребе да им се исти ублаже, и муке прекрате. Такође нема потребе ни оптерећивати друга лица да у њихово име постављају било какве захтеве у погледу лишења живота.

Према нашем законодавству у име пацијента, који се налази у тешком

176 Лишење живота из самилости – стручни коментар, *Е пресс*, Параграф лекс

здравственом стању, друго лице не може поставити захтев за лишење живота, из простог разлога, јер је закон у том погледу изричит. Тражи се озбиљан, изричит и лични захтев. Уколико би захтев могло да постави и неко друго лице, а не само лице над којим се еутаназија врши, то би могло да отвори бројне грешке приликом оцене болесниковог стања, али и различите злоупотребе.

У сваком случају, то би представљало претпостављену вољу пацијента, што се не би могло уклопити у законске одредбе.

Такође, ако би се прихватило становиште, да се неко други може изјашњавати уместо лица које нема способност да то учини, намеће се логично питање, због чега се онда не би ово схватање могло применити и на малолетнике? Несумњиво, закон остаје на становишту да захтев мора да буде постављен лично, озбиљно и изричито, желећи на тај начин да елиминише, или битно смањи сваку могућу злоупотребу или могућност да се некоме одузме живот под велом еутаназије извршене из самилости.

Уколико би се извршила анализа овог кривичног дела, елементи бића истог би били следећи:

- заштитни објект: живот пунолетног лица које се налази у тешком здравственом стању,
- објекат радње - пасивни субјект: пунолетно лице у тешком здравственом стању,
- извршилац дела - свако лице које поступа из самилости
- радња извршења - лишавање живота пунолетног лица у тешком здравственом стању, чињењем (активна еутаназија) или нечињењем (пасивна еутаназија),
- последица: смрт пунолетног лица у тешком здравственом стању,
- узрочна веза: мора постојати узрочно-последична веза између предузете или пропуштене радње извршиоца кривичног дела и наступеле последице, односно смрти пасивног субјекта,
- облик виности: радња мора бити извршена са умишљајем, нехат код овог кривичног дела није могућ,
- мотив: самилост, сажаљење према болу и патњи жртве.

У наставку овог рада, осврнула бих се на чињеницу ко може бити извршилац овог дела, као и на облик виности код овог кривичног дела, а с обзиром на то да сам остале елементе обрадила у досадашњем излагању. Као извршилац овог кривичног дела, а према законској дефиницији, може се практично појавити свако лице, које је

способно да еутаназiju изврши. Међутим, у правној теорији постоје два становишта о томе ко може бити извршилац овог дела.

Према првом становишту, то управо може бити свако лице. Ово схватање се ослања на законску формулацију овог дела, и чињеницу да је закон употребио реч „ко“. Самим тим, закон је определио да то може бити свако лице. И у упоредном праву углавном се користи формулација „ко усмрти друго лице“, што би такође подразумевало чињеницу да извршилац може бити свако лице. Међутим, у пракси ипак постоји одређени круг лица, која се као извршиоци овог дела појављују, те се на ту чињеницу ослања и друго схватање о томе ко може бити извршилац овог дела.

Према овом другом схватању, а које у обзир узима природу овог дела, извршилац би могло бити само лице које се налази у одређеном односу са пасивним субјектом овог дела, и које и само лично доживљава и преживљава патње овог лица. То би могли бити, углавном, блиски сродници, старатељи, усвојоци, лекари или друга лица која се старају о ономе ко се налази у тешком здравственом стању. У сваком случају, битно је да они бол и патњу пасивног субјекта доживљавају као своју личну патњу и бол, што даље условљава појаву самилости и потребу да се патње прекину.

Као што је напред наведено, закон више указује на чињеницу да треба прихватити прво становиште, али би овакво прихватање отворило, вероватно, пут многим злоупотребама. Из предњег произилази, да би се многа лица могла позивати на ову привилегију, иако у позадини постоје и неки други мотиви, који нису чиста самилост и жеља да лице у тешком здравственом стању више не пати.

С друге стране, прихватање другог становишта би ограничило привилеговање неких лица, која су заиста поступала из самилости, а не спадају у круг лица, која по другом становишту могу бити извршиоци овог дела. Ово би се односило на добре другове, пријатеље и нека друга лица, чији су мотиви за извршење овог дела били искључиво алтруистички. Што се тиче лица која иступају као саучесници у извршењу овог кривичног дела, иста ће имати привилеговани статус подстрекача или помагача, ако су иступали такође из самилости. Уколико самилости нема, ова лица ће одговарати за обично убиство.

Што се тиче облика виности, ово кривично дело, по природи ствари може бити извршено само са умишљајем. Умишљај мора постојати, како у односу на радњу извршења кривичног дела, тако и на последицу и узрочну везу, али и на остала битна

обележја овог кривичног дела.

Субјективно биће дела обухвата умишљај учиниоца. Учиниоца зна да одређено пунолетно лице лишава живота због тешког здравственог стања у коме се налази, и то хоће или на то пристаје. Евентуални умишљај је довољан, с обзиром да иницијатива долази од лица које се усмрћује. Случај евентуалног умишљаја присутан је када лекар лицу у тешком здравственом стању даје средство чије деловање скраћује живот пацијента. Он је свестан да тиме убрзава смрт, и на то пристаје. Ипак у већини случајева ће постојати директан умишљај.¹⁷⁷

Умишљај мора бити изражен и у односу на озбиљан и изричит захтев пасивног субјекта да буде лишен живота. Уколико умишљај недостаје, односно ако постоји заблуда у вези са тим, било би веома спорно о ком се кривичном делу овде ради, да ли би то било лишење живота из самилости, или евентуално нехатно лишење живота из чл. 118 законика.

У сваком случају лишење живота из самилости представља кривично дело, које има своје самостално биће, које нема свој нехатни облик.¹⁷⁸

177 И.Вуковић, *О вршењу кривичног дела лишења живота из самилости чињењем*

178 Д.Суботић, Ј.Радомировић, *op.cit.*

4. Нехатно лишење живота

4.1. Појам и облици

Нехат, у опшем смислу те речи, значи непажњу, немар, небригу. То је психички однос извршиоца према кривичном делу, који је, насупротив умишљају, лишен вољног елемента.¹⁷⁹

Нехатно лишење живота постоји, када је учинилац дела предузео радњу у циљу остварења неког другог резултата, при чему је лишење живота настало као узредна последица, коју учинилац није желео, нити пристао на њу, али је предвидео или је био дужан да је предвиди. То је убиство из непажње, несмотрености, погрешне процене ситуације.¹⁸⁰

Нехатно лишење живота постоји када је смрт другог лица проузрокована нехатно, тј. кад је учинилац предузимајући одређену делатност или пропуштајући да учини нешто што је био обавезан, био свестан да услед тога може наступити смрт другог лица, али је олако држао да ова последица неће наступити, или да ће моћи да спречи њено наступање (свесни нехат).¹⁸¹

Овај облик убиства постоји и кад учинилац није био свестан да услед његовог чињења или нечињења може наступити смрт другог лица, па ова последица наступи, а према околностима и својим личним својствима учинилац је био дужан и могао је бити свестан могућности наступања смрти другог лица (несвесни нехат).¹⁸²

За постојање овог кривичног дела је небитно да ли се ради о свесном или несвесном нехату, али се врста нехата мора утврђивати да би се извршило разграничење свесног нехата и евентуалног умишљаја и несвесног нехата са случајем. Код разграничења свесног нехата од евентуалног умишљаја и данас се користи Франкова формула и питање да ли би се учинилац уздржао од предузимања радње када би знао да ће последица наступити.¹⁸³

Свесни нехат постоји када учинилац кривичног дела олако држи да ће могућа последица изостати, или да ће је уколико до ње дође моћи да спречи. Свесни нехат се врло често јавља приликом непажљивог руковања ватреним оружјем, нарочито на

179 Бећировић Емир, Кривично дело убиство у законодавству Републике Србије, *Правне теме*, год.2. бр.4, стр. 211

180 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *op.cit*, стр. 118

181 Бећировић Емир, *op.cit*. стр. 211

182 *Ibid*.

183 Стручни коментар, *Нехатно лишење живота*, Параграф лекс

свадбама и другим свечаностима, или у лову.¹⁸⁴ Став судске праксе у овим случајевима је, да чак ни у случајевима најгрубље непажње код руковања ватреним оружјем нема пристанка на последицу, одн. да нема евентуалног умишљаја, те да у психолошком смислу, чак и уколико постоји равнодушност према последици, иста неће истовремено значити и пристајање.

Несвесни нехат постоји ако је код учиниоца кривичног дела постојала дужност и могућност да предвиди да ће његовом радњом неко лице бити лишено живота.

Кривично дело нехатног лишења живота, што се тиче радње извршења, може бити извршено чињењем и нечињењем.

У нашој правној теорији постоји велики број дефиниција овог кривичног дела.

Према професору Стојановићу, код убиства из нехата ради се о суштински другачијем понашању у односу на умишљајно убиство, иако је последица и једног и другог иста. Интензитет напада на заштићено добро знатно је мање изражен код нехатног убиства.¹⁸⁵

Владо Камбовски истиче да се убиство из нехата од основног дела убиства разликује по својој објективној и субјективној страни. Објективна страна дела укључује и повреду правила за дужну пажњу, поред проузроковања последице, а субјективна страна се изражава кроз нехат као облик кривице, где је без значаја да ли се ради о свесном или несвесном нехату.¹⁸⁶

Према проф. Лазаревићу, код убиства из нехата смрт лица није циљ делатности учиниоца, већ се јавља као нежељена последица његовог немарног понашања.¹⁸⁷

Проф. Тома Живановић прави разлику између обичног нехатног убице и позивног нехатног убице, позивајући се на Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године. Позивни нехатни убица је онај који је по свом позиву или занимању био дужан да буде пажљив. Овакав нехатни убица се кажњава строже, јер он има више способности за предвиђање последица свог деловања.¹⁸⁸

Јанко Таховић говори о томе да су обе врсте нехата, свесни и несвесни, резултат немарности, небрижљивости и неспретности у понашању, због чега и долази до

184 Кривична дела против живота и тела, ЕРАЛЕ, *Electronic Platform for Adult Learning in Europe*, 2016, стр. 2

185 Стојановић З, *Коментар Кривичног законика*, стр. 338

186 Камбовски В, *Казнено право*, посебан дел, Скопје, 2003, стр. 33

187 Лазаревић Љ, Неволна кривична дела актуелан проблемсавременог кривичног законодавства, *Правни живот*, 1-2/1960, стр. 6

188 Живановић Т, *Основи кривичног права Краљевине Југославије*, посебни део, Београд, 1938, стр. 27

нежељене последице.¹⁸⁹

И на крају, Миљковић истиче да је објективна страна и код долозног и код кулпног убиства иста, а то је смрт човека, али са субјективне стране, кривична одговорност код једног и другог није иста. Код долуса радња је управљена на противправни ефекат, а код кулпе радња произилази из необраћања довољно пажње. Зато ова дела и не треба да буду кажњена подједнако.¹⁹⁰

У сваком случају, очигледно је да убиство из нехата има другачије карактеристике у односу на обично убиство, те је сасвим оправдан његов привилегујући карактер и блаже кажњавање.

4.2. Нехатно лишење живота кроз историју

4.2.1. Нехатно лишење живота у старом веку

Гледајући кроз историју, убиство из нехата се врло рано појављује као посебно кривично дело, које се у односу на обично убиство другачије сагледава и другачије кажњава.

У делима грчких филозофа постоје бројне расправе о схватању кривице и разлици намерног и ненамерног огрешења о целовити нормативни поредак практичног живота.

Есхил први говори о намерној повреди норме заснованој на одлуци преступника, правећи разлику између свесног неисправног поступка и недобровољног престапа, који се ипак одваја од пуких несрећних околности.¹⁹¹

Али у овом периоду античке Грчке још увек се не води рачуна о кривичној одговорности, а често су кажњавани и они који се ни у чему нису огрешили. Иако су већ тада разликовали намерно од ненамерног, стари Грци нису могли да замисле да онај ко проузрокује неко зло, не буде крив.

Тек са Драконовим законима, донетим у 7. в. п. н. е. и то посебно његовим Законом о убиству, извршено је разликовање између намерног убиства, убиства из нехата и некажњивог убиства. Намерно убиство кажњавано је смрћу, конфискацијом имовине и забраном сахрањивања на подручју Атине, убиство из нехата прогонством и

189 Таховић Ј, *Кривично право*, општи део, Београд, 1961, стр. 179

190 Миљковић М, *О убиству с обзиром на реформу Кривичног законика*, Београд, 1910, стр. 161

191 Joachim Ritter, *Historisches Worterbuch der Philosophie*, str. Schwabe&Co, Basel, Stuttgart, 1972, стр. 1443

одузимањем имовине, док некажњиво убиство није кажњавано.¹⁹² Некажњиво убиство се још називало и дозвољено убиство, и ту су спадала убиства на спортским такмичењима, неуспешном интервенцијом лекара, у нужној одбрани итд.

Породица је морала самоиницијативно да јавно оптужи убицу за злочин, након чега би учиниоцу дела судио суд. Суд се састојао од басилеја, и то басилеј архонта и четири басилеја фила, а такође је ту био и колегијум од 51 ефета. Басилеји би утврђивали да ли уопште постоји одговорност окривљеног, док би ефети утврђивали постојање намере и доносили би пресуду, коју би потом изрицали басилеји. Породица је могла и да се измири са убицом, уколико би му опростили најближи рођаци убијеног.¹⁹³

На овај начин очигледно је да је Драконовим законима јасно раздвојено убиство са предумишљајем и убиство из нехата, за које је била утврђена знатно блажа казна у односу на ово прво.

Дракона је следио и Солон, који је увео Закон о помиловању, којим су били помиловани они који убиство нису учинили намерно. Кривица је сваљивана на оруђе, а виновник је ослобађан кривичне одговорности.¹⁹⁴

Са софистима, а нарочито са Антифоном, ово схватање добија другачији облик. Антифон је разматрао случај дечака који је утрчао у путању кретања копља и тада је изнео став да бацач копља није крив за ову несрећу, јер се дете нехајно владало, па је само криво за сопствену несрећу. Бацач копља је остао невин и некажњен, при чему кривица није сваљена на оружје. Развијен је став да само намерно понашање може водити одговорности.¹⁹⁵

Платон је такође разликовао добровољне и недобровољне преступе, сматрајући да су само први неправо. По његовом мишљењу, законодавац је приликом утврђивања казне требало да уважи врсту намере и карактер кривца.¹⁹⁶

Аристотел иде и корак даље, па истиче да се опомињу и кажњавају она неваљалства која нису извршена под принудом или из незнања. Међутим, по њему кажњавају се и они преступи учињени из незнања, ако је учинилац крив за своје незнање. Тако се преступ извршен у пијанству кажњава двоструко, јер је у пијанцу узрок преступа. По Аристотелу, само су она огрешења неправедна у смислу кривице,

192 Николић Д, *Фрагменти правне историје*, СВЕН Ниш, 1997, стр. 111

193 Николић Д, *op.cit.* стр. 112

194 Грујић Д, *Проблем кривице у античком свету пре римске епохе*, УДК 255.8 стр. 62

195 Грујић Д, *op.cit.* стр. 62

196 Грујић Д, *op.cit.* стр. 63

која су причињена добровољно.¹⁹⁷

Касније, епикурејци и стојици, донекле враћају схватање кривице уназад, сматрајући да су сви греси једнаки, па се и сва огрешења постављају у исту раван.

И у старом Риму, чувени Закон XII таблица из 451. г. п. н.е. помиње убиство из нехата у следећој формулацији: ”Ако стрела измакне из руке више него ли је испуштена треба жртвовати овна”.¹⁹⁸ Ова формулација би према познаваоцима Закона 12 таблица требало да значи да онај који вежбајући, омашком убије пролазника (ако му је побегла стрела или копље), неће одговарати за убиство. Дужан је да принесе на жртву овна.

Очигледно је из наведене норме да Римљани познају и признају намеру и њен утицај на одговорност учиниоца кривичног дела, што већина народа тог степена развоја у том моменту није знала.

И Хамурабијев законик, иако је био један од најсуровијих законика тог времена, у коме је до изражаја у потпуности дошао принцип талиона (око за око, зуб за зуб), представља помак у разликовању убиства са предумишљајем и убиства из нехата, па за ненамерно повређивање предвиђа само новчану надокнаду, док су за убиство са намером предвиђене казне попут дављења, спаљивања, набијања на колац, ломљења костију, сечења ушију, избијања зуба и очију.¹⁹⁹

4.2.2. Нехатно лишење живота у средњем веку

Средњи век, иако са собом носи период “мрачњаштва”, с обзиром да су старе државе у много чему, па и у праву, имале напреднија схватања, ипак постоје правни извори који су вредни пажње.

Многи закони тога времена имају одредбе у којима се наслућују обриси кривичне одговорности, у виду виности, самом чињеницом да је преовладало схватање да што је степен испољавања зле намере виши, то је и одговорност већа.

Тако Салијски закон, о коме је већ било речи у претходним поглављима, и који углавном регулише материју кривичног права, има одредбе којим третира кривично дело убиства. Према Салијском закону квалификација кривичног дела је зависила у многама и од околности конкретног случаја. Тако, ако је до проузроковања последице

197 Аристотел, *op.cit.*, стр. 1113

198 Јасић С, *op.cit.* стр. 78

199 *Ibid* стр. 49

дошло случајно или нехатно, одговорност је мања, па самим тим предвиђена казна има више карактеристике накнаде штете него кривичне санкције.²⁰⁰

У Византији, кривично право се заснивало на принципима римског права, па је важнија била намера са којом је дело извршено него последица истог. Тако, лица која су извршавала кривично дело из нехата или у афекту, нису била кривично одговорна. Еклога, правни зборник донет за време владавине цара Лава III Исавријског, иако је садржала у највећем делу изводе из Јустинијанове кодификације, увела је и низ новина. Еклога је такође садржала одредбе којима је регулисао кривично дело убиства, и то чланом XVII, ставом 45 до 50. Ставом 45 прописано је, да ако неко убије са умишљајем неко друго лице, без обзира на узраст убице “нека се казни мачем”. Зависно од начина на који је убиство извршено (тешком дрвеном тојагом, великим каменом, гажењем), као казна се могло изрећи и одсецање руке. Међутим, ако је до убиства дошло због ударца руком током туче, из нехата, казна се састојала од бичевања и заточења, што је у сваком случају било много блаже од претходно наведених казни.²⁰¹

Руска правда, као један од највећих древноруских правних споменика, регулише бројне гране права, међу којима је и кривично право, којим се регулишу кривична дела против личности, као и кривична дела против имовине. У делу кривичних дела против личности регулисано је убиство, телесне повреде, увреде и туча, док у групу кривичних дела против имовине спадају разбојништво, крађа, повреда међа, незаконито коришћење туђе имовине.

Оно што је за нас овде интересантно, јесте чињеница да концепт једнакости пред законом не постоји. Одређивање тежине злочина и накнада казне у великој мери зависе од социјалног статуса појединца. Али и у Руској правди постоји разликовање убиства из нехата и убиства са предумишљајем. Уопште, Руска правда води посебну бригу о намери са којом је извршено кривично дело, што је резултирало чињеницом да се већа казна изрицала и за ситније злочине него за оне веће, који су извршени нехатно.

Општенамачки кривични закон Каролина, о коме је такође било речи и у претходним поглављима, такође је познавала и разликовала нехатно убиство од убиства са предумишљајем. Члан 48 Закона предвиђао је, да се убица мора питати између осталог и из којих је побуда извршио убиство, којом се приликом утврђивала и чињеница да ли је убиство извршено нехатно. Такође, Каролина је прописивала да узрок

200 Николић Д, *op.cit*, стр. 180

201 Димовски Д, *Криминолошко одређење убиства*, Ниш, 2012, стр. 21

смрти код кривичних дела убиства, убиства из нехата, чедоморства, абортуса и тровања мора да утврђује лице које је медицински образовано. На тај начин уведена је обдукција тела жртве као начин утврђивања његове смрти.²⁰²

Енглеско средњовековно право није имало посебне одредбе којима би регулисало убиство из нехата, већ је убиство уопште сврставано у теже злочине, с обзиром да се сматрало да су сва убиства извршена са злом намером. Казна прописана за ова кривична дела била је смрт и конфискација имовине.

Шеријатско право средњег века познаје и регулише искључиво нехатно убиство, јер се убиство са предумишљајем никако није уклапало у верске принципе прописане Кураном. Тако је за нехатно убиство прописана казна, према којој ће извршилац овог дела бити дужан да ослободи једног верног роба, као и да породици убијеног плати цену крвнине законом одређене.

4.2.3. Нехатно лишење живота у новом веку

У новом веку наставља се тенденција разликовања појединих врста убиства, а нарочито убиства са намером и убиства без намере. Многи законици тог времена познају како један тако и други облик убиства, са наглашеним аспектом блажег кажњавања убиства без намере.

Кривични законик Француске из 1791. године, донет након Француске буржоаске револуције из 1789. године, базирао се на револуционарним начелима, а принцип законитости постаје основни принцип. Познати теоретичар тог времена Цезар Бекарија, изразио је овај став кроз своју познату реченицу: ”Сваки грађанин треба да зна коју казну треба да издржи”.²⁰³ Такође, све чешће је био присутан став да поред једнакости пред законом, казна мора бити сразмерна почињеном делу, па се и сама кривична дела деле на три врсте, а према својој тежини. Прву групу чинили су злочини, као најтежа кривична дела, другу групу чинили су преступи, а трећу су чинили иступи, као најлакша кривична дела.²⁰⁴

Само кривично дело убиства могло је бити извршено са намером или без намере, где је убиство без намере третирано знатно повољније, па је самим тим и казна

202 Димовски Д, *op.cit.* стр.21

203 Clavier S, *Perspectives on French criminal law, Paris and San Francisco*, 1997, pp19

204 Шаркић С, Поповић Д, *Велики правни системи и кодификације*, Драганић, Београд, 2005, стр. 122

била далеко мања. За убиство извршено без намере, казна је износила 20 година затвора са принудним радом, док се убиство са намером кажњавало смртном казном.

Кривични законик Пруске из 1851. године, који се није само ослањао на немачко право, већ је у великом делу имао одредбе сличне Француском кривичном закону, такође је

признавао разлике код кривичних дела учињених са намером и без намере. Прва врста кривичних дела убиства са намером била су “уморство”, док она извршена без намере су се квалификовала као “убиство”. Својим чланом 175 овај законик инкриминише уморство, и за исто прописује смртну казну. Члан 176 законика третира убиство, и за њега прописује доживотну робију.²⁰⁵

У данашње време, велики број држава познаје и признаје убиство из нехата, као посебно кривично дело, дајући му статус привилегованог убиства, за које се изриче знатно блажа казна од казне која је прописана за основни облик дела.

У даљем излагању осврнућу се на кривична законодавства појединих европских држава, која овом кривичном делу дају такође привилеговани статус.

Кривично законодавство Пољске познаје ово кривично дело под називом “нехатно изазивање смрти”, чиме и терминолошки јасно наглашава разлику између овог и осталих кривичних дела убиства. Код овог кривичног дела не постоји вољни однос учиниоца према последици, већ се дело извршава из нехата, свесног или несвесног, из непажње, немара, лакомислености или погрешене процене ситуације. Казна за ово кривично дело је казна затвора од три месеца до пет година.²⁰⁶

Кривични законик Естоније, својим чланом 117 такође регулише “изазивање смрти из нехата”, познавајући чак више врста овог кривичног дела. Наиме, за ово дело, које карактерише блажи облик кривице - нехат, непажња, прописана је казна до три године затвора, ако је том приликом живота лишено два или више лица, казна је затвор до пет година, ако је учинилац овог кривичног дела правно лице, тада је прописана новчана казна.²⁰⁷

Кривични законик Летоније, у свом чалу 123 регулише “изазивање смрти из нехата”, где законодавац такође не користи термин убиство. Ово кривично дело има два облика. Први је облик када се изазове смрт другог лица из нехата, и за то дело

205 Шаркић С, Поповић Д, *op.cit.* стр. 163

206 Лукашов А.И, Кузнецова Н.Ф, *Уголовниј кодекс Републики Полјша*, Санкт-Петербург, 2001, стр. 124

207 Запевалов В.В, Мацнев Н.И, *Уголовниј кодекс Естонскои Републики*, Санкт-Петербург, 2001, стр. 107

прописана је казна затвора до три године, или задржавање, или принудни рад, док је за други облик предвиђена казна затвора до пет година, и то када из нехата изазвана смрт два или више лица, или када је радња предузета употребом опасног средства - ватреног оружја, експлозивних материја итд.²⁰⁸

Кривични законик Литваније, као облик привилегованог убиства познаје “нехатно проузроковање смрти”, где је такође недостатак намере привилегујућа околност, а за које је прописана казна затвора до четири године.²⁰⁹

Руска федерација, својим Кривичним закоником, и то чланом 109, регулише “проузроковање смрти из нехата”. Ово дело такође карактерише недостатак вољног односа према последици лишења живота. У овом случају радња је предузета ради остварења неког другог циља, а смрт неког лица се јавља као узгредна, невољна последица, коју учинилац дела није хтео, нити је пристао на њу. Овај кривични законик познаје два облика проузроковања смрти из нехата и то: 1) проузроковање смрти из свесног или несвесног нехата, за које је дело прописана казна ограничења слободе до три године или казна затвора до три године, и 2) проузроковање смрти из професионалног нехата, за које је прописана казна ограничења слободе до три године или казна затвора до три године са или без лишења права на бављење одређеном дужношћу или делатношћу у трајању до три године. Овај други облик настаје када је учинилац у време и приликом предузимања своје професионалне делатности поступао непажљиво, непрописно, нестручно и алкаво, или кад је услед нехата једном или више радњи лишено живота два или више лица. Интересантно је да појам професионалног нехата не одређује кривични законик, већ његово постојање утврђије судско веће на бази свих околности конкретног случаја и личности учиниоца кривичног дела.²¹⁰

Немачки кривични законик такође познаје категорију привилегованих убистава, у коју спадају “лакши случајеви убиства”, што би било адекватно нашем убиству на мах, затим лишење живота на захтев, и на крају лишење живота из нехата. Лишење живота из нехата се састоји у изазивању смрти другог лица из нехата. Овде такође недостаје вољни елемент у односу на последицу, те се из тих разлога прописује казна затвора до пет година или новчана казна. Овде је интересантна чињеница да немачко законодавство прописује овако благу казну за једно од најтежих кривичних дела, што се

208 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 170

209 *Ibid* стр. 171

210 Дектјарева Т, Дружинец А, *Углобниј кодекс Росијској федерацији*, стр. 47

у другим савременим законодавствима не јавља.²¹¹

Члан 221-6 Кривичног законика Француске регулише “нехатни напад на живот”. Ово дело представља изазивање смрти другог лица услед грешке, неопрезности, непажње, немарности, или због неиспуњења обавеза прописаних законом или правилником, а тичу се безбедности или предострожности. И ово дело карактерише невољно извршење дела на страни учиниоца у време извршења радње. Дело има два облика зависно од облика нехата. Први облик представља проузроковање смрти са свесним и несвесним нехатом услед грешке, неопрезности, непажње или немарности. Други облик представља проузроковање смрти са професионалним нехатом – због неиспуњавања обавеза које су прописане законом или правилником, а тичу се предузимања прописаних мера безбедности или предострожности.²¹² Ово дело постоји ако је до лишења живота другог лица дошло због несавесног, непажљивог и алкавог вршења професионалне дужности учиниоца. За нехатно лишење живота прописана је кумулативно казна затвора до три године и новчана казна у износу од 45.000,00 евра. Ако се обавезе које се тичу примене мера безбедности не извршавају умишљајно и због тога наступи смрт неког лица, прописана казна је кумулативно казна затвора до пет година и новчана казна до 75.000,00 евра. Оно што још карактерише ово кривично дело у француском законнику, јесте решење по коме за нехатно лишење живота могу да одговарају и правна лица, уколико је радњу извршења кривичног дела предузео орган или заступник правног лица, и уколико је кривично дело извршено за рачун или у корист правног лица.²¹³

Кривични законик Италије познаје неколико привилегованих убистава, и то: детеубиство, убиство по пристанку и убиство из нехата. Кривично дело убиства из нехата се састоји у проузроковању смрти другог лица из нехата. И код овог кривичног дела код учиниоца постоји нехат у односу на последицу – смрт неког лица. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година. Ово кривично дело, поред наведеног облика има још неколико видова испољавања. Први облик чини лице које из нехата изазове смрт неког лица, кршењем прописа који уређују понашање учесника у јавном саобраћају, или прописа из области заштите на раду. Прописана казна је затвор у трајању од две до седам година. Други облик постоји ако је неко лице

211 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 188

212 Goyet F, *Droit penal special*, Paris, 1972, стр. 144

213 Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 194

изазвало смрт другог лица из нехата, кршењем прописа о јавном саобраћају, у стању алкохолисаности или под дејством психоактивних супстанци. Казна за овај облик кривичног дела је затвор од три до десет година.²¹⁴

Кривични законик Швајцарске конфедерације такође познаје неколико привилегованих убистава, међу којима је и убиство из нехата. И овом кривичном делу недостаје вољни елемент, односно постоји нехат учиниоца у односу на насталу последицу - смрт неког лица. За ово кривично дело прописана је казна затвора до три године или новчана казна.²¹⁵

4.3. Нехатно лишење живота у српској правној историји

Нехатно лишење живота се врло рано нормира као посебно кривично дело, или посебан облик убиства и на простору Србије, тако да се норме којима се ово кривично дело регулише могу наћи у веома старим правним изворима.

Најзначајнији правни извор средњовековне Србије је свакако Душанов законик, донет 1349. и допуњен 1354. године, који својим чланом 87 “О хотимичном убиству” регулише како умишљајно, тако и нехатно убиство. О хотимичном убиству, Душанов законик каже следеће: ”Ко није дошао хотимице, силом, те је учинио убиство, да плати триста перпера, ако ли је дошао хотимице, да му се обе руке одсеку”.²¹⁶ У овом члану се не наводи којој друштвеној класи припада извршилац а којој жртва, те се може закључити да се овде ради о лицима из исте друштвене класе. Ово стога, што се већ чланом 94 регулише убиство између припадника различитих друштвених класа, али се не наглашава посебно да ли се ради о хотимичном или нехотимичном убиству. Ипак, интересантно је то, да су казне много веће у случајевима када припадник ниже класе изврши убиство над припадником више класе, него што је то у обрнутом случају.

Након Првог српског устанка 1804. године, Прота Матеја Ненадовић је донео Кривични законик, одобрен на Скупштини Ваљевске нахије, који се примењивао на ослобођеним територијама. У овом Законику забрањује се убиство, и исто се кажњавало смртном казном. “Ко убије човека, да се убије и на коло метне”. Ово је једини члан наведеног Кривичног законика, који регулише кривично дело убиства, али нигде не

214 Mantovani F, *Diritto penale, Parte speciale*, Padova, 2011, стр. 335

215 Schwarzenegger C, *Schweizerisches Strafgesetzbuch Strafprozessordnung und weitwrrw Erlasse*, 7 Auflage, Stand der Gesetzgebung 1. Septembre 2013, 2014, стр. 78

216 Јасић С, *op.cit.* стр. 178

прави разлику између умишљајног и нехатног убиства, вероватно из разлога што су то захтевале тадашње прилике у Србији, те се тежило да се прописивањем оштрих казни сачува тек успостављени друштвени поредак.²¹⁷

Закон проте Матеје Ненадовића се примењивао до доношења Карађорђевог Криминалног законика 1807. године, који је био много обимнији од претходног, и који је тежио да регулише подробније кривична дела, па и кривично дело убиства. Убиство је инкриминисано у трећем делу законика, и то како намерно тако и нехатно убиство.

“Ко би убио неотице човека, по добром испиту да се осведочи, томе апс пола године...” Из предње одредбе види се да се за убиство из нехата кажњавало затвором од пола године. Поред затвора суд је могао да изрекне и утврди висину накнаде штете породици убијеног. За умишљајно убиство, казна је била смрт.²¹⁸

Следећи правни извор, свакако вредан пажње, јесте Казнителни законик Кнежевине Србије, кнеза Михајла Обреновића, из 1860. године. Наведени законик је био подељен на три дела, при чему су у првом делу биле садржане одредбе које чине општи део Законика. У другом делу дата су бића злочина и престапа, као и казне за њихове извршиоце. У трећем делу санкционисани су иступи, као најлакша кривична дела.²¹⁹

Чланом 154 овај законик регулише кривично дело убиства на следећи начин: ”Под убијством разуме свако недозвољено дело, чрез којег какав човек живот изгуби, не сматрајући на начин и средства којима је то учињено.” У овом члану законодавац је поставио опште одређење бића кривичног дела убиства.²²⁰

Наведени законик такође регулише убиство са предумишљајем на следећи начин: ”Ко хотимично, и с предумишљајем човека убије да се казни смрћу.” Међутим, Казнителни законик не пропушта ни регулисање нехатног убиства, и то чини на следећи начин: „Ко хотично, но без предумишљаја другога убије, да се казни робијом од 20 година.“²²¹

На напред наведени начин, очигледно се изриче блажа казна за нехатно убиство у односу на казну која се изриче за умишљајно убиство.

Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године, познавао је такође

217 Закон Проте Матеје из 1804. године

218 Карађорђево Криминално законик из 1807. године

219 Николић Д, Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године, Градина Ниш, 1991. година, стр. 97-98

220 Шаркић С, Поповић Д, *Велики правни системи и кодификације*, Драганић Београд, 2005, стр. 171

221 Казнителни законик за књажество Србно, Београд, 1860, стр. 67

више привилегованих облика кривичног дела убиства. Наиме, привилегована убиства по овом кривичном закону су била следећа: убиство на мах, лишење живота на изричит и озбиљан захтев убијеног, чедоморство и лишење живота из нехата. За наведена кривична дела прописана је блажа казна у односу на обично убиство, које се кажњавало вечитом робијом, или робијом од најмање десет година. За квалификована убиства следовала је смртна казна или казна вечите робије, док су привилегована убиства кажњавана максимално робијом до десет година. Конкретно, лишење живота из нехата кажњавано је казном затвора до три године.²²²

Након формирања нове државе ФНРЈ, доношењем Устава из 1946. године, створени су услови за стварање новог правног поретка. У тај концепт уклапа се и доношење Кривичног законика Федеративне Народне Републике Југославије из 1951. године. Наведени Кривични законик, поред основног облика кривичног дела убиства, познаје такође и три привилегована кривична дела убиства и то: убиство на мах, убиство из нехата и убиство детета при порођају. Убиство из нехата регулисано је чланом 137 који гласи: ”Ко другог лиши живота из нехата, казниће се затвором најмање шест месеци или строгим затвором до пет година.”²²³

Доношењем Устава из 1974. године, дошло је до преношења бројних надлежности са федералног нивоа на ниво федералних јединица, па је Република Србија 1977. године донела свој Кривични закон. И овај Кривични закон познаје три напред наведена привилегована убиства, а својим чланом 49 регулише убиство из нехата, прописујући казну за наведено кривично дело - затвор од шест месеци до пет година.²²⁴ Овај закон је више пута мењан, а остао је на снази све до доношења Кривичног закона из 2005. године.

И Кривични законик Републике Србије из 2005. године, који је са бројним изменама и данас актуелан, својим чланом 118 регулише нехатно лишење живота, које ће бити предмет разматрања дела овог рада који се односи на нехатно лишење живота у позитивном праву.

222 Чубински, *Научни и практични коментар кривичног законика Краљевине Југославије*, Посебан део, 1929, Параграф 167

223 Кривични законик ФНРЈ, Службени лист ФНРЈ бр.13/1951. године

224 Кривични закон Републике Србије, Службени гласник СРС бр.26/77

4.4. Нехатно лишење живота у кривичном законодавству на простору бивше Југославије

Нехатно лишење живота као привилеговано кривично дело познају сви законици држава на простору бивше Југославије. Оно што се може приметити, јесте чињеница да сви ови законици имају готово идентичне формулације овог кривичног дела, а такође је за његово извршење запређено истом врстом и висином казне. Ово не чуди, с обзиром да су ове државе пре распада СФРЈ имале јединствен правни систем, и мада су постајући самосталне, све оне тежиле да реформишу свој правни систем и прилагоде га својим потребама, ипак је велики број норми остао идентичан у свим државама бивше Југославије.

Казенски (кривични) законик Републике Словеније (Урадни лист РС бр. 50/2012 од 26.06.2012. год.) својим чланом 118 регулише кривично дело “проузроковање смрти из нехата”. Поред овог кривичног дела, наведени законик као привилегована кривична дела убиства познаје још и убиство на мах, као и чедоморство. Наведени члан 118 каже: ”Ко проузрокује смрт другог из нехата, казниће се затвором од шест месеци до пет година.”²²⁵

Словеначки кривични законик прописује исту казну као и Кривични законик Републике Србије, а такође је и сама формулација овог члана веома слична формулацији из српског Кривичног законика. Интересантно је да овај законик као привилеговано кривично дело, не регулише кривично дело лишење живота из самилости. Казна предвиђена за основни облик убиства према словеначком кривичном законнику је затвор од најмање пет година.

У хрватском Казненом закону (Народне новине бр. 125/2011), који је донет 21.10.2011. године, чланом 13 регулисано је кривично дело “проузрочење смрти из нехаја”, са потпуно истом формулацијом коју има и словеначки законик. Такође, казна за ово кривично дело је затвор од шест месеци до пет година. Казна прописана за убиство (основни облик), према хрватском кривичном законнику је такође затвор од најмање пет година.²²⁶

Кривични законик Републике Македоније, као привилегована кривична дела убиства прописује убиство из самилости, убиство на мах, убиство из нехата и убиство детета при порођају. Што се тиче убиства из нехата, оно је регулисано чланом 126

²²⁵ Казенски законик Републике Словеније, op.cit.

²²⁶ Казнени закон Републике Хрватске op.cit.

Кривичног законика, а запређена казна за ово дело је идентична са осталим казнама прописаним у законцима држава, које су биле чланице СФРЈ, и иста је затвор од шест месеци до пет година. Запређена казна за основни облик убиства према македонском кривичном закону је као и у предња два, затвор од најмање пет година.²²⁷

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине (Службене новине ФБИХ), од 01.08.2003. године, у глави шеснаестој регулише кривична дела против живота и тела, а у свом члану 168 прописује кривично дело “проузроковање смрти из нехата.” Остала привилегована кривична дела према овом закону су убиство на мах и чедоморство. За убиство из нехата прописана је казна затвора од шест месеци до пет година. Кривични закон ФБИХ предвидео је казну затвора од најмање пет година за кривично дело убиства у свом основном облику.²²⁸

Република Српска такође својим Кривичним законом (Службени гласник РС бр.49/03) донетим 25.06.2003. године, као привилегована кривична дела убиства предвиђа убиство на мах, убиство из нехата и чедоморство. Убиство из нехата има исту формулацију као и напред наведени законици, а казна предвиђена за ово кривично дело је затвор од шест месеци до пет година. Кривични законик Републике Српске предвиђа идентичну казну као и сви остали кривични законици о којима је овде било речи.²²⁹

Кривични законик Црне Горе, објављен у Службеном листу Црне Горе бр. 70/2003, са бројним изменама, од којих су последње биле 2015. године, познаје привилегована кривична дела убиства, и то, убиство на мах, убиство детета при порођају, лишење живота из самилости и нехатно лишење живота. Нехатно лишење живота предвиђено је чланом 148, и за њега је такође предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година. Казна за основни облик убиства према црногорском Кривичном закону је затвор у трајању од пет до петнаест година.²³⁰

Како се из напред наведеног може видети, запређене казне за основни облик кривичног дела убиства у свим Кривичним законцима, који су овде поменути, износе најмање пет година затвора. За нехатно лишење живота прописана казна је затвор од шест месеци до пет година. Очигледно је, а узимајући у обзир запређене казне, да се кривично дело нехатног лишења живота, у свим предњим законодавствима привилегује, одн. у свима њима се процењује, да је друштвена опасност код овог кривичног дела

227 Кривичен законик Републике Македоније, *op.cit.*

228 Кривични закон ФБИХ, *op.cit.*

229 Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник РС бр.49/03*

230 Кривични законик Црне Горе, *op.cit.*

много мања него код кривичног дела убиства у основном облику. Ово стога што код кривичног дела нехатног лишења живота не постоји вољни елемент у односу на наступање смрти другог лица, одн. зато што у овим случајевима смрт наступа без жеље и намере извршиоца да друго лице буде убијено.

4.5. Нехатно лишење живота у нашем позитивном праву

“Ко другог лиши живота из нехата, казниће се затвором од шест месеци до пет година.” На овај начин актуелни Кривични законик Републике Србије, својим чланом 118 инкриминише нехатно лишење живота, настојећи да чак и сама формулација у себи не садржи реч убиство. На овај начин одмах је очигледно да се ради о привилегованом кривичном делу, које чак ни у свом опису није убиство, већ је лишење живота. У претходном Кривичном закону Републике Србије из 1977. године, који је био у примени све до 2005. године, када је донет садашњи Кривични законик, ово кривично дело је носило назив “убиство из нехата.” Међутим, преовладало је мишљење да сам појам “убиство” у себи имплицира чин са злочиначком намером, што је неспојиво и неусклађено са појмом нехата, који је негде на граници случајних збивања²³¹, те да је нужно овај назив променити и заменити га неком блажом формулацијом. У савременим европским законодавствима ово кривично дело носи заиста врло различите називе. У Немачком, Швајцарском и Аустријском кривичном закону ово кривично дело се назива “лишење живота из нехата”, Кривични законик Руске федерације га инкриминише као “проузроковање смрти из нехата”, док је у Француском кривичном закону ово дело познато као “ненамерно угрожавање живота другог лица”. Међутим, иако се ово кривично дело јавља у различитим законодавствима под различитим називом, у свима њима суштина је мање више иста. Ради се о нехатном лишењу живота, код кога недостаје вољни елемент према последици која је наступила. Смрт другог лица се није желела, нити је учинилац то хтео, нити је пристао на њу, лишење живота је настало као узредна последица.²³² Смрт је наступила због немара, небриге, непажње, погрешне процене ситуације, те се самим тим ово кривично дело не може поистоветити са убиством, нити се може тако казнити.

231 Марковић И, Убиство из нехата, *Годишњак Правног факултета у Бања Луци*, бр. XXIV/2000, стр. 229
232 Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *op.cit.* стр. 118

4.5.1. Елементи кривичног дела нехатног лишења живота

Нехатно лишење живота постоји када је учинилац био свестан да својом радњом може другог да лиши живота, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи спречити (свесни нехат), или када није био свестан да својом радњом може лишити живота другог, иако је према околностима под којима је оно учињено и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности (несвесни нехат).²³³

Приликом дефинисања нехатног лишења живота у самом Кривичном законнику, законодавац се није бавио никаквим додатним објашњењима везаним за нехат. Сматрао је да је довољно дефинисати га на начин како је то и учињено. “Ко другог лиши живота из нехата...” Очигледно је да приликом дефинисања овог кривичног дела кључну улогу има одредба о појму нехата из општег дела кривичног законика. Међутим, чак и када се примени дефиниција нехата из општег дела Кривичног законика, није увек једноставно утврдити да ли је радња, којом је кривично дело учињено нехатна или не. Због тога је судској пракси препуштено да у сваком конкретном случају утврди да ли се ради о нехатно или умишљајно извршеном делу, а на основу обележја умишљаја и нехата датих у члану 25 и 26 Кривичног законика.

Оно што свакако кривично дело нехатног лишења живота разликује од обичног убиства, као и од других облика убиства, јесте, до сада више пута помињана чињеница, да је код овог дела смртана последица невољна, нежељена тј. да је она резултат немарности, небриге, небазривости.

Да би постојало ово кривично дело, неопходно је, да је за настанак последице смрти понашање учиниоца било нехатно. Кривично дело нехатно лишење живота може бити извршено са свесним или несвесним нехатом. Код свесног нехата постоји свест код учиниоца о томе да његова радња може да изазове последицу - смрт неког лица. Ипак, учинилац радњу предузима сматрајући да до последице неће доћи, а уколико се то и деси да ће је моћи спречити. Код несвесног нехата ове свести нема. Учинилац уопште нема свест о томе да до забрањене последице може доћи, односно да може наступити смрт неког лица. Међутим, према околностима датог случаја, као и према личним својствима самог учиниоца, он је био дужан и могао је да предвиди да ће последица у виду смрти неког лица наступити.

233 Лазаревић Љ, *Кривично право*, посебни део, Београд, 1995, стр. 219

Иако за постојање овог дела није битно да ли се ради о свесном или несвесном нехату, то ипак не значи да врста нехата са којим је дело извршено није значајна. Као прво, степен кривице учиниоца узима се у обзир приликом одмеравања казне и може да делује као олакшавајућа или отежавајућа околност. Не може се тврдити да је несвесни нехат лакши облик од свесног нехата. Напротив, може се догодити да неко ко је поступао из несвесног нехата, буде теже кажњен од онога ко је поступао са свесним нехатом, поготову ако није марио за неке дужности, о којима је морао да води рачуна. Због тога облик нехата може да буде околност која се узима у обзир приликом одмеравања казне.

Врста нехата је битна и због разграничења између евентуалног умишљаја и свесног нехата. Овде се, како сам то и малопре навела, примењује Франкова формула и питање да ли би се учинилац кривичног дела уздржао од радње ако би знао да ће последица наступити. Код евентуалног умишљаја учинилац пристаје на последицу, а код свесног нехата он је не жели, не пристаје на њу. У пракси је понекад врло тешко разграничити евентуални умишљај и свесни нехат. У прилог томе говори пресуда К 468/70 Врховног војног суда од 05.11.1970. године. У овом случају суд је заузео став да се ради о свесном нехату, а не о евентуалном умишљају. Оптужени се у канцеларији, у којој се налазио још један војник, играо напуњеним пиштољем. Оквир са бојевим мецима је ставио у пиштољ и неколико пута је повлачио навлаку пиштоља уназад али не до краја. Мислећи да није убацио метак у цев, повукао је обарач, те је дошло до опаљена метка који је погодио војника који се налазио у непосредној близини и усмртио га. Овде се поставило питање да ли би се учинилац уздржао од играња напуњеним пиштољем да је знао да ће последица смрти наступити. Уколико би се уздржао, радило би се о свесном нехату, уколико не би, био би то евентуални умишљај. Првостепени суд је сматрао да се овде ради о убиству из нехата. У жалби се наводи да се овде ипак ради о умишљају, с обзиром да је учинилац упозорен да се са пиштољем не игра, а он је и даље наставио, те се не може сматрати да је олако држао да до уласка метка у цев и опаљења неће доћи. Врховни војни суд је стао на становиште да евентуални умишљај постоји онда када је несумњиво да се учинилац не би уздржао од радњи извршења, чак и онда када би последицу предвидео као извесну. Међутим, понашање учиниоца непосредно након догађаја, као и чињеница да се и раније на сличан начин играо са пиштољем, не упућује на несумњив закључак о престанку оптуженог на наступање

забрањене последице.²³⁴

Међутим, има примера где је суд заузео став да се ради о евентуалном умишљају, а не о свесном нехату. Оптужени је напуњеним пиштољем ударао оштећеног у главу, када је пиштољ опалио и усмртио оштећеног. Одбрана је у жалби навела да оптужени није знао да на тај начин до опаљења уопште може доћи, уз указивање да то није познато ни вештацима као стручним лицима, те да оптужени није био довољно обучен у руковању оружјем. Другостепени суд оправдано налази да је правилна оцена првостепеног суда да се ради о евентуалном умишљају, јер је учинилац морао бити свестан да у насталом сукобу користи пиштољ, који представља опасну ствар. Са таквим средством се може руковати само на начин који не доводи у опасност животе људи. Пиштољ није средство којим се без опасности може млатарати и ударати неко ко се нађе на простору и домашају руке учиниоца. Тим пре што је у конкретном случају пиштољ био напуњен метком у цеви и незакочен. Због свега тога, има се узети да је учинилац поступао са евентуалним умишљајем, а не свесним нехатом и остварио је сва обележја обичног убиства.²³⁵

Није редак случај, да једно исто понашање од стране једног суда буде оцењено као умишљајно, а од стране другог као нехатно.

Ко другога лиши живота из нехата, према Кривичном законнику, учинио је кривично дело нехатног лишења живота, а што се тиче радње извршења, то може бити свако чињење или нечињење којим се изражава један непажљив однос према могућности наступања последице смрти.

У судској пракси најчешћи случајеви нехатног лишења живота извршени су чињењем, и то услед неопрезног и неодговорног понашања учиниоца. Најчешћи узрок ових кривичних дела је немарно руковање оружјем. Као пример, може се навести Пресуда Кж.196/92 Врховног суда Србије од 02.04.1992. године. Оптужени и усмрћени су се отимали око пушке, услед чега је дошло до опаљења метка и усмрћења оштећеног. Умишљај оптуженог је био само да заплаши оштећеног, а не и да га лиши живота, те се овде радило о кривичном делу убиства из нехата. Суд је закључио, а имајући у виду да је оптужени пре тога пушку држао окренуту увис и са њом поступао као са мотком, да је његов умишљај усмерен само на изазивање страха код усмрћеног, а не и на његово

234 Пресуда К 468/70 Врховног војног суда од 05.11.1970. године.

235 Пресуда Кж 848/97 Врховног суда Србије од 08.04.1988. године

лишење живота.²³⁶

У Пресуди Кж. 97/97 Окружног суда у Београду од 21.02.1997. године, суд је огласио кривим лице за убиство из нехата, јер је приступило расклапању пиштоља, а претходно се није уверило да ли је шаржер пиштоља пун или празан, иако је било свесно да услед тога може наступити забрањена последица, али је олако држало да до тога неће доћи, па је у једном моменту приликом репетирања пиштоља једним пројектилом погодило оштећеног, који се налазио у истој просторији, па је услед тога наступила његова смрт.²³⁷

Пресудом Кж. 709/95 Врховног суда Србије од 13.09.1996. године, утврђено је да је учинилац кривичног дела крив за убиство из нехата, јер је замахнуо руком у којој је држао нож према једном лицу, али је том приликом погодио друго лице, које је од тога умрло. Овде је оптужени замахнуо ножем према једном лицу али се оно измакло, те је овим истим замахом ножа убо у стомак друго лице, које је од повреда преминуло.²³⁸

Кривично дело нехатног лишења живота може бити извршено и нечињењем, тј. пропуштањем оних радњи које би спречиле наступање последице. Да би ово кривично дело било извршено нечињењем, неопходно је утврдити постојање дужности да се предузме чињење, и то код лица које се у теорији назива гарантом.²³⁹ Овде се ради о нечињењу, које се врши пропуштањем дужног чињења. У овом случају извршилац кривичног дела може бити само лице, које је било дужно да предузме одређено чињење, и услед чијег је пропуштања дошло до смрти неког лица.

Нехтно убиство извршено нечињењем, постоји у случају када оптужени није покрио кречану и поред упозорења зидара, а знао је да у комшилуку има деце која могу да у њу упадну, што се управо и догодило.²⁴⁰

За разлику од кривичног дела нехатног лишења живота извршеног нечињењем, где извршилац може бити само одређено лице, како је то и објашњено у претходном ставу, извршилац код кривичног дела извршеног чињењем може свако лице.

Заштитни објект код овог кривичног дела је живот човека, а радња извршења се састоји од нехатног одузимања живота човеку чињењем или нечињењем. Последица овог кривичног дела је смрт човека. Оно што је можда интересантно поменути у

236 Пресуда Кж.196/92 Врховног суда Србије од 02.04.1992. године

237 Пресуда Кж. 97/97 Окружног суда у Београду од 21.02.1997. године

238 Пресуда Кж. 709/95 Врховног суда Србије од 13.09.1996. године

239 Стручни коментар, Нехатно лишење живота, Параграф лекс

240 Пресуда Кж 41/57 Врховног суда АП Војводине од 07.02.1957. године

наставку овог рада, јесте питање дејства стварне заблуде на ово кривично дело. Законодавац прописује да дело које је извршено у неотклоњивој стварној заблуди, није кривично дело. Неотклоњива стварна заблуда постоји ако учинилац није био дужан и није могао да избегне заблуду у погледу неке стварне околности, која би да је заиста постојала, чинила дело дозвољеним. Отклоњива стварна заблуда доводи до одговорности учиниоца, ако је он према околностима конкретног случаја и према својим личним својствима могао и био дужан да има правилну представу о стварним обележјима кривичног дела. Отклоњива стварна заблуда искључује умишљај, али не и нехат. Као пример за предње, навела бих Пресуду Кж 194/95 Врховног суда Црне Горе од 26.12.1995. године. У овом случају оптужени је као припадник резервног састава, при вршењу стражарске дужности, лишио живота припадника истог састава, који је том приликом са њим био на дужности, и то тако што је, док је оштећени спавао и он сам кренуо да се одмори, па није приметио када је оштећени изашао из просторије у којој су боравили заједно, те када је оптужени изашао испред, видео је жртву како се креће ка њему, па је не знајући о коме се ради, погрешно држећи да ће га жртва напасти, опалио више метака, најпре из пиштоља, а онда и из аутоматског оружја, услед чега је наступила смрт оштећеног. Првостепени суд је заузео став да се овде ради о убиству из нехата, пошто је учинилац био у отклоњивој стварној заблуди.²⁴¹

И на крају, осврнула бих се на разграничење кривичног дела нехатног лишења живота са кривичним делом “тешко дело против опште сигурности”, са којим постоји доста сличности. Међутим, оно што их разликује, јесте то што се код нехатног лишења живота, нехат односи на индивидуално одређено лице које је изгубило живот, а код тешког дела против опште сигурности, нехат се односи на неодређени број лица. Код тешког дела против опште сигурности, поред смрти неког лица која се може приписати нехату учиниоца, остварује се и основно дело којим се доводи у опасност живот или тело људи или имовина већег обима.²⁴² Тако, постоји кривично дело тешко дело против опште сигурности, а не нехатно лишење живота у случају када оптужени, за време лова, приметивши зеца, испали патрон који је погодио оштећеног - другог ловца и усмртио га. Тога дана су због лепог времена, мештани брали кукуруз, па када је извршилац испалио више хитаца у правцу кукурузишта, где може очекивати да постоји већи - неодређени број лица, па хицем погоди једно лице, а остали пуким случајем остану неповређени, то

241 Пресуда Кж. 194/95 Врховног суда Црне Горе од 26.12.1995. године

242 Стручни коментар, *Нехатно лишење живота*, Параграф лекс

не може бити оквалификовано као убиство из нехата, јер садржи све законске елементе тешког дела против опште сигурности.²⁴³

Казна предвиђена за кривично дело нехатног лишења живота је затвор од шест месеци до пет година.

²⁴³ Решење Кж. 1487/2000 Округног суда у Београду од 13.09.2000. године

III ПРИМЕРИ ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ

С обзиром на чињеницу да у нашој судској пракси постоји релативно мали број поступака, који су се водили поводом кривичних дела привилегованих убистава, те је самим тим било немогуће извршити неко обимније истраживање, одлучила сам се да у наставку овог рада обрадим неке случајеве привилегованих убистава, који су ми били доступни, као пример и потпору теоретских разматрања датих у овом раду.

Као прво, морам да наведем чињеницу да сам контактирала све судове, како основне тако и више, са теритрије коју покрива Апелациони суд у Нишу, али да они нису у последњих пет година имали поступке вођене поводом кривичних дела привилегованих убистава, осим једног кривичног дела нехатног лишења живота пред Основним судом у Нишу, који је окончан и једног кривичног дела убиства детета при порођају пред Основним судом у Пироту, који још увек није правноснажно окончан.

Због тога сам прикупила информације о овим поступцима и са територије других судова, онолико колико је у овој ситуацији било могуће, те сам покушала да исте обрадим на начин како је то надаље учињено.

1. Убиство на мах из члана 115 КЗ

1. Пресудом Окружног суда у Београду К.бр.1896/08 од 13.02.2009. године, окривљени АА оглашен је кривим због извршења кривичног дела убиство на мах, из члана 115 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од 3 /три/ године и 6 /шест/ месеци у које ће се време урачунати време проведено у притвору од 26.11.2006. године до 14.01.2009. године. Истом пресудом, окривљеном је изречена мера безбедности обавезног лечења алкохоличара, која ће се извршавати у заводу за извршење казне, док постоји потреба за лечењем, али не дуже од изречене казне, док је окривљени ослобођен плаћања трошкова кривичног поступка.

Током поступка суд је недвосмислено утврдио чињенично стање, те је нашао да је окривљени АА дана 25.11.2006. године у Земуну, у ул. аа, са умишљајем, способан да схвати значај дела и управља својим поступцима, свестан забрањености радње коју предузима и желећи њено извршење, лишио на мах живота ОО, доведен без своје кривице у јаку раздраженост, нападом и вређењем од стране сада пок. ОО, на тај начин

што је у соби у радничким баракама, у којој су заједно становали, након што му је сада пок. ОО нанео повреде у виду огуљотине коже у пределу врата и након што му је рекао: ”Овако се кољу Срби”, одгурнуо оштећеног, те када је исти клекао на кревет на којем су обојица лежали, окривљени је са стола дохватио нож и убо ножем у пределу врата сада пок. ОО, наневши му убодину у пределу леве половине врата, дуж чијег канала су пресечени лева заједничка главна артерија, десни живац луталац, од које повреде је оштећени ОО на лицу места преминуо.

Комисија вештака Института за судску медицину од 26.12.2006. године је утврдила да је оштећени ОО преминуо управо на начин и из разлога како је то напред наведено, као и да се окривљени налазио у стању јаке раздражености у моменту извршења дела. Ово своје мишљење представник комисије Др ВВ је потврдио на претресима одржаним дана 24.10.2007. године и дана 13.02.2009 године.

Такође, током поступка је утврђено да је окривљени у стање јаке раздражености доведен нападом и вређањем од стране оштећеног и то тако што му је сада пок. ОО нанео повреду у виду огуљотине у пределу врата и рекао му: ”Овако се кољу Срби”.

Утврђено је и то да није постојао већи временски размак између напада и тешког вређања од стране оштећеног, које је окривљеног довело у стање јаке раздражености и извршења кривичног дела убиства на мах.

За ово кривично дело окривљеном је изречена казна затвора у трајању од 3 године и шест месеци, као и мера безбедности обавезног лечења алкохоличара, с обзиром да се ради о раније леченом алкохоличару, код кога претходно лечење није уродило плодом.

Приликом изрицања казне узете су у обзир олакшавајуће и отежавајуће околности, и то од олакшавајућих - искрено држање пред судом, изражено кајање и признавање кривичног дела, а од отежавајућих - ранија осуђиваност, при чему се имало у виду да је од последње осуде прошло више од деветнаест година.

На наведену пресуду бранилац окривљеног је уложио жалбу сматрајући да се овде радило о кривичном делу убиства у прекорачењу нужне одбране, те да би окривљени требало да буде ослобођен одговорности. Такође, бранилац се жалио и на одлуку о изреченој казни.

Апелациони суд у Београду, својом пресудом Кж1.207/10 од 26.10.2010. године, одбио је жалбу и потврдио Пресуду К.бр.1896/08 од 13.02.2009. године Окружног суда у

Београду, сматрајући да је првостепени суд потпуно утврдио чињенично стање и правилно применио одредбе Кривичног законика. Сматрао је да се не може радити о кривичном делу убиства у прекорачењу нужне одбране, јер је за постојање нужне одбране неопходно да постоји истовремени противправни напад, што овде није случај. Ово због тога што је окривљени оштећеном избио нож из руке, да би тек након тога, у стању јаке раздражености, дохватио други нож и оштећеном нанео смртоносну повреду, док је овај клечао на кревету, без ножа у руци, па се с тога не може говорити о нужној одбрани, па ни о њеном прекорачењу. Такође је стао на становиште да је одлука о казни исправна, јер је првостепени суд приликом изрицања кривичне санкције ценио све околности које су од значаја да кривична санкција буде правилно одмерена. Такође, правилно је првостепени суд применио Кривични законик када је окривљеном сходно чл. 84 КЗ изрекао меру безбедности обавезног лечења алкохоличара, с обзиром да је сходно налазу судског вештака, утврђено да је неопходно да се у оквиру казне изрекне мера безбедности обавезног лечења алкохоличара у затвореној установи, имајући у виду да је окривљени раније лечен и да лечење није дало резултате. Сходно предњем, одбио је жалбу и потврдио првостепену пресуду.

Из описа радње извршења кривичног дела, очигледно је да су се стекла сва обележја кривичног дела убиства на мах из члана 115 Кривичног законика.

Код окривљеног је постојало стање јаке раздражености, које карактерише велики интензитет срџбе и узбуђености, тако да се окривљени приликом извршења дела налазио у посебном душевном стању. Ово стање је утврђено налазом и мишљењем судског вештака, који је недвосмислено утврдио да је окривљени био у стању јаке раздражености, које се граничило са битно смањеном урачунљивошћу, али је окривљени и даље био свестан да извршава недозвољену радњу те да је њено извршење желео.

Окривљени је у стање јаке раздражености доведен без своје кривице нападом и тешким вређањем од стране оштећеног. Напад и тешко вређање извршио је оштећени, тако што је окривљеном нанео повреде у виду огуљотине у пределу врата, након што му је ракао : ”Овако се кољу Срби”. На наведени начин постојао је напад, којим се повређује телесни интегритет окривљеног, а такође и тешко вређање, подобно да произведе јаку раздраженост. Тешко вређање је у овом случају изазвало снажан револт код окривљеног које се према друштвеној оцени може сматрати оправданим. Такође,

између напада и тешког вређања и извршења кривичног дела убиства на мах, постоји временски континуитет, одн. радња извршења је учињена одмах након напада и тешког вређања од стране оштећеног. Та непосредност, одн. протек кратког временског периода између напада и тешког вређања, које је окривљеног довело до стања јаке раздражености и саме радње убиства, јесте одлика без које кривично дело не би могло да се оквалификује као убиство на мах.

Убиство је извршено на мах, са умишљајем *dolus repentinus*, који је специфичан, јер делује нагло, тренутно. Одлука за извршење кривичног дела се доноси одмах, без дужег размишљања, на мах, док још увек траје стање јаке раздражености, што оведе јесте случај. Убиство је управо непосредна реакција на понашање оштећеног. Код наведеног кривичног дела, умишљај се никако не може искључити, окривљени је деловао са умишљајем, био је свестан забрањености своје радње, али је исту желео да изврши, с тим што извршење његовог кривичног дела представља реакцију на напад и тешко вређање, које је потекло од стране оштећеног - жртве.

Што се тиче овог случаја, очигледно је да се ради о убиству мах из члана 115 Кривичног законика, јер су у њему садржана сва битна обележја овог кривичног дела, и то стање јаке раздражености на страни окривљеног, нескривљени напад и тешко вређање подобни да изазову јаку раздраженост, а који су потекли од стране жртве, као и то да је убиство извршено на мах са специфичном врстом умушљаја – *dolus repentinus*.

Самим тим, кривично дело је правилно квалификовано, а такође је изречена кривична санкција која у свему по врсти и висини одговара извршеном кривичном делу и којом ће бити остварени сви ефекти генералне и специјалне превенције.

2. Пресудом Вишег суда у П. окривљена С.П. оглашена је кривом да је извршила кривично дело убиства на мах из члана 115 Кривичног законика Републике Србије и осуђена је на казну затвора у трајању од 2 /две/ године и 6 /шест/ месеци, у коју се има урачунати време проведено у притвору, с тим што је окривљена ослобођена плаћања трошкова кривичног поступка.

Током поступка суд је утврдио, да је критичне ноћи оштећени са металном палицом у руци захтевао од окривљене да га пусти да уђе у део куће у коме је боравила, претећи да ће разбити улазна врата, те је окривљена иста откључала, након чега је оштећени држећи у руци металну палицу окривљену гурнуо у пределу леђа, ухватио за косу у потиљачном делу главе, гурнуо на кревет, поставио у клечећи положај лицем

окренутим према зиду, металном палицом поцепао доњи веш, а потом све време држећи је за косу и гурајући јој главу према зиду и поред њеног противљења и опирања остварио сексуални однос, након чега јој је металну палицу ставио између бутина, покушавајући да јој их што више размакне, да је окривљена успела да се отргне, односно помери у страну на бок и ножем, који се налазио на сточићу поред кревета, у стању повишене емоционалне напетости са психолошким садржајем афекта беса високог интензитета, у које стање је доведена нападом и злостављањем од стране оштећеног, задала оштећеном више удараца – убодина у пределу предње стране тела, а потом му је металном палицом нанела више удараца у пределу главе, којом приликом му је нанела тешке телесне повреде, услед којих је наступила смрт оштећеног.

Комисија вештака Специјализоване затворске болнице у Б. је у свом налазу и мишљењу навела следеће: ”Критичном приликом окривљена је поступала у стању повишене емоционалне напетости са психолошким садржајем афекта беса високог интензитета, у које стање је доведена нападом и злостављањем од стране оштећеног, којом приликом су њене способности да схвати значај дела и могућност да управља поступцима биле доведене до границе битно смањене урочуљивости.”

Током поступка такође је утврђено да је на окривљену извршен напад на њен телесни интегритет од стране оштећеног, који окривљена ничим није изазвала, а из Извештаја Центра за социјални рад и Извештаја МУП РС ПУ П. утврђено је да је окривљена у претходном периоду била жртва дугогодишњег злостављања и насиља од стране сада пок. оштећеног.

Такође, утврђено је и то да је окривљена реаговала тренутно, односно да није постојао већи временски размак између извршеног напада и злостављања и извршења самог кривичног дела убиства.

За ово кривично дело окривљеној је изречена казна затвора у трајању од 2 /две/ године и 6 /шест/ месеци, а притом су узете као олакшавајуће околности држање окривљене пред судом, постојање дугогодишњег злостављања и насиља које је окривљена трепела, њена ранија неосуђиваност.

На наведену пресуду жалбу је уложио Виши јавни тужилац, сматрајући да се овде не ради о кривичном делу убиства на мах из чл. 115 КЗ, већ о кривичном делу убиства из чл.113 КЗ, истичући да се нису стекла сва битна обележја кривичног дела убиства на мах, а такође је уложио жалбу и на одлуку о кривичној санкцији.

Апелациони суд у Крагујевцу је својом Пресудом Кж1.бр.890/2015 од 26.08.2015. године одбио жалбу и потврдио првостепену пресуду. У свом образложењу наведене Пресуде Апелациони суд наводи, да је првостепени суд правилно нашао да се у радњама које је критичном приликом предузела окривљена стичу сва објективна и субјективна обележја кривичног дела убиство на мах из члана 115 КЗ, о чему је првостепени суд изнео садржајне, јасне и детаљне разлоге, те да је правилно утврдио да је окривљена критичном приликом поступала у стању повишене емоционалне напетости са психолошким садржајем афекта беса високог интензитета, у које стање је доведена нападом и злостављањем од стране оштећеног, те да је првостепени суд правилно применио закон.

Као и код претходног примера, и овде се може закључити да су се и у овом случају стекла сва обележја кривичног дела убиства на мах из члана 115 Кривичног законика.

Код окривљене је постојало стање јаке раздражености, које је у овом случају описано као стање повишене емоционалне напетости са психолошким садржајем афекта беса високог интензитета. Због оваквог стања способности окривљене да схвати значај свог дела и могућност да управља поступцима биле су доведене до границе битно смањене урачуљивости, али наведену границу нису прешле, тако да је окривљена била свесна недозвољености свог дела али је исто у том тренутку желела.

Окривљена је у стање јаке раздражености доведена без своје кривице, нападом и злостављањем од стране оштећеног. Напад и злостављање извршио је оштећени, на начин како је то напред описано. Својим нападом и злостављањем оштећени је повредио телесни интегритет окривљене, што је било довољно и подобно да код окривљене изазове јаку раздраженост праћену афектом беса високог интензитета. Између напада и злостављања и извршења кривичног дела убиства на мах, постоји временски континуитет, одн. радња извршења је учињена одмах након напада и злостављања од стране оштећеног, док је још трајала јака раздраженост праћена бесом код окривљене.

Као и у претходном случају убиство је извршено на мах, са умишљајем *dolus repositus*. Умишљај и код овог случаја постоји, јер је окривљена била свесна да својим радњама чини кривично дело које је забрањено, али без обзира на то, у стању у коме се налазила, она је извршење тог дела желела. Извршење овог дела био је одговор на напад

и злостављање које је претрпела.

Дакле, и код овог случаја постоји јака раздраженост са психолошким садржајем афекта беса високог интензитета на страни окривљене, напад и злостављање од стране оштећеног, који окривљена ничим није скривила, а који су били подобни да изазову јаку раздраженост, као и *dolus repentinus* - умишљај на мах, карактеристичан за ову врсту кривичног дела, а што све заједно чини битна обележја кривичног дела убиство на мах из члана 115 КЗ.

2. Убиство детета при порођају из члана 116 КЗ

1. Пресудом К бр. 187/06 Општинског суда у Младеновцу од 13.11.2009. године, окривљена АА је оглашена кривом због кривичног дела убиство детета при порођају из чл. 50 ст. 1 КЗ РС, те јој је суд применом члана 5, 33, 41, 51, 52 и 53 ОКЗ и члана 50 КЗ РС изрекао условну осуду, тако што је за наведено кривично дело утврдио казну затвора у трајању од 6 /шест/ месеци и истовремено одредио да се тако утврђена казна неће извршити уколико окривљена у року од 2 /две/ године по правноснажности пресуде не изврши ново кривично дело.

Истом пресудом окривљена је обавезана да суду на име паушала плати износ од 5.000,00 динара у року од 15 дана од правноснажности пресуде под претњом принудног извршења, док је утврђено да ће о трошковима кривичног поступка суд одлучити посебним решењем.

Током поступка суд је утврдио, на основу изведених доказа и признања окривљене, да се окривљена дана 20.09.2005. године око 21,00 час породила сама у својој кући у ВЦ-у, да је бебу замотала у пешкир и оставила у картонској кутији у дворишту, да је отишла у јутарњим часовима по бебу, а да је бебу затекла мртву. Такође, утврђено је да окривљена трудноћу није одржавала нити контролисала при надлежној здравственој установи, да је пре порођаја донела одлуку да порођај сама обави ван надлежне здравствене установе, тако да кад је порођај започет није ни ишла у здравствену установу ради порођаја, већ је одлучила да се сама породи у кући, притом чекајући да њена сестра како не би видела сам чин порођаја, оде на посао, као и да се за порођај припремала тако што је спремила маказе, чаршав и пешкир. На основу предњег, суд је извео закључак да је окривљена била способна да схвати значај свог дела и да

управља својим поступцима, односно да је била урачињљива, као и да је била свесна да ће остављајући новорођенче у пешкиру у дворишту, исто лишити живота, па је то хтела да учини, тако да је дело извршила са директним умишљајем.

Окривљена је признала да је дело извршила на начин како је то горе описано, а и други изведени докази су потврдили да је кривично дело извршено на горе наведени начин.

За ово кривично дело окривљеној је изречена казна затвора у трајању од 6 /шест/ месеци и истовремено одредио да се тако утврђена казна неће извршити, уколико окривљена у року од 2 /две/ године по правноснажности пресуде не изврши ново кривично дело.

Против наведене пресуде жалбу је изјавио јавни тужилац Другог Основног тужилаштва у Београду, због битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 367 тачка 1, а у вези члана 368 став 1 тачка 11 ЗКП, због непотпуно утврђеног чињеничног стања из чл. 367 тачка 3, а у вези са чланом 370 став 1 ЗКП и због одлуке о кривичној санкцији из члана 367 тачка 4, а у вези са чланом 371 став 1 ЗКП, са предлогом да другостепени суд укине побијану пресуду уколико нађе да је првостепени суд учинио битну повреду одредаба кривичног поступка и да чињенично стање није у потпуности утврдио, у супротном да наведену пресуду преиначи тако што ће окривљену АА осудити на казну затвора.

Јавни тужилац апелационог тужилаштва у Београду је у поднеску КТЖ бр. 2356 од 01.06.2010. године предложио да другостепени суд уважи жалбу заменика јавног тужиоца Другог основног јавног тужилаштва у Београду као основану, те да наведену пресуду укине и предмет врати првостепеном суду на поновно одлучивање, односно да исту преиначи у погледу одлуке о кривичној санкцији, тако што ће окривљену осудити на казну затвора.

Апелациони суд у Београду је размотрио списе предмета, па је по оцени жалбених навода и предлога, нашао да је жалба основана, те је дана 12.07.2010. године донео Решење Кж1 бр.4034/10 којим је уважио жалбу заменика јавног тужиоца Другог основног јавног тужилаштва у Београду као основану, те је укинуо Пресуду К бр.187/06 Општинског суда у Младеновцу од 13.11.2009. године и предмет вратио првостепеном суду на поновно суђење.

У образложењу свог решења, Апелациони суд наводи следеће: ”Да би се у

радњама учиниоца стекла сва битна обележја кривичног дела убиство детета при порођају, неопходан услов је да се радња овог дела предузима непосредно после порођаја и то у посебном психичком стању код учиниоца, тако да је било неопходно утврдити да је код мајке постојао поремећај и да је дело извршено под утицајем тог поремећаја. Међутим, суд је пропустио да утврди одлучну чињеницу да ли је код окривљене постојао психички поремећај изазван порођајем, која чињеница представља битно обележје наведеног кривичног дела, те да ли је услед таквог психичког поремећаја окривљена новорођенче лишила живота непосредно након порођаја, односно да ли је тај поремећај у узрочној вези са порођајем, тј. да ли је њиме изазван, чиме је учињена битна повреда одредаба кривичног поступка из члана 368 став 1 тачка 11 ЗКП, због чега је првостепена пресуда морала бити укинута”.

Из саме законске формулације овог кривичног дела која гласи: ”Мајка која лиши живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем, казниће се затвором од 6 месеци до 5 година”, очигледно је да је првостепени суд пропустио да утврди све одлучујуће чињенице, како би донео правно ваљану и на закону засновану одлуку. Наиме, током поступка је недвосмислено утврђено да је извршилац дела мајка детета, да је дете живорођено и да је након порођаја било способно за живот. Утврђено је и то да је окривљена дете лишила живота одмах након порођаја, што све чини битна обележја овог кривичног дела. Међутим, одлучна чињеница, да ли је код мајке постојао психички поремећај изазван порођајем и да ли је дело извршено управо због постојања таквог поремећаја непосредно после порођаја, није утврђено. Било је нужно током поступка, извести и доказ вештачењем од стране судског вештака медицинске струке - неуропсихијатра, који би поуздано утврдио да ли је код окривљене постојао психички поремећај изазван порођајем, те да ли је она кривично дело извршила управо због постојања таквог поремећаја. Уколико би се утврдило да је код мајке тај поремећај заиста постојао и да је дело извршено под утицајем таквог поремећаја, могло би се говорити о кривичном делу убиство детета при порођају и за исто би се могла изрећи блажа казна, попут оне која је изречена у првостепеном поступку. У противном било би то неко друго теже кривично дело убиства, које не би могло бити привилеговано и за које би се морала изрећи знатно строжа казна.

2. Против деветнаестогодишње М.Х. из Суботице поднета је кривична пријава

зато што је дана 22.09.2013. године, након порођаја, лишила живота новорођенче мушког пола, тако што га је најпре угушила јастучетом, а онда га бацила у контејнер у улици С.М. у Суботици.

Осумњичена М.Х. је почетком октобра 2013. године ухапшена. Основно јавно тужилаштво је издало налог за спровођење истраге, те је током истражног поступка осумњичена признала да је извршила наведено кривично дело, као и чињеницу да је дете било живорођено и да је након порођаја заплакало. Осумњичена се породила сама, у својој кући, без присуства других лица, па када се породила и видела да је дете живо, узела је јастучић и детету прекрила лице. Након неколико тренутака, дете је престало да се покреће, па је она закључила да је умрло. Плашећи се да ће неко то открити, умотала је дете у чаршав и оставила га на поду. Након тога, када се мало опоравила, однела је леш и бацила га у контејнер за смеће. Током трудноће, није се обраћала здравственим установама, а такође није имала намеру да се породи у некој од њих. Све време се трудила да прикрије трудноћу, тако да је веома мали број људи за то уопште знао. Својима је након порођаја рекла да се дете родило мртво и да се она решила мртвог детета. Осталих детаља није могла да се сети.

Током истражног поступка, извођењем и других доказа, утврђено да је осумњичена извршила наведено кривично дело на начин како је то и описала.

Поред предњег, током истражног поступка, изведен је и доказ вештачењем од стране судског вештака медицинске струке – неуропсихијатра, који је својим налазом утврдио да се осумњичена приликом извршења кривичног дела налазила у посебном психичком стању, стању поремећаја изазваног порођајем, тзв. постпарталној психози коју карактерише отуђење од реалитета и мноштво различитих психопатолошких доживљаја и феномена, услед којих није била у стању да спроведе низ смишљених целисходних радњи, нити да се у потпуности сећа и опише дешавања из периода, када су симптоми били изражени, те је био мишљења да је због тога осумњичена приликом извршења кривичног дела била: ”битно смањено способна да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима.”

Основно јавно тужилаштво је из свих изведених доказа закључило да се у овом случају ради о кривичном делу убиство детета при порођају, те је окривљеној предложило закључење Споразума о признању кривичног дела, којим би деветнаестогодишња М.Х. признала кривицу и којим би прихватила да јој се изрекне

казна затвора у трајању од једне године, која ће се извршити тако што окривљена М.Х. у наведеном временском периоду неће смети да напушта просторије у којима станује.

Окривљена је прихватила закључење наведеног споразума, с обзиром на чињеницу да је кривично дело у целости признала, а с обзиром да оптужни акт против ње још увек није био подигнут, судија за претходни поступак је исти потврдио и донео пресуду, којом је окривљена оглашена кривом за кривично дело убиство детета при порођају из члана 116 Кривичног законика, те јој је изречена казна затвора у трајању од једне године која ће се извршити тако што окривљена М.Х. у наведеном временском периоду неће смети да напушта просторије у којима станује.

Овај случај убиства детета при порођају завршен је у претходном-истражном поступку, пре подизања оптужног акта и његовог ступања на правну снагу. Иначе, споразум о признању кривичног дела може се закључити од момента издавања налога за спровођење истражног поступка од стране надлежног тужиоца, па све до закључења главног претреса, а исти се закључује између окривљеног и надлежног јавног тужилаштва. За потврду истог надлежан је судија за претходни поступак до момента ступања оптужног акта на правну снагу, а након тога председник кривичног већа. Уколико се споразум прихвата, надлежни судија доноси пресуду којом одлучује о кривици окривљеног. Надлежни судија може и одбити предложени споразум и тада се поступак наставља до доношења пресуде. Такође, судија може и одбацити наведени споразум уколико исти нема све битне елементе потребне за одлучивање.

У овом случају, ситуација је од самог почетка била јасна, односно окривљена је одмах након хапшења признала да је кривично дело извршила и описала начин на који је то учинила. Током поступка и други докази су потврдили њене наводе. Утврђено је да је дете било живорођено, да је окривљена сама, одмах након порођаја дете угушила, да је то учинила док је код ње трајао поремећај изазван порођајем и да је управо због постојања тог поремећаја ово кривично дело и извршила. Овим су практично испуњени сви услови за постојање кривичног дела убиства детета при порођају, односно у радњама окривљене су се стекла сва битна обележја овог кривичног дела.

Из тих разлога није било потребе за даљим вођењем поступка, јер су у претходном поступку утврђене све битне чињенице, које овом кривичном делу дају битна обележја. На основу закљученог Споразума о признању кривичног дела, суд је донео пресуду којом је прихватио наведени споразум и окривљену огласио кривом за

извршено кривично дело и при том јој изрекао казну која потврђује привилегујући карактер овог кривичног дела.

3. Лишење живота из самилости из члана 117 КЗ

Што се тиче кривичног дела лишење живота из самилости, оно још увек није шире третирано у нашој судској пракси, тако да за сада ово кривично дело остаје углавном предмет теоретских разматрања. Током израде овог рада, контактирала сам велики број судова, али ни од једног нисам добила потврду да је ових кривичних дела било у судској пракси.

4. Нехатно лишење живота из члана 118 КЗ

1. Решењем 18 К бр. 230/15 Основног суда у Нишу од 07.05.2015. године, окривљеном И.Д. из Врања, изречена је мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, зато што је дана 05.05.2014. године, око 07,40 часова у ходнику Специјалне болнице за психијатријске болести “Горња Топоница”, у неурачунљивом стању лишио живота пок. оштећеног В.В. из Соко Бање, на тај начин што је истог одгурнуо, услед чега је пок. оштећени пао и главом ударио о зид, којом приликом је задобио тешку телесну повреду опасну по живот, у виду повредног изливања крви између тврде и меких можданица десне половине лобањине дупље, површне раздерно нагњечне ране на десној половини чела и крвних подлива иза десне ушне шкољке, услед којих је повреда, због јакостепеног отока мозга и насталих метаболичких поремећаја, преминуо дана 23.05.2014. године на клиници неурохирургије КЦ у Нишу, чиме је извршио противправно дело, које је у закону одређено као кривично дело нехатно лишење живота из члана 118 КЗ.

Наведену меру суд ће обуставити када утврди да је престала потреба за лечењем и чувањем у здравственој установи.

О трошковима кривичног поступка суд ће одлучити посебним решењем.

Током поступка суд је извео доказ саслушањем сведока Ћ.Н. и М.И. који су радили као медицински техничари на мушком одељењу Специјалне психијатријске болнице Горња Топоница и који су потврдили да је у ходнику болнице између

окривљеног и оштећеног дошло до гурања, те да су чули како их окривљени дозива. Када су изашли, видели су окривљеног како чучи поред пок. оштећеног, док је оштећени седео са главом наслоњеном на зид. Окривљени им је тада рекао да је гурнуо оштећеног због тога што му се нашао на путу и да је оштећени тада пао и ударио главом о зид.

Такође, изведен је доказ читањем обдукционог записника леша пок. В.В. из кога је утврђено да су код оштећеног настале повреде описане у диспозитиву решења и то у виду повредног изливања крви између тврде и меких можданица десне половине лобањине дупље, површне раздерно нагњечне ране на десној половини чела и крвних подлива иза десне ушне шкољке и да су исте настале дејством тупине механичког оруђа.

Најзад, из налаза и мишљења вештака медицинске струке др Л.К.Б. утврђено је да је смрт оштећеног била насилна и да је наступила непосредно услед јакостепеног отока мозга и насталих метаболичких поремећаја. Све повреде су настале дејством тупине механичког оруђа и по мишљењу вештака исте су могле настати при налетању и удару главом о површину зида или при паду оштећеног и ударом његовог чела о под.

Суд је даље констатовао да при овако утврђеном чињеничном стању, ништа не доводи у сумњу изведене доказе и да нема сумње да је окр. И.Д. лишио живота сада пок. В.В. на начин описан у диспозитиву решења, у којој радњи се стичу сва обележја кривичног дела нехатно лишење живота из члана 118 КЗ.

Међутим, из налаза и мишљења Комисије вештака о посматрању окр. И.Д. на форензичном мушком одељењу Специјалне болнице за психијатријске болести Горња Топоница у периоду од 09.02.2015. године до 10.03.2015. године утврђено је да окривљени болује од душевног обољења шизофреније-расцеп личности са раним почетком и малигним током, услед чега је његова способност да схвати значај свог дела и управља својим поступцима у време извршења кривичног дела била искључена, услед директног уплива психопатолошких доживљавања, а уз то постоји опасност да окривљени може извршити поново слично или теже кривично дело, па ради превенције, ова комисија вештака је предложила изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења у здравственој установи.

На основу свих изведених доказа, суд је утврдио да су се у овом случају стекли сви услови из члана 81 КЗ за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, па је такву меру својим решењем и изрекао.

На наведено Решење жалбу је уложио бранилац окривљеног из свих законом предвиђених разлога, али је Виши суд у Нишу, својим Решењем Кж2 бр. 246/15 од 28.08.2015. године жалбу одбио, сматрајући да је првостепени суд правилно утврдио чињенично стање и правилно применио Кривични закон када је нашао да се у његовим радњама стичу сва битна обележја противправног дела, које је у закону означено као нехатно лишење живота из члана 118 КЗ, дајући потпуне, конкретне и у свему прихватљиве разлоге којима се руководио приликом овакве правне оцене. Такође, Виши суд је сматрао да је и одлука о кривичној санкцији правилна, јер је суд утврдио да је кривично дело нехатно лишење живота из члана 118 КЗ, окривљени учинио у стању неурачуљљивости, па је суд правилно одлучио када је окривљеном изрекао меру безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, јер се једино њоме може постићи сврха, а то је да се отклони стање и услови који могу бити од утицаја да окривљени И.Д. и убудуће врши кривична дела.

У предњем примеру из судске праксе, одн. у радњама извршиоца стекла су се сва битна обележја кривичног дела нехатно лишење живота из члана 118 КЗ. Кривично дело је заиста извршено из нехата, смртна последица која је наступила није била жељена, нити је према истој постојао било какав вољни однос. Радња је извршена чињењем, којим је изражен један непажљив однос према могућности наступања последице смрти. Међутим, оно што је за овај случај карактеристично, јесте да је радњу извршења предузело лице које је неурачуљљиво и које у тренутку извршења кривичног дела није могло да схвати значај свог дела нити да управља својим поступцима. Самим тим не може се говорити ни о кривици извршиоца, па му се не може изрећи ни казна за ово кривично дело. Због тога је суд, узимајући у обзир све околности овог случаја, извршиоцу кривичног дела нехатно лишење живота из члана 118 КЗ, као извршиоцу који је у моменту извршења кривичног дела био у стању потпуне неурачуљљивости, изрекао меру безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. По налажењу како првостепеног Основног суда у Нишу, тако и другостепеног Вишег суда у Нишу, једино овом мером се може остварити сврха изрицања мере безбедности из члана 78 Кривичног законика у оквиру опште сврхе кривичних санкција из члана 4 став 2 КЗ, а то је да се отклони стање и услови који могу бити од утицаја да окривљени убудуће не врши кривична дела.

2. Окривљени Н.И. из Новог Сада првостепеном пресудом К бр.920/14 Основног

суда у Новом Саду од 15.09.2015. године, оглашен је кривим и осуђен на казну затвора у трајању од 4 (четири године) и 6 (шест) месеци, зато што је дана 08.12.2014. године у касарни В.Ч. у Новом Саду у 15,50 часова, лишио живота пок. М.Д. за време смене у којој су заједно били ангажовани ради извршења задатка, тако што је, док су чекали позив да обаве задатак, непрописно расклопио пиштољ да би га очистио од нечистоћа које се накупе од тканине приликом ношења, уперивши га у сада пок. М.Д. који је седео дијагонално од њега, којом приликом је дошло до опаљења из истог и ношења пок. М.Д. повреде у виду прострелне ране у горњој левој половини грудног коша, услед којих повреда је пок. М.Д. одмах преминуо, чиме је извршио кривично дело нехатно лишење живота из члана 118 КЗ.

Током поступка је утврђено да је кривично дело извршено на начин како је то напред описано, да је окривљени Н.И. одмах након критичног догађаја клечао поред оштећеног у намери да му помогне, као и да је након тога, када је видео да је М.Д. мртав и сам покушао да се убије, тако што је пиштољ уперио себи у главу, али су присутни успели да му га отму, као и да је, а према исказу оца пок. М.Д. окривљени са оштећеним био добар пријатељ и да међу њима није било нерашчишћених ствари.

Суд је такође утврдио да је окривљени био свестан да неправилним и непрописним руковањем ватреним оружјем може доћи до смртне последице, имајући у виду да је прошао посебну обуку за службу у војној јединици, али је олако држао да до смртне последице неће доћи. Све ово, што је суд током поступка утврдио, посебно целокупно понашање окривљеног критичном приликом, иде у прилог томе да је за окривљеног смртна последица нежељена, невољна и да је резултат необазривости и несмотрености окривљеног. Дакле, све ово говори у прилог томе да нема доказа да би окривљени изазвао опаљење метка којим је усмртио оштећеног да је заиста знао да је метак у цеви пиштоља, па самим тим да је знао да до ове последице (смрти оштећеног) може доћи. У конкретном случају може се извести закључак да је окривљени неопрезно руковао оружјем, јер се пре опаљења метка није уверио да ли је метак у цеви пиштоља, иако је био свестан да услед тога може наступити забрањена последица, али је олако држао да она неће наступити, па се самим тим овде ради о нехатном лишењу живота.

Приликом доношења пресуде и одмеравања казне суд је узео у обзир, као отежавајућу околност, да је окривљени као професионални војник био посебно обучен за руковање оружјем, те је морао имати процену да се овако нешто може догодити, а

ништа није учинио да то на време спречи.

На ову пресуду жалбу је уложило Основно јавно тужилаштво, сматрајући да се овде није радило о нехатном лишењу живота из члана 118 КЗ, већ да је окривљени поступао са евентуалним умишљајем, те да се самим тим мора говорити о кривичном делу убиства из чл 113 КЗ, а не о нехатном лишењу живота. Такође, Основно јавно тужилаштво је поднело жалбу и на одлуку о казни, сматрајући да је окривљеном требала бити изречена строжа казна.

Виши суд је одбио жалбу тужилаштва, сматрајући да је суд правилно утврдио чињенично стање и правилно применио Кривични законик, када је нашао да се у радњама окривљеног стичу сва битна обележја противправног дела, које је у закону означено као нехатно лишење живота из члана 118 КЗ, дајући потпуне, конкретне и у свему прихватљиве разлоге којима се руководио приликом овакве правне оцене, а које разлоге у свему прихвата и другостепени суд. Такође је потврдио и одлуку о кривичној санкцији.

Код овог случаја поставило се питање правне квалификације дела, односно да ли се ради о нехатном лишењу живота из члана 118 КЗ или о кривичном делу убиства из члана 113 КЗ. Овде се прво намеће питање да ли је дело учињено са свесним нехатом или се можда ради о евентуалном умишљају, а што би се даље одразило и на то које је кривично дело у питању. Због тога је овде битан вољни елемент код окривљеног у погледу наступања смрти као последице. Из свега напред наведеног произилази да тог вољног елемента није било, односно да окривљени никако није желео последицу која је наступила. Овде је дошла до изражаја тзв. Франкова формула, одн. питање да ли би окривљени предузео радње које су довеле до смрти оштећеног да је знао да ће тим радњама проузроковати његову смрт. Из целокупног понашања окривљеног, може се закључити да је смртна последица за окривљеног невољна и нежељена и да је резултат несмотрености и необазривости окривљеног, те да окривљени сигурно не би предузео радњу извршења да је знао да до овакве последице може доћи. Због тога је овде у питању нехат који условљава и правну квалификацију овог дела као кривичног дела нехатног лишења живота из члана 118 КЗ.

Одлука о казни је можда нешто строжа, али се овде радило о професионалном војнику за кога се претпоставља да зна како треба руковати оружјем, те да самим тим је овакво понашање, које је изазвало смрт другог лица недозвољено у већој мери код

окривљеног него што је то случај са другим лицима.

IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Приликом израде овог рада контактирани су судови на територији југоисточне Србије, са подручја које покрива Апелациони суд у Нишу и то: Основни и Виши суд у Нишу, Основни и Виши суд у Лесковцу, Основни и Виши суд у Врању, Основни и Виши суд у Прокупљу, Основни и Виши суд у Пироту, као и Основни судови у Сурдулици и Алексинцу. Према добијеним подацима од ових судова, у последњих пет година није било кривичних поступака вођених због извршених кривичних дела, која су била предмет овог рада, осим једног кривичног дела нехатног лишења живота за које је вођен поступак пред Основним судом у Нишу и једног кривичног дела убиства детета при порођају за које је поступак још увек у току пред Основним судом у Пироту.

Из предњег се може извести закључак да се ова врста кривичних дела не извршава тако често, бар не на територији југоисточне Србије, како сам очекивала приликом започињања рада на ову тему.

У сваком случају, наше законодавство је предвидело ова кривична дела и дало им статус привилегованих кривичних дела, што је сасвим оправдано, када се узме у обзир да свако од њих има одређена обележја, због којих се никако не може сврстати у кривична дела убиства у његовом основном облику.

Не може се ипак рећи да постоји јединствен став правне теорије и праксе по питању да ли свим овим делима треба дати привилеговани статус. И даље постоји велики број држава у свету, у чијем кривичном законодавству не постоје ова дела као привилеговани облик убиства.

Међутим, када се у обзир узму сви фактори, мишљења смо да ова дела треба да буду привилегована, а самим тим и блаже кажњена у односу на остала кривична дела убиства.

Постоји више разлога за то али оно што је најбитније је следеће:

Код кривичног дела убиства на мах постоји стање јаке раздражености, које заиста не компромитује урачуљивост, али представља једно специфично душевно стање у коме је моћ расуђивања доста смањена. Даље, учинилац је у стање јаке раздражености доведен без своје кривице, а управо понашањем жртве. И најзад, само убиство је извршено на мах, без много размишљања и одлучивања.

Код кривичног дела „убиство детета при порођају“ постоји поремећај изазван

порођајем, који се разликује од свих других основа неурачунљивости. Ово је поремећај настао деловањем „порођајног синдрома“, кога нема у другим кривичним делима. Код кривичног дела убиство детета при порођају привилегован је субјект извршења, мајка – породиља, која управо ово кривично дело врши због постојања поремећаја изазваног порођајем, а не из неких других разлога. Тај поремећај даје уствари привилегију и потребу да се ово кривично дело систематизује као посебно.

Код кривичног дела “лишење живота из самилости”, особа се лишава живота, управо да би јој се прекратиле муке онда када је смрт готово извесна чињеница. Овде постоји захтев болесне особе да буде лишена живота, који је врло озбиљан и који пружа могућност болесној особи да може самостално да одлучи да ли ће у случајевима тешких, смртоносних болести, себи прекратити муке и реализовати своје право на смрт. Смрт је у сваком случају неминовност, и можда треба свакоме дозволити да одлучи да ли ће умрети раније или касније, наравно, ако се нађе у ситуацијама да је смрт извесна у неком скорашњем временском раздобљу. С друге стране, учинилац болесну особу лишава живота из самилости, јер њене патње доживљава готово као своје сопствене. Лишење живота из самилости има један хуман, алтруистички карактер.

И на крају, код кривичног дела “нехатно лишење живота” постоји убиство, али не као вољна последица радње извршења, већ као нешто што се није желело и на шта се чак није ни пристало. Овде се опет јављају неке околности као што су необазривост, немарност, неспретност или погрешна процена ситуације, због којих је до убиства дошло. Али управо тај моменат “нежељене смрти” је основ који привилегује ово дело.

Из свега предњег, произилази нужност да ова дела морају имати посебан третман у кривичном законодавству. Све ове привилегујуће околности нужно доводе и до тога да су казне за ова кривична дела блаже.

Међутим, треба деловати у том правцу, да постојање ових привилегија не отвара могућност за злоупотребе. Због тог је на судовима да у сваком конкретном случају, свестраном оценом доказа, утврде да ли се заиста ради о привилегованим кривичним делима убиства или се само под њиховим велом прикривају други, тежи облици убистава.

Попис коришћене литературе

А

Амброж Матјаж, *Mednarodno kazensko pravo*, Љубљана, 2012, Урадни лист;
Аристотел, *Никомахова етика*, Београд, 1970, Култура;
Атанацковић Драгољуб, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 1985.

В

Бабић Милан, Марковић Иванка, *Кривично право посебни део*, Бања Лука, 2005;
Бећировић Емир, *Кривично дело убиство у законодавству Републике Србије*,
Нови Пазар, 2014, Правне теме, год.2. бр.4, Департман за правне науке Универзитета у
Новом Пазару, стр. 200-215;
Богданић Милена, Ракић Јелена, *Еутаназија*, Нови Пазар, 2014, Правне Теме,
год.2. бр.3, Департман за правне науке Универзитета у Новом Пазару, стр. 200-215;
Bamgbose Oluyemisi, *Euthanasia: Another Face of Murder*, International Journal of
Offender Therapz and Comparative Criminology, 2004, стр. 111-121;
Bosshard Georg, *Assisted suicide and euthanasia in Europe, with special regard to
Switzerland*, Briefing paper to the End of Life Assistance Bill Committee, 2010.
Brennan Karen, *Evidence of infanticide and exposure in antiquity*, Dublin, 2002.

С

Цветковић Игор, *Убиство као облик криминалитета насиља*, Ниш, 2013, Мастер
рад, Правни факултет, Ниш;
Clavier Sophie, *Perspectives on French criminal law*, Paris and San Francisco, 1997.

Ћ

Чубински Михаил, *Научни и практични коментар кривичног законика
Краљевине Југославије*, Посебан део, Београд, 1929.

Ћ

Тирић Зоран, *Судско-психијатријски аспект афективних стања*, Ниш, 2012,
Тематски зборник радова Правног Факултета у Нишу, стр. 145-160;

Д

Дектјарева Т, Дружинец А, *Уголовниј кодекс Россијској федерацији*, Москва, 2014
Димитријевић Иван, *Рањена психа после порођаја може довести до
чедоморства*, b92.net, 07.06.2018.
Димовски Дарко, *Еутаназија*, Београд, 2010, Социјална мисао бр.2;
Димовски Дарко, *Криминолошко одређење убиства*, Ниш, 2012, Правни факултет
Ниш;
Dowbiggin Ian, *A Concise History of Euthanasia: Life, Death, God and Medicine*,
2007, Rowman & Littlefield Publishers;

Д

Ђерић Милијана, *Еутаназија: концептуализација проблема и битних дистинкција*, Београд, 2014.

Ђорђевић Мирослав, *Живот као објект кривично правне заштите*, Београд, 1995, Правни живот бр.9.

Г

Гласник етнографског музеја у Београду, књига 48, Београд, 1984.

Грујић Данијела, *Проблем кривице у античком свету пре римске епохе*, Нови Сад, 2013.

Гумеров Павле, *Православна аскетика за мирјане*, Београд, 2015.

Gagarin Michael, *Drakon and early Athenian Homicide Law*, Yale University press, 1981.

Goyet F, *Droit penal special*, Paris, 1972.

И

Илић Драган, *Еутаназија 2014*, преузето са

https://sirius.rs/clanci/dragan_ilic/eutanazija.html ;

Infanticide, преузето 23.06.2019 са: <https://en.wikipedia.org/wiki/Infanticide> ;

Ј

Јасић Стојан, *Закони старог и средњег вијека*, Београд, 1968.

Јовашевић Драган, *Кривично дело убиства*, Београд, 2017, Институт за криминолошка и социолошка истраживања;

Јовановић Љ, Ђурђић В, Јовашевић Д, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2004, Службени гласник;

К

Камбовски Владо, *Кривично право Посебни део*, Скопље, 1998.

Камбовски Владо, *Казнено право, посебен дел*, Скопје, 2003.

Клајн-Татић Весна, *Лекарева помоћ неизлечиво болесном пацијенту-етички и правни проблем*, Београд, 2002, Институт друштвених наука;

Клајн Татић Весна, *Однос између активне директне и активне индиректне еутаназије*, Београд, 2005, Правни живот бр.9;

Коларић Драгана, *Кривично дело убиства*, Београд, 2008, Службени гласник;

Коларић Драгана, *Кривична дела убиства, de lege lata i de lege ferenda*, Београд, 2015, Наука, безбедност, полиција бр.2, стр.145-165;

Константиновић-Вилић Слободанка, *Жене убице*, Ниш, 1986, Градина

Кривична дела против живота и тела, Епале, Electronic Platform for Adult Learning in Europe, 2016.

Н

Hitler Adolf, *Mein Kampf*, Београд, 2001, Екопрес;

Л

Lifton Jay Robert, *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide*, Basic Books, 1986.

Лазаревић Љубиша, *Невољна кривична дела актуелан проблем савременог кривичног законодавства*, Београд, 1960, Правни живот 1-2/1960;

Лазаревић Љубиша, *Кривично право-посебни део*, Београд, 1995.

Лукашов А.И, Кузнецова Н.Ф, *Уголовниј кодекс Републики Полјша*, Санкт-Петербург, 2001.

М

Марковић Иванка, *Убиство из нехата*, Бања Лука, 2000, Годишњак Правног факултета у Бања Луци бр. XXIV/2000;

Миленковић М. “Еутаназија или убиство из милосрђа”, Скопље, 1940, Славија;

Миљковић М, *О убиству с обзиром на реформу Кривичног законика*, Београд, 1910.

Мор Томас, *Утопија*, Београд, 2011, Плато;

Мрвић-Петровић Наташа, *Убиство детета при порођају*, Београд, 1996, Правни Живот бр.9, стр. 65-74;

Mantovani Ferrando, *Diritto penale, Parte speciale*, Padova, 2011.

McDougall Fecio Jennifer, Martha Gorman, *Euthanasia, a Reference Handbook*, 2008.

Mingren Wu, *The Chilling Ancient Practice of Infanticide Was Once Accepted as Normal*, преузето 23.06.2019 са <https://www.ancient-origins.net/history/infanticide-0011396> ;

Н

Николић Драган, *Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године*, Ниш, 1991, Градина

Николић Драган, *Фрагменти правне историје*, Ниш, 1997, Свен;

Новаковић Драгутин, *Еутаназија*, Загреб, 1990, Ревизија за социологију бр.2, стр. 193-252;

Р

Параграф лекс-Стручни коментар: *Појам и основна обележја убиства на мах и његов однос са убиством учињеном у прекорачењу нужне одбране*;

Параграф лекс, Стручни коментар: *Лишење живота из самилости*;

Параграф лекс, Стручни коментар: *Нехатно лишење живота*;

Пастровић Дуња, *Двоструки грјех кажњавања чедоморства на хрватском подручју до кодификације казненог материјалног права 1852*, Загреб;

Платон, *Држава*, Београд, 2002, БИГЗ;

Правни живот, часопис за правну историју и праксу бр.9, Београд, 1996.

Pridgeon J.Lucy, *Euthanasia Legislation in the European Union is a Universal Law Possible*, 2006, Hanse Law Review No.1/2006;

R

Радовановић Милош, Ђорђевић Мирослав, *Кривично право посебан део*, Београд, 1969.

Радојичић Никола, *Законик Цара Стефана Душана*, 1349, 1354, Београд, 1960.
Ritter Joachim, *Historisches Worterbuch der Philosophie*, str. Schwabe&Co, Basel, Stuttgart, 1972.

S

Стојановић Зоран, *Кривично право-Општи део*, Београд, 2014.
Стојановић Зоран, *Коментар Кривичног законика*;
Суботић Дарко, Јован Радомировић, *Еутаназија у КЗ Србије*, Семинарски рад;
Schwarzenegger C, Hug M, Jositsch D, *Strafrecht, 8 Auflage*, Zurich, 2007.
Schwarzenegger C, *Schweizerisches Strafgesetzbuch Strafprozessordnung und weitrwrw Erlasse, 7 Auflage*, Stand der Gesetzgebung 1. Septembre 2013.

Š

Шаљић Елдар, *Кривично дјело убиства детета при порођају у КЗ Србије*, Нови Пазар, 2010, Универзитетска мисао;
Шаркић Срђан, Поповић Драгољуб, *Велики правни системи и кодификације*, Београд, 2005, Драганић;

T

Таховић Јован, *Кривично право, општи део*, Београд, 1961.
Турањанин Вељко, *Лишење живота из милосрђа и помагање у самоубиству – поглед на законодавна решења држава које су их декриминализовале*, Крагујевац, 2012, Гласник права, Правни факултет у Крагујевцу;

V

Вуковић Игор, *О вршењу кривичног дела лишења живота из самилости чињењем*, Пројекат :Развој правног система 2006, преузето са:www.ius.bg.ac.rs/naucni/razvoj_pravnog_sistema_2006/21.projekat_2006-15-pdf;
Вулама Гордана, *Криминалистичко истраживање казног дела чедоморства*, Загреб, 2009.
White Hilari, *Over 30% of Euthanasia Cases in Belgian Region Did Not Give Consent:Study*, преузето 01.07.2019.ca http://www.ifrl.org/ifrl/news/100520_3.htm;

Z

Запевалов В.В, Мацнев Н.И, *Уголовниј кодекс Естонскои Републики*, Санкт-Петербургу, 2001.
Зечевић Душан, Шкавић Јосип, *Основи судске медицине за правнике*, Загреб, 1996.
Зерголерн -Чупак Љиљана, *Право на живот и право на смрт*, Загреб, 1982, Јумена;

Ž

- Живковић Мирјана, *Право на живот и еутаназију*, Београд, 2015, Библид;
- Живановић Тома, *Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део*, Београд, 1938.
- Живановић Тома, *Законски извори кривичног права Србије и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865, Београд, 1967*, Српска академија наука и уметности;

Попис остале истраживачке грађе

К

- Карађорђевић Криминални законик, 1807.
Казенски законик Републике Словеније, Урадни лист Републике Словеније бр.50/2012;
Казнени закон Републике Хрватске, Народне новине бр.125/2011, 2011;
Казнителни законик за књажество Србно, Београд, 1860.
Кривичен законик Републике Македоније, Службен Весник бр.37/96, 1996.
Кривични закон ФБИХ, Службене новине ФБИХ бр.36/2003;
Кривични закон Републике Србије, Службени гласник СРС бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 и Службени гласник РС 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/48, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03, 67/03;
Кривични закон Републике Српске, Службени гласник РС бр.49/03;
Кривични законик Црне Горе, Службени лист Црне горе бр.70/2003;
Кривични законик ФНРЈ, Службени лист ФНРЈ бр.106, 1951.
Кривични законик Краљевине Југославије, Службене новине Краљевине Југославије 33-XVI/1929;
Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС бр.85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016;

Р

- Пресуда К 468/70 Врховног војног суда;
Пресуда К бр.1896/08 Окружног суда у Београду;
Пресуда К бр.920/14 Основног суда у Новом Саду;
Пресуда К.бр.187/06 Општинског суда у Младеновцу;
Пресуда Кж 41/57 Врховног суда АП Војводине;
Пресуда Кж 848/97 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж бр.138/92 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж. 194/95 Врховног суда Црне Горе;
Пресуда Кж. 709/95 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж. 97/97 Окружног суда у Београду;
Пресуда Кж.196/92 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж.бр.1346/95 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж.бр.188/2006 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж.бр.315/86 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж.бр.388/78 Врховног суда Србије;
Пресуда Кж1 5518/2013 Апелационог суда у Крагујевцу;
Пресуда Кж1 бр. 207/10 Апелационог суда у Београду;
Пресуда Кж1 бр.890/2015 Апелационог суда у Крагујевцу;

Р

- Регистар деловодног протокола Начелства Среза ужичког, No 241, 1984,
Историјски архив Ужице;
Решење 18 К бр. 230/15 Основног суда у Нишу;

Решење Кж. бр. 1487/2000 Окружног суда у Београду;
Решење Кж.бр.1279/99 Врховног суда Србије;
Решење Кж1 бр. 4034/10 Апелационог суда у Београду;
Решење Кж1 бр. 4034/2010 Апелационог суда у Београду;
Решење Кж2 246/15 Вишег суда у Нишу;

Z

Закон о еутаназији, Белгија
Закон о еутаназији и потпомогнутом самоубиству, Луксембург
Закон Проте Матеје, 1804.

Сажетак

Код привилегованих убиства постоје неке привилегујуће околности које закон издваја, и због чега, ако постоје у конкретном случају предвиђа блаже кажњавање.

Мастер рад “привилегована убиства” структурално је подељен на четири целине.

- Уводна разматрања,
- Теоријски оквир,
- Примери из судске праксе,
- Закључна разматрања.

Централни део овог рада представља други део, тј. теоријски оквир, који се састоји из 4 дела, с обзиром да наше позитивно кривично законодавство познаје 4 облика привилегованих убиства и то: убиство на мах из члана 115 Кривичног закона РС, убиство детета при порођају из члана 116, лишење живота из самилости (еутаназију) из члана 117 и нехатно лишење живота из члана 118.

Свако од ових кривичних дела је посебно обрађено, на тај начин сто је за свако од њих дато појмовно одређење и облик, историјски осврт кроз стари, средњи и нови век, са посебним погледом на српску правну историју, законодавна решења бивших Југословенских република, и на крају конкретан облик привилегованог убиства у српском позитивном (важећем) праву.

У трећем делу обрадила сам примере из судске праксе.

Кључне речи:

- привилеговано убиство,
- убиство на мах,
- чедоморство,
- еутаназија,
- нехат.

Summary

Our legislation recognises regular homicide as the basic form, but it also recognises qualified homicide, and in this case it proposes more severe punishments, while, on the other hand, for justifiable homicides it proposes less severe punishments in comparison with regular homicide. With justifiable homicides, there are certain privileged circumstances prescribed by the Law, and if the case is of that character, it prescribes more lenient punishments.

In the thesis for a master's degree "Justifiable Homicides", there are 4 sections:

- Introductory Considerations,
- Theoretical Framework,
- Examples from Judicial Practice
- Final Considerations

The second part represents the central part of this thesis, e.g., the theoretical framework, which consists of four parts, because our positive criminal legislation recognises 4 forms of justifiable homicides: manslaughter in the heat of passion from Article 115 of the Serbian Criminal Code, infanticide from Article 116, mercy killing (euthanasia) from Article 117 and negligent homicide from Article 118. Each of these criminal offences is analysed separately, in a way that there is a definition of the term and form, a historical review through the perspective of the Ancient history, the Middle Ages and the modern history, with the specific view of the Serbian legal history, legislative solutions of former Yugoslav republics, and, finally, the actual form of justifiable homicide in the Serbian positive (valid) legislation.

In the third section, I analysed the examples from the judicial practice.

Key words:

- justifiable homicide
- manslaughter
- infanticide
- euthanasia
- negligent homicide

Биографија

Рођена сам 27.07.1983. године у Нишу, где сам завршила основну школу и гимназију и уписала правни факултет. Након завршених студија радила сам у адвокатској канцеларији, која се претежно бавила кривичним и грађанским правом.

Од 2015. године радим као секретар у основној школи у Нишу.

Похађала сам више семинара из области људских права, као и семинаре из области медијације.

Удата сам и имам сина Петра.